

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2014

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2014

SUMAR

octombrie

2014

4 Și de-o fi să mor...
CAROL I

LA CENTENAR

5 Rostuiri nemțești
I. SCURTU

10 Edificiile
N. NOICA

14 Tainele omului
N. CRISTEA

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

18 Mărăști,
Mărășești, Oituz...
Focșani
Armistițiul din decembrie
1917 impus de revoluția
bolșevică
G.E. TORREY

DICȚIONAR
ISTORIC

22 Drumurile
Mătășii
A.E. BUDURA

ENIGME
ALE ISTORIEI

27 Brâncoveanul
din șatră
și ȣiganul devenit prinț
M. CAZACU

33 Magnatul polon
cu cușma pe-o ureche
Jan Krzysztof Tarnowski
în costum
de husar moldovean
C. REZACHEVICI

ISTORICI PE CARE
I-AM CUNOSCUȚ

35 Hașu Daicoviciu,
cel plecat într-o toamnă
I.-A. POP

40 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori
Petrache Poenaru
povestește ce a văzut
în Anglia

G. FILITTI

PASTILA
DE CUVINTE

46 De la
antroponime
și toponime
la substantive comune
și viceversa

M. SALA

49 Cu creionul
pe hârtie
un avion am desenat
Proiecte aviatice
ale regimului comunist
P. OPRIS

IUBIRI CELEBRE

54 Soții Schliemann
F. DOLGHIN

magazin istoric

Anul XLVIII – serie nouă – nr. 10 (571)

octombrie 2014

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Maestru al barocului monumental și decorativ, sculptorul și arhitectul italian Gian Lorenzo Bernini (1598-1680) a realizat la Roma numeroase lucrări: pentru biserici (baldachinul de la Bazilica Sfântul Petru și dubla colonadă din fața bazilicii, fântâni (a lui Triton și a Celor patru fluvii), busturi, între care *Apollon și Dafné* (1622-1625, galeria Borghese), capodoperă a artei italiene. În 1665, Ludovic al XIV-lea l-a chemat în Franța, dar proiectele lui pentru fațada Luvrului nu au fost reținute

2 Un tablou unicat în pictura polonă și un document de mare preț pentru istoria noastră. Magnatul polon Jan Krzysztof Tarnowski i-a cerut pictorului, al cărui nume nu s-a păstrat, să îl înfățișeze în costum de husar moldovean. Tabloul este păstrat la Muzeul Național din Varșovia

3 Statuia de bronz a lui Saladin, ce se înalță în fața citadelei din Damasc, glorifică faptele primului sultan al Egiptului și Siriei, întemeietorul dinastiei Ayyubizilor, care a domnit între 1137/1138 și 1198

4 Aurul a fascinat civilizațiile precolumbiene, care considerau metalul pur ca fiind provenit din soare. Aurul era folosit pentru realizarea unor obiecte ritualice, păstrate azi în colecția Muzeului Aurului din Columbia. Vă prezentăm câteva dintre piesele tezaurului civilizației Quimbaya, figurine antropomorfe reprezentând idoli și legedara *Plută a lui Eldorado*

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BĂRINDEL,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP**

**Redactor-șef
Dorin Matei**

**Consilier editorial
Florentina Dolghin**

**Secretar general de redacție
Cristina Păiușan-Nuică**

**Redactori:
George Damian,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu**

**Secretar de redacție
Theodor Lianos**

**Director economic
Doina Pascu**

**Corectura
Georgeta Apreotesei**

**Difuzare
Constantin Petrescu**

**Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș**

București, Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

TESTAMENT

CAROL I

Având aproape 60 ani, privesc ca o datorie ca să mă hotărâsc a lua cele din urmă dispoziții. Alcătuind acest testament, gândesc înainte de toate la iubitul meu popor, pentru care inima mea a bătut neîncetat și care a avut deplină încredere în mine. Viața mea era așa strâns legată de această de Dumnezeu binecuvântată țară, că doresc să îi las, și după moartea mea, dovezi vădite de adâncă simpatie și de viu interes pe care le-am avut pentru dânsa.

Zi și noapte m-am gândit la fericirea României, care a ajuns să ocupe acum o poziție vrednică între statele europene, m-am silit ca simțământul religios să fie ridicat și dezvoltat în toate straturile societății și ca fiecare să împlinească datoria sa, având ca țintă numai interesele statului.

Cu toate greutățile pe care le-am întâlnit, cu toate bănuielele cari s-au ridicat, mai ales la începutul domniei mele în contra mea, expunându-mă la atacurile cele mai violente, am pășit, fără frică și fără șovăire, înainte pe calea dreaptă, având nemărginită încredere în Dumnezeu și în bunul simț al credinciosului meu popor, înconjurat și sprijinit de fruntașii țării, pentru care am avut întotdeauna o adâncă recunoștință și o vie afecțiune, am reușit să ridic, la Gurile Dunării și pe Marea Neagră, un stat înzestrat cu o bună armată și cu toate mijloacele spre a putea menține frumoasa sa poziție și realiza odată înaltele sale aspirațiuni.

Succesorul meu la tron primește o moștenire de care el va fi mândru și pe care el o va cârmui, am toată speranța, în spiritul meu, călăuzit fiind de deviza: „Totul pentru țară, nimic pentru mine“.

Mulțumesc din suflet tuturor, cari au lucrat cu mine și cari m-au servit cu credință, iert acelora cari au scris și au vorbit în contra mea, căutând a mă calomnia sau a arunca îndoieli asupra

bunelor mele intențiuni. Trimițând tuturor o ultimă salutare plină de dragoste, rog ca și generațiile viitoare să-și amintească, din când în când, de acela care s-a închinat cu tot sufletul iubitului său popor, în mijlocul căruia el s-a găsit așa de fericit. Pronia cerească a voit ca să sfârșesc bogata mea viață, am trăit și mor cu deviza mea, care strălucește în armele României: „Nihil sine Deo!“ [Nimic fără Dumnezeu].

[...] Trimit armatei mele, pe care am îngrijit-o cu dragoste și căreia i-am închinat toată inima, cea din urmă salutare, rugând-o a-mi păstra o amintire caldă.

Doresc ca corpul meu să fie îngropat lângă Biserica Curtei de Argeș, reclădită de mine, și care poate deveni mormântul dinastiei române; însă când Capitala Regatului va cere ca cenușele mele să rămână în mijlocul iubiților mei bucurăsteni, atunci înmormântarea la Curtea de Argeș va fi provizorie, până ce se va clădi un Mausoleu pe o înălțime împrejurul orașului, unde se poate deschide un bulevard (mă gândesc la înălțimea, înainte de Biserica Căramidari, unde se găsește astăzi un pavilion al institutului geografic militar).

[...] Galeria mea de tablouri, tocmai cum este descrisă în catalogul ilustrat al bibliotecarului meu Bachelis, va rămâne pentru totdeauna și de-a întregul în țară, ca proprietate a Coroanei României.

Înălțând rugăciuni fierbinți către a Tot Puternicul ca să ocrotească de-a pururi România și să răspândească toate harurile asupra scumpului meu popor, mă închin cu smerenie înaintea voinței lui Dumnezeu și iscălesc cea din urmă hotărâre a mea: în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh Amin!

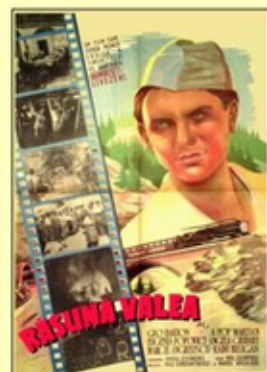
(Fragmente; *Universul*,
30 septembrie/
12 octombrie 1914)

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

58 Coboară
turmele toamna

G. ROȘU

60 Răsună valea
Împlinirile muncii
cu forța în România
(1950-1961)

M. POCORSCHI,
C. TÂRNOVEANU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 23 August
și mai multe versiuni

V. RÂPEANU

71 Un pas înainte,
doi pași înapoi
*Divergențe și înțelegeri
secrete Dej-Hrușciov*

E. DRAGOMIR

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

76 Blestemul
Melusinei

T. STĂNESCU-
STANCIU

EXCLUSIVITATE

81 Soarele
de atârnat la gât
*Muzeul aurului
din Bogota*

E.L. LAVERDE

83 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Starea emigrației
române

RUBRICI

87 În București,
acum 50 ani

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

90 Cititorii întreabă,
istoricii răspund

91 Marele război...
la zi

92 Telex

59; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

„Episodul” Elena Văcărescu
a fost urmat de căsătoria
cu Maria de Edinburg

Marioara, Nicolae, Ileana și Mircea.

Regele Carol I nu l-a implicat pe moștenitorul tronului în problemele politice ale României, stabilindu-i numai unele datorii pe linie militară și de reprezentare.

Ferdinand a fost la un pas de a-și pierde calitatea de moștenitor al tronului la 25 septembrie/8 octombrie 1914, când Carol I – grav afectat de faptul că la Consiliul de Coroană din 21 iulie/3 august 1914 nu s-a acceptat propunerea sa ca România să intre în război alături de Germania și Austro-Ungaria – a cerut secretarului său, Basset, să redacteze „cuvântarea pentru abdicare”, prin care își anunța decizia de a încredința puterea unei Locotenente Regale, ceea ce semnifica retragerea dinastiei de Hohenzollern de pe Tronul României. Dar, peste două zile, la 27 septembrie/10 octombrie 1914, Ca-

rol I a încetat din viață, astfel că nu a putut duce la îndeplinire această decizie.

Un rege necunoscut...

După ce timp de 34 ani a îndeplinit funcția de principe moștenitor, la 28 septembrie/11 octombrie 1914, Ferdinand devenea regele României. Referindu-se la acest moment, regina Maria avea să scrie că soțul său „era pentru poporul său ca o carte închisă, nimeni nu știa ce simțea”. O idee similară exprima N. Iorga, scriind că noul rege „era pentru cei mai mulți un necunoscut și un neținut în seamă, pentru câțiva o taină, aproape pentru nimeni o siguranță”.

În cuvântarea rostită după depunerea jurământului, regele Ferdinand a dat asigurări că va fi un „bun român”, ceea ce însemna că nu se va opune voinței naționale privind atitudinea față de cele două tabere aflate în război (Antanta și Puterile Centrale).

Regina Maria, purtând un văl negru, prezentă la ceremonie împreună cu copiii săi, a câștigat simpatia poporului pentru noul suveran: „Simții deodată că trebuie să-mi des-

copăr fața, în ochii întregii Adunări, că trebuie s-o întorc spre ea, fără vâl cernit care să ne despartă. O aclamare prelungă, ce mă umplea de fiori, izbucni din sutele de inimi: Regina Maria!”. Peste ani, regina avea să scrie în memoriilor: „Acesta a fost ceasul meu, un ceas ce n-a fost dat multor ființe pe lume”.

Spre deosebire de Carol I – căruia îi plăcea să aibă o imagine de rege puternic, intransigent, dominator –, Ferdinand era, după expresia omului politic liberal I.G. Duca, de o „timiditate bolnăvicioasă”, nu-i plăcea să țină discursuri, să comande, să asculte cuvinte elogioase la adresa sa. Era omul discuțiilor în cercuri restrânse, despre subiecte diverse: muzică, literatură, artă, biologie, istorie etc. Constantin Argetoianu se referea la atitudinea regelui Ferdinand, care se deosebea radical de cea a lui Carol I: „Distanța dintre suveran și omul de rând a dispărut. Suveranitatea olimpiacă lăsa locul unui sentiment de prietenie spontană. În locul unui deget ți se întinde azi o mână întreagă, care zguduie cu freneză brațul poftitului, căruia i se prezintă un scaun,

Noiembrie 1918, regele Ferdinand inspectează
o unitate de aviație la Botoșani

Principele Ferdinand a ajuns pe Tronul României în urma unui concurs de împrejurări. Prima a fost aceea că domnitorul Carol I nu a avut copii (singura fetiță a murit la 4 ani). Ca urmare, s-a aplicat articolul 83 din Constituția României care prevedea: „În lipsă de coborâtori în linie bărbătească a Măriei Sale Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, succesiunea Tronului se va cuveni celui mai în vârstă dintre frații săi sau coborâtorilor acestora“. A doua, s-a datorat faptului că principele Leopold, căruia i s-a făcut oferta, în calitate de frate mai mare al lui Carol I, nu a acceptat să devină principe moștenitor al Coroanei României. A treia a constat în faptul că Wilhelm, nepotul cel mai în vârstă al lui Carol I,

a notificat că nu primește propunerea de a deveni moștenitor al Tronului României. Ca urmare, s-a apelat la principele Ferdinand, cel de-al doilea fiu al principelui Leopold, care a fost de acord să primească această demnitate.

SUVERANUL

Prof. univ. dr. IOAN SCURTU

La 1 decembrie 1880, Adunarea Deputaților a votat legea prin care principele Ferdinand de Hohenzollern devenea moștenitorul Coroanei României.

Tânărul principe (născut la 12/24 august 1865) și-a continuat studiile liceale, militare și universitare în Germania, după care, în aprilie 1889, s-a stabilit în România. A urmat lecții de limba română, de istoria și de geografia României, avându-l între profesori pe N. Iorga. Acesta avea să precizeze: „Am ținut să învederez ce nu i se spusese lui Carol I: că aici nu e o mână de barbari, care să trebuiască a fi ridicați de o dinastie energică și inteligentă la rangul națio-

nilor civilizate, ci un vechi și nobil popor, care-și are locul, deși pe nedrept necunoscut, în istoria lumii“.

Pasionat de literatură, muzică, teatru, principele Ferdinand participa la seratele oferite de regina Elisabeta, prilej cu care a întâlnit-o pe Elena (Elena) Văcărescu, de care s-a îndrăgostit. Cei doi s-au logodit, dar guvernul condus de Lascăr Catargiu s-a opus căsătoriei.

Drama sentimentală a fost depășită după ce Ferdinand a cunoscut-o pe Maria de Edinburg, nepoata reginei Victoria a Marii Britanii. A fost cucerit de frumusețea acestei tinere (avea doar 17 ani), de dezinvoltura cu care se comporta în

societate. În memorii, regina Maria avea să scrie: „Tânărul prinț era de o sfințită chinuitoare și râdea, mai mult ca de obicei, pentru a o ascunde. Lucru ciudat, tocmai această timiditate mă atrăgea [...] Cum a găsit el curajul să-mi facă propunerea de căsătorie e și azi pentru mine un prilej de uimire, dar mi-a făcut-o și eu o primii“.

Căsătoria a avut loc la 29 decembrie 1892/10 ianuarie 1893. Peste mai puțin de un an, în octombrie 1893, Maria a născut un băiat, care a primit numele de Carol. Astfel s-a asigurat succesiunea la tron, spre marea bucurie a regelui Carol I. Cei doi au mai avut cinci copii: Elisabeta,

1922. La Alba Iulia are loc încoronarea regelui și reginei României întregite

Iulia, regele Ferdinand a fost încoronat ca „rege al tuturor românilor“, împreună cu regina Maria. În *Proclamația* difuzată cu acel prilej regele aprecia: „Punând pe capul meu, în această străveche cetate a Daciei romane, Coroana de oțel de la Plevna, pe care noi și glorioase lupte au făcut-o pe veci Coroana României Mari, mă închin cu evlavie în fața memoriei celor care, în toate vremurile și pretutindeni, prin credința lor, prin munca și jertfele lor, au asigurat unitatea națională“.

Regele și-a câștigat respectul românilor, care l-au numit „Ferdinand cel loial“, deoarece în momentele cruciale și-a jertfit propriile sentimente, s-a despărțit de părinți și de rude, a rămas devotat țării sale, acționând pentru înfăptuirea idealului național al poporului în fruntea căruia se afla.

Imediat după ce România a intrat în război împotriva Germaniei, regele Ferdinand a fost șters din evidențele familiei de Hohenzollern, iar împăratul Wilhelm al II-lea i-a retras gradele militare și decorațiile. Suveranul a primit cu demnitate asemenea vești: „Dinastia mea este română! Este o gre-

șală să afirmi că este străină, germană!“.

Și-a botezat toți copiii în religia ortodoxă, deși această obligație se referea numai la primul băiat, care devenea moștenitorul Coroanei. Acest gest i-a atras excomuni-

care din partea Papei. Catolic, profund religios, Ferdinand a fost puternic afectat de această decizie. A stăruit ca România să semneze Concordatul cu Vaticanul, act realizat la 10 mai 1927, fapt ce a dus la ridicarea interdicției papale, cu câteva luni înainte de moartea sa.

A fost numit și „Regele țăranilor“, pentru că a susținut necesitatea reformei agrare și a celei electorale. La 23 martie/5 aprilie 1917, Ferdinand s-a adresat ostașilor de pe front: „Vi se va da pământ. Eu, regele vostru, voi fi întâiul a da pildă. Vi se va da și o largă participare la treburile statului“. În mai 1917, a fost modificată Constituția României, pentru a se permite exproprierea pentru „cauză de utilitate națională“ și extinderea dreptului de vot. În noiembrie 1918, Ferdinand a semnat decretul pentru introducerea votului universal, iar în 1921 legile pentru reforma agrară, prin care s-a realizat cea mai amplă

expropriere din Europa acelei perioade (6,6 milioane ha de teren arabil), fiind înproprietărite circa un milion și jumătate de familii țărănești.

Regele și-a legat numele de întreaga legislație vizând consolidarea statului național unitar român, în primul rând de Constituția din 1923, precum și de legile de unificare administrativă, judecătorească etc.

Ca urmare a ridicării Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhat, în ziua de 1 noiembrie 1925, Ferdinand a înmănat cârja – simbol al noii demnități – mitropolitului primat Miron Cristea (*Magazin istoric*, nr. 8, 9/2014), care a devenit primul patriarh al României.

A validat, prin semnătura sa, legile economice care aveau la bază concepția „prin noi înșine“, fapt ce a asigurat crearea unei industrii naționale și modernizarea societății românești.

De-a lungul întregii domnii, Ferdinand I a militat pentru o viață politică liniștită, pentru colaborarea partidelor și realizarea unor guverne de

Regina Maria cu finul ei, prințul Petru al Iugoslaviei în 1921. De la stânga la dreapta: regele Alexandru al Iugoslaviei cu soția, Marioara, Ferdinand și ducele de York, viitorul George al VI-lea, cu soția, Elisabeta

o țigară, un pahar, o glumă, un răs deschis“.

... cu o regină iubită

În timp ce Carol I nu i-a permis soției Elisabeta să se implice în problemele politice, regele Ferdinand i-a lăsat câmp liber de manifestare reginei Maria, care i-a fost de mare ajutor, mai ales în momentele dificile pentru țară. De asemenea, l-a avut alături pe Ion I.C. Brătianu, președintele P.N.L., om politic cu un larg orizont și foarte eficient în acțiunile sale. Ferdinand se sfătuia adesea cu administratorul Domeniilor Coroanei, Barbu Știrbey, o persoană discretă și înțeleaptă.

La Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916, regele Ferdinand s-a pronunțat pentru intrarea României în război alături de Antanta, spre indignarea lui P.P. Carp, care a ținut să-i amintească faptul că era un Hohenzollern. Replica regelui a fost memorabilă: „Domnule Carp, știu foarte bine că sunt un Hohenzollern, nu era nevoie să-mi amintești dumneata. Dacă interesele patriei de origine ar corespunde cu cele ale României, n-aș ezita să adopt opiniile dumneavoastră; această soluție ar fi cea mai ușoară pentru mine. Dar, scormonind adânc în conștiința mea, am

ajuns, cu durere, la concluzia că interesele României nu merg alături de cele ale Austro-Ungariei și în consecință cu cele ale Germaniei. A trebuit să-i impun inimii mele tăcerea; asta nu a fost

ușor; cu sufletul torturat am luat hotărârea de a-mi face datoria față de poporul român, ale cărui destine le conduc. Cu durere, dar cu convingerea că decizia acestei zile este singura care concordă cu destinul țării mele“.

În *Proclamația către țară* semnată de rege și de membrii guvernului, difuzată după această decizie, se afirma: „Înaintașii noștri au reușit să întemeieze statul român prin Unirea Principatelor, prin războiul Independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională. Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit pentru o clipă: Unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților“.

Ferdinand I a înfruntat cu demnitate greutățile războiului: victoriile inițiale în Transilvania, înfrângerile din toamna anului 1916, retragerea în Moldova. În calitate

Regele și regina, în caleașcă

de „cap al puterii armate“ și comandant al trupelor române, a elogiat eroismul ostașilor – dovedit în luptele din vara lui 1917 – în Ordinul de zi din 12/25 august 1917: „Cu mândrie mă uit la voi și vă aduc mulțumirile mele călduroase și recunoștința mea ofițerilor și trupei care v-ați purtat atât de brați“.

Ferdinand cel loial

Sub domnia lui Ferdinand, în anul 1918, s-a realizat cel mai important act național din istoria poporului român: Unirea Basarabiei, Bucovinei, Banatului și Transilvaniei cu Patria Mamă. Familia regală a revenit în București chiar în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie, când la Alba Iulia se desfășura Marea Adunare Națională. Regina Maria scria: „Nando se întoarce ca dezrobitorul care a înfăptuit unirea poporului său. Jertfa de sine pe care a făcut-o a fost răsplătită. Numele lui e binecuvântat de toți, mari și mici“. Actele de Unire au fost ratificate prin decrete regale, apoi prin legile votate de primul Parlament al României Întregite.

La 15 octombrie 1922, în cadrul unei ceremonii solemne, desfășurată la Alba

„Am ținut să învederez ce nu i se spusese lui Carol I: că aici nu e o mână de barbari, care să trebuiască a fi ridicați de o dinastie energică și inteligentă la rangul națiunilor civilizate, ci un vechi și nobil popor, care-și are locul, deși pe nedrept necunoscut, în istoria lumii“.

Nicolae Iorga

Ceea ce rămâne după o viață sunt faptele. A ne apleca asupra acelor fapte care au reprezentat momente de răscruce în istoria țării este nu numai o datorie

morală, dar și o obligație, într-un moment de cumpănă.

Un astfel de moment a fost urcarea pe tron a regelui Ferdinand, în împrejurări cu adevărat excepționale.

Politehnica din Timișoara, Catedrala Reîntregirii
și Nicolae Iorga la punerea pietrei fundamentale la Palatul Ligii Culturale

CTITORUL

NICOLAE NOICA

Domnia regelui Ferdinand, Regele Reîntregirii, a fost pentru România de după Primul Război Mondial, începutul reconstrucției în toate direcțiile, între care, cum era firesc, construcțiile au ținut un loc de frunte.

Cadrul instituțional

Clădirile publice ridicate în anii săi, de rodnică domnie, reprezintă nu numai un admirabil efort material și spiritual pentru climatul politic și nivelul mijloacelor de desfășurare din acea vreme, dar mai ales o mândrie a trecutului, o lecție a prezentului și un stimulent pentru viitor. Pe de altă parte, regele Ferdinand, atașat valorilor din țară, conștient de trecutul voievozilor noștri, al căror scaun îl

ocupa, s-a hotărât să repare vechile mănăstiri.

Pentru a putea împlini această operă vastă de construcții, regele Ferdinand a înțeles să ia o serie de măsuri legislative și organizatorice pentru a crea cadrul instituțional tehnic și financiar necesar. Printre primele acte semnate, după încheierea războiului, este Decretul-lege nr. 3.796/21 decembrie 1918, relativ la organizarea Consiliului Tehnic Superior, de pe lângă Ministerul Lucrărilor Publice (*Magazin istoric*, nr. 6/2012). Raportul înaintat guvernului pentru aprobare fusese întocmit de ministrul Lucrărilor Publice, distinsul profesor inginer Anghel Saligny (*Magazin istoric*, nr. 9/2004).

Activitatea Consiliului Tehnic Superior este un model

de ceea ce înseamnă grija față de siguranța și funcționalitatea lucrărilor de construcții realizate, dar și grija față de cheltuirea banului public, model ce ar trebui avut în vedere de politicienii noștri de astăzi.

Merită să subliniem preocuparea ministrului Anghel Saligny „pentru a răspândi cât mai multă cultură tehnică”. El dă ordinul nr. 3.440/28 ianuarie 1919, prin care se hotărăște publicarea lunară a *Analelor Ministerului Lucrărilor Publice*, a unei colecții „Publicațiile Ministerului Lucrărilor Publice”, în care se tipăreau monografiile ale lucrărilor publice, studii, memorii tehnice, și înființarea Bibliotecii Ministerului Lucrărilor Publice.

concentrare națională. Era iritat de faptul că apelul său nu a fost ascultat, că societatea românească era marcată de vrajba dintre liderii politici, pe care nu reușea să-i aducă la masa tratativelor. Ca urmare, s-a bizuit pe Ion I.C. Brătianu, pe care-l considera „zodia bună a României”, și nu s-a înșelat.

Spre sfârșitul domniei a avut parte de o mare decepție: la 28 decembrie 1925, fiul Carol a renunțat la calitatea de moștenitor al tronului. O mai făcuse de două ori, în 1918 și 1919, astfel că regele a convocat Consiliul de Coroană pentru ziua de 31 decembrie, declarând că a decis să taie „creanga putredă din arborele frumos al dinastiei”. La 4 ianuarie 1926, Adunarea Națională Constituantă a hotărât proclamarea ca succesor a lui Mihai, fiul lui Carol, și constituirea unei Regențe care să exercite prerogativele regale în eventualitatea că acesta (atunci în vârstă de cinci ani) ar ajunge rege înainte de vârsta majoratului.

Regele Ferdinand a încetat din viață la Sinaia, în ziua de

20 iulie 1927, în urma unei boli cumplite (cancer; *Magazin istoric*, nr. 10/2000). A fost înmormântat în biserica Mănăstirii Curtea de Argeș, alături de înaintașul său, Carol I.

Locul și rolul oamenilor politici în istorie se apreciază după rezultatele activității lor.

Din acest punct de vedere, Ferdinand rămâne o personalitate pozitivă. În 1914, când a urcat pe Tron, România avea 7,7 milioane locuitori și 137.000 km². În 1927, România avea 17,1 milioane locuitori și 295.000 km². Dintr-o țară mică, a ajuns un stat de mărime medie în Europa: locul 8 după numărul de locuitori și locul 10 după suprafață. În cei 13 ani de domnie, România a făcut progrese considerabile pe toate planurile, la realizarea cărora regele Ferdinand și-a adus contribuția.

Semnificative sunt cuvintele principalului său colaborator, Ion I.C. Brătianu: „Ro-

Regele Ferdinand pe patul de moarte

mânii nu vor putea uita niciodată că regele Ferdinand s-a sacrificat pentru binele țării. De neclintit în convingerile sale și în hotărârile sale în timpul războiului, bun și înțelept pe timp de pace, Ferdinand I va rămâne pentru totdeauna regele care s-a identificat cu poporul său și care a înfăptuit marile reforme care au adus statului dreptatea, puterea și liniștea”.

La scara istoriei, Ferdinand I a fost singurul șef de stat (domnitor, rege, președinte) care a condus pe toată durata domniei o Țară Întregită (România Mare) și s-a putut intitula, cu deplin temei, „regele tuturor românilor”. ■

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

prețurilor". Din evaluările făcute se aprecia că prețul unei construcții școlare era în 1921 „în termen mediu de 12 ori mai scump ca înainte de război“.

La 19 ianuarie 1922 se schimbă guvernul. Noul ministru al Instrucțiunii, dr. Constantin Angelescu, înțelege să *continue* politica de construcții școlare a înaintașului său, materializând-o într-un vast program de lucrări publice destinate învățământului. Iar pentru a avea o siguranță în cheltuirea banului public, ministrul dr. Constantin Angelescu emite la data de 27 iunie 1922 o decizie care preciza la art. I: „Orice lucrări de reparațiuni, amenajări, transformări, construcții noi, mobilier, instalațiuni de orice fel ce se vor executa la școlile și institutele de cultură, depinzând de acest Departament, peste cele contractate și sporul prevăzut în condițiile generale la întreprinderi, fără ca să fie prealabil aprobate, nu se vor plăti sub niciun motiv“. Se preciza că contravenienții vor fi răspunzători, iar „costul lucrărilor va rămâne în sarcina lor“.

În același timp, pentru a putea îndeplini acest program, ministrul dr. Constantin Angelescu și-a adus alături personalități ale lumii tehnice, printre care amintim pe inginerii inspec-tori generali Ion Vardala, Petre Ciocâlteu, Vasile Cristescu, Anton Chiricuță, arhitectul inspector general Nicolae Ghika-Budești, Grigore Cerkez,

arhitecții șefi Radu Nedelescu, N. Stănescu, I. Paxino. Cu mulți dintre ei colaborase între anii 1914-1916, când a fost ministru al Lucrărilor Publice.

Era preocupat de execuția corectă a lucrărilor de construcții, rezervându-și timp pentru a face vizite inopinate pe șantiere. Cu prilejul unei astfel de inspecții la construcția Liceului „Sfântul Sava“, în ziua de 13 octombrie 1925, a găsit într-un punct al zidăriei ce se înălța bucăți de cărămidă (alicărie) în loc de cărămizi întregi, motiv pentru care a oprit execuția, dispunând o examinare de amănunt a lucrărilor de către o comisie de arhitecți și ingineri.

În timpul domniei regelui Ferdinand, numai între anii 1922 și 1926, statul a contribuit la construcția școlilor cu peste 1.200.000.000 lei; 800 milioane s-au alocat din credite, iar 400 de milioane din bugete, câte 100 milioane pe fiecare an.

Trebuie să reținem preocuparea celor care au condus aceste licee pentru a pune la dispoziția arhitecților adecvate teme de proiectare. Astfel, profesorul Ștefan Pop, directorul Liceului „Sfântul Sava“, în urma hotărârii ministerului „de a construi din nou întregul local al liceului

prin dărâmarea corpului vechi“, înaintează la 16 noiembrie 1925 Casei Școalelor „programul încăperilor de care are nevoie școala, în vederea alcătuirii noului plan al clădirii, în care se cuprind și sălile acum în construcție“. La fel, prof. Gheorghe Bogdan-Duică, director al Liceului „Mihai Viteazul“, transmite la 25 aprilie 1911 ministrului Cultelor și Instrucțiunii „punctele de vedere școlare ce merită să fie considerate la noua zidire a Liceului «Mihai Viteazul»“. El arăta că prin „puncte de vedere școlare înțeleg pe cele de igienă școlară, de învățământ și de educație“.

Grija pentru banul public

Apoi, remarcăm atenția cu care se verificau cheltuielile făcute cu execuția lucrărilor și încadrarea în sumele contractate și aprobate. Un model îl reprezintă referatul inginerului inspector general Petre Ciocâlteu prin care prezintă, la 3 aprilie 1925, ministrului situația definitivă a lucrărilor executate la Internatul Liceului „Sfântul Sava“. „Situația supusă verificării conform contractului pentru suma de 4.310.079,80 lei se încheie după verificare la suma de 4.177.915,35, valoare în care este cuprinsă și suma de 71.434,50 lei, costul lucrărilor suplimentare acordate și executate, pe care Comisia tehnică le-a găsit a fi necesare“.

1924. Punerea pietrei fundamentale a Stadionului de la Șosea

Catedrala Reîntregirii

Preocupat de viitorul învățământului tehnic de la noi, ministrul Anghel Saligny a instituit la 14 februarie 1919, înainte de a se retrage de la conducerea ministerului, o comisie care să studieze și să propună un proiect de lege privind reorganizarea învățământului tehnic românesc. După numeroase dezbateri, în anul 1920 se înființează Școala Politehnică din București, prin Decretul Regal 2.521/10 iunie 1920, și Școala Politehnică din Timișoara, prin Decretul Regal 4.822/15 noiembrie 1920.

Regele Ferdinand era preocupat de promovarea lucrărilor publice de calitate și a activității antreprenorilor români. De aceea el a înțeles să participe la inaugurarea unor construcții reprezentative, semnând actele de fundare ale acestora. Astfel de documente originale se păstrează, cu grijă, la Arhivele Naționale, în Fondul „Acte comemorative și de fundație”, inventar 128. Din păcate, puțină lume le cunoaște...

Cred că edificiul public reprezentativ pentru domnia regelui Ferdinand este Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, simbolul Marii Uniri și al Încoronării.

În timp ce Mitropolia Ortodoxă de la Sibiu, reînființată în 1864, este continuatoarea istorică a vechii Mitropolii a Belgradului (Alba Iulia), Catedrala Reîntregirii simbolizează o împlinire, peste veacuri, a ctitoriei lui Mihai Viteazul. Pentru repararea nedreptății făcute de stăpânirea habsburgică prin dis-

Arhitectul Grigore Cerkez la 1908

trugerea Mitropoliei lui Mihai Viteazul, în 1714, statul român a ridicat, între anii 1921-1922, Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, iar în 1975 Sfântul Sinod a reînființat Episcopia Ortodoxă de Alba Iulia.

Piatra de temelie la construirea Catedralei Reîntregirii a fost așezată la 28 martie

Constantin Angelescu

1921, a doua zi de Paște, iar la 8 octombrie 1922 Catedrala a fost sfințită, primind hramul Sfinților Mihail și Gavril, sărbătoare la care se cinstește și memoria lui Mihai Viteazul. În ziua de 15 octombrie 1922 a avut loc actul public al Încoronării.

Școlile

Înfăptuirea, în urma întregirii neamului, a unor reforme profunde în diferitele ramuri ale învățământului public a necesitat și elaborarea unei ample politici de construcții școlare, menită să ofere cadrul fizic necesar funcționării instituțiilor. În februarie 1921, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Petre P. Negulescu a cerut serviciului de arhitectură din minister să prezinte „un program de lucrări cu nevoile de noi localuri școlare, precum și reparațiile necesare localurilor existente”. Ca urmare, arhitectul șef R. Nedelescu înaintează ministrului Referatul nr. 4.001/21 martie 1921, întocmit cu specialiștii serviciului pe care-l conducea, însoțit de un „Tablou general cuprinzând sumele necesare pentru clădirile școlare repartizate pe județe și pe o perioadă de zece ani, de la 1921 și până la 1930 inclusiv”.

Costul acestor lucrări era apreciat la 962.532.000 lei. În Referat se spunea: „cred necesar să arăt că evaluările trecute în aceste tabele sunt făcute pe baza programelor încăperilor necesare la clădirile anologhe, întocmite înainte de război, cum și pe baza seriilor de prețuri unitare ale materialelor și mâinii de lucru de atunci, cărora le-am aplicat sporul de azi al

Coroana de oțel și regele Ferdinand Întregitorul

Voi contopi astfel existența Țării cu a mea; în mine veți găsi un coleg mândru de a conlucra la tot ce va da tărie și strălucire patriei noastre neatărnate

Regele Ferdinand I

OMUL

NICULAE CRISTEA

În tinerețe, principele Ferdinand era un bărbat destul de atractiv: înalt, zvelt, blând, cu ochi albastru-verzui. Nasul coroiat, mustața stufoasă și urechile mari, clăpăuge, prefăceau ovalul unei fețe interesante. După cum avea să observe și Elencuța Văcărescu, în amintiri, trăsăturile „nu închipuiau în niciun fel rasa germană“.

În ședința Senatului din 9 mai 1890, Ferdinand a rostit un angajament, pe care-l va respecta ca rege constituțional: „Voi contopi astfel existența Țării cu a mea; în mine veți găsi un coleg mândru de a conlucra la tot ce va da tărie și strălucire patriei noastre neatărnate“.

Primul mareșal al României

Fără a-și exterioriza trăirile, părând mai degrabă trist (după cum și-a notat Martha Bibescu), Ferdinand n-a dorit – sau n-a fost interesat – să apară „el și numai el în prim plan“, preferând „să trăiască

pentru dânsul prin colțuri retrase“ (Nicolae Iorga).

La 53 de ani, rămăsese aceeași persoană stângace. Se îngrășase, se mișca greoi, pe picioarele-i subțiri, purta părul periat, după o modă inestetică, germană. Timid, nesigur, nervos, istovit de boală, regele se pare că i-a cedat reginei locul central, public și politic.

La festivitățile din 1 decembrie 1918, de la București, de revenire din Moldova prăgăzită războiului, suita regală a fost întâmpinată de prim-ministrul, generalul Coandă, membrii Guvernului, generalii Prezan și Berthelot, ofițeri români, francezi, englezi. Multimea ovaționa, steagurile

fluturau. Regele a rostit o cuvântare, apoi, cuplul regal a urcat pe cai și a trecut pe sub Arcul de Triumf, monument improvizat la intrarea în București. Programul zilei a fost extrem de dens. Un sobor de preoți a binecuvântat întoarcerea Casei Regale. În Piața Victoriei li s-a oferit pâine și sare. Steaguri la ferestre, acoperișuri pline de cetățeni fericiți. Se arunca cu flori. A urmat slujba de la Mitropolie. Apoi, generalul Eremia Grigorescu i-a înmănat cartea de mareșal. Ferdinand „Loialul“ a devenit primul mareșal al României.

După războiul de reîntregire națională, imaginea

De asemenea, trebuie subliniată grija acordată siguranței și trăinicieii clădirilor, chiar dacă apăreau lucrări și costuri suplimentare. O astfel de situație întâlnim la proiectarea și execuția fundațiilor corpului central al Liceului „Mihai Viteazul” din București. Deoarece terenul găsit „la cota -2,0 m prevăzută în planurile inițiale pentru temelie” era foarte slab, s-a dispus să se sape până la stratul de nisip. Acesta a fost găsit la o adâncime mare, -3,80 m. În noile condiții, a fost consultat inginerul Emil Prager, care a propus ministerului realizarea unui subsol general și fundarea pe tălpi de beton armat. Soluția a fost aprobată de Comisia Tehnică a ministerului alcătuită din personalități ale lumii tehnice: Emil Pangrati, Ion Vardala și Emil Balaban, care au arătat că se compensează costul suplimentar de cca 1,4 milioane lei prin spațiile suplimentare obținute de liceu la subsol și prin siguranța construcției.

Domnia regelui Ferdinand a însemnat un pas hotărâtor în dotarea cu localuri a instituțiilor de învățământ superior din țara noastră. Printre primele probleme cu care s-au confruntat aceste instituții a fost procurarea terenurilor pentru construcții. Este interesant cum au reușit înaintașii noștri să rezolve

Emil Pangrati

acest aspect, dar și instructiv pentru noi, cei de astăzi.

„Orașul Timișoara nu a voit însă universitate, el cerea Politehnică”, scria profesorul universitar Constantin C. Teodorescu, în 1922. Cine cercetează „sforțările și perseverența cu care s-a urmărit această idee” rămâne impresionat. După Marea Unire, prin venirea în fruntea orașului ca primar a inginerului Vidrighin, „Politehnica câștigă un luptător hotărât, care nu a lăsat chestiunea până nu a pus-o pe cale”. Prima sa măsură pentru înfăptuirea

acestei idei a fost oferta orașului pentru noua școală și anume „opt hectare loc viran în centrul orașului pentru viitoarea clădire”. *Total gratis*. Astfel că Decretul 4.822/15 noiembrie 1920 prin care a fost înființată Școala Politehnică din Timișoara găsește instituția cu terenul necesar înălțării clădirilor.

În schimb, Primăria orașului București solicită Ministerului Instrucțiunii, pentru terenurile expropriate pentru cauza de interes public central pentru mărirea și dezvoltarea Universității din București, prin legea aprobată în Parlament și publicată în *Monitorul Oficial* nr. 67/21.03.1926, să-și ia „angajamentul să plătească aceste exproprieri”.

Un loc aparte se cuvine a acorda Palatului Ligii Culturale (astăzi sediul Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra” și al Facultății de Sociologie), datorat marelui istoric Nicolae Iorga. Remarcăm că el a fost construit între anii 1926-1929, fiind proiectat de profesorul arhitect Ion

D. Traianescu, secondat de ilustrul inginer Ștefan Mirea. Am fost impresionat găsind în Arhivele Naționale toate documentele cărții tehnice ale acestei lucrări.

Sunt doar câteva dintre marile ctitorii realizate în timpul domniei Regelui Întregitor Ferdinand I. ■

Regele Ferdinand, regina Maria și prințul Nicolae la inaugurarea stadionului O.N.E.F., la 9 mai 1926

sarabia. Urmarea la 12 martie 1920, Ion Mihalache și-a dat demisia din funcția de ministru al Agriculturii. A doua zi, regele i-a cerut ministrului de Stat Ștefan Cicio-Pop, ce ținea locul premierului Alexandru Vaida-Voevod, să-și prezinte, de asemenea, demisia. Motivul deciziei, fără precedent, era legat atât de insubordonairea lui Vaida-Voevod, cel care angajase, la Londra, discuții cu Cicerin, comisarul poporului pentru Afacerile Externe al Rusiei Sovietice, cât și de teama, atavică, a regelui de anarhie și bolșevism. Cu totul altfel a procedat însă în 1922, când a semnat, la 4 iunie, un decret regal de amnistiere, punând capăt așa-numitului „proces din Dealul Spirei”, intentat delegaților la Congresul general al Partidului Socialist, ce votaseră afilierea necondiționată la Internaționala a III-a Comunistă.

Maniu îl supără

Ferdinand avea repulsie față de patimile și jocurile politice. Își dorea un guvern de uniune națională, militând pentru realizarea unor înțelegeri între formațiunile politice din Vechiul Regat și Partidul Național Român, condus de Iuliu Maniu. A sugerat-o și în „Mesajul tronului”, din 28 noiembrie 1921, la deschiderea Corpurilor Legiuitoare: „Timpurile sunt însă atât de grele, încât țara are nevoie de concursul oamenilor de bine din toate partidele”. Nu era un Mesaj de deschidere, ci „de lichidare”, cum avea să constate Virgil Madgearu. Premierul Alexan-

Omul Ferdinand,
pasionat de botanică...

dru Averescu a încercat să-i răspundă în forță, precizând că nu va pleca de la guvernare, atât timp cât „Coroana trebuie să se supună națiunii și națiunea este reprezentată prin aleșii ei [averescanii – n.n.]”. În ciuda scuzelor cerute regelui, cât și a propunerii de remaniere a cabinetului, Averescu pierduse partida încă din vară. Pionul otrăvit utilizat în căderea guvernului a fost ministrul de Externe Take Ionescu, care și-a prezentat demisia, sigur de promisiunea regelui că va fi noul premier. După două zile, Averescu a

depus mandatul (13 decembrie 1921), iar Take Ionescu nu a obținut decât un decret de prorogare de 30 de zile și nu pe cel așteptat, de dizolvare a Parlamentului. La redeschiderea lucrărilor (17 ianuarie 1922), noul guvern a primit o moțiune de neîncredere, votată cu 180 pentru și 81 contra.

Momentul de activism politic, gândit de Ionel Brătianu ca o demonstrație a faptului că guvernul liberal se bucura de încrederea deplină a suveranului, a fost reprezentat de serbarea încoronării de la Alba Iulia (15 octombrie 1922). Ca atare, a fost numită o Comisie de încoronare. S-a stabilit ca festivitățile să aibă loc atât la Alba Iulia, cât și la București, luându-se și hotărârea construirii unui monument emblematic: Catedrala Încoronării la Alba Iulia.

Pe neașteptate, Ferdinand l-a anunțat pe Averescu că festivitatea trebuia amânată, deoarece costumele regale „nu erau gata”. În timp ce premierul Take Ionescu își petrecea concediul la Kissingen (Germania), I.I.C. Brătianu s-a consultat cu regele și a decis ca actul încoronării să se desfășoare sub guvernare liberală. În ciuda eforturilor regelui, conducătorii Partidului Național și ai Partidului Țărănesc au refuzat să participe. Ba,

mai mult, la cererea lui Maniu, au boicotat actul de la Alba Iulia și capii Bisericii greco-catolice, făcând front comun cu cei ai Bisericii catolice. Dominat de „dinastia Brătianu”, timidul Ferdinand nu a uitat și nu l-a iertat niciodată pe Iuliu Maniu.

... și de fotografie

publică a monarhiei a avut nevoie de unele remodelări și adaptări la noile realități politico-diplomatice. În noul context, regina Maria constata: „Mentalitatea mea regală era ancorată în prea iubitele tradiții, care, acum, erau disprețuite sau negate”. Însă era conștientă și de nevoia unei schimbări: „punți trebuia să fie clădite între vechi și nou și nu se putea face totul dintr-o dată”. Ca atare, la Cotroceni, Maria și-a fixat un program de lucru, „deschizându-se” publicului, ascultând, de dimineață până seara, nenorocirile și nemulțumirile celor care suferiseră doi ani de ocupație.

Teama atavică de bolșevism

Indiferent de anotimp, Ferdinand avea un program destul de rigid: se trezea la 07.30. După baie, urma micul dejun. Apăreau și copiii, pentru sărutul mâinii, primind, la schimb, un sărut pe obraji. Deseori, masa se servea în compania mai multor oaspeți.

Regina se trezea și ea de dimineață, cu una-două ore înainte de ceilalți, pentru a scrie și a-și citi corespondența. Apoi, intententul le prezenta programul. Ferdinand acorda audiențe la Palatul Regal, respectând intimitatea Curții de la Cotroceni. Spre deosebire de înaintașul său, noul cap încoronat făcea rar plimbări, mergând

Regina Maria, Regele Ferdinand și regele Marii Britanii George al V-lea, la Londra

cel mult o jumătate de oră, însoțit de regină sau de unul dintre copii. Masa de prânz se servea la o oră fixă. Până la 24 de persoane se reuniau în jurul mesei rotunde, la ora 13.00. Regele își făcea siesta în apartamentele sale, lecturând ziarele sau rezolvând probleme ale guvernării. Cei ai de la ora cinci era, cel mai adesea, însoțit de primiri, la Cotroceni sau la Palatul Regal.

Membrii familiei se mai întâlneau seara, la cina de la ora 20.00, într-un cerc restrâns. Conversația se purta în limba engleză. Deseori, Maria prefera să mănânce singură, în cameră, unde venea, pentru cafea, și Ferdinand. Apoi, se retrăgea în apartamentul său, unde în-

târzia, până spre orele unu-două din noapte, în timp ce Maria, cu fiicele, cânta la pian, broda sau citea cu voce tare. Convinșă de misiunea sa, ce îi dădea un sens vieții, regina devenise un exemplu de narcisism. Îi plăceau cadourile, în special, bijuteriile, primite de la soț. Cuprinsă de vâltoarea evenimentelor politice, familia regală nu se preocupa îndeajuns de creșterea urmașilor: Carol își luase o nouă amantă, în timp ce Elisabeta și Marioara deveniseră supraponderale.

Cu abilitate, regele a navigat printre „furcile caudine” ale vieții politice, impunându-și punctul de vedere. A refuzat, de pildă, să semneze mesajul pentru trimiterea în Parlament a unui proiect de lege considerat bolșevic de N. Iorga, înaintat de țărănistul dr. Nicolae Lupu, ce privea închirierea obligatorie a spațiului locativ disponibil. A rezistat și proiectului de lege ce viza extinderea exproprierii peste limita celor două milioane hectare, stabilite prin Constituția de la Iași. Elaborat de Ion Mihalache, fruntaș al

Regele Ferdinand își pune coroana pe cap la Alba Iulia

Partidului Țărănesc, proiectul a stârnit opoziția P.N.L., ca și a marilor proprietari agricoli, dar a fost susținut de partidele aflate la guvernare: Partidul Țărănesc, Partidul Național Român, Partidul Național Democrat, Partidul Democrat al Unirii din Bucovina și Partidul Țărănesc din Ba-

Victoriile obținute în vara lui 1917
(în imagine, regele Ferdinand
decorează câțiva militari
pentru faptele de vitejie)...

Avanpremieră editorială

În vara anului 1917, victoriile de la Mărăști, Mărășești, Oituz dădeau impresia că se reușise stabilizarea frontului. În scurtă vreme însă, starea de indisciplină care cangrenase armata rusă în urma revoluției din februarie a făcut imposibilă menținerea liniei frontului doar de trupele române.

Momentul este descris în fragmentele pe care le publicăm în continuare, desprinse din volumul profesorului american Glenn E. Torrey (Magazin istoric, nr. 11/1977; 8/1983), ce urmează să apară la Editura Meteor, cu titlul România în Primul Război Mondial.

... nu ne-au scutit de semnarea Armistițiului de la Focșani (în imagine: gara orașului)

ARMISTIȚIUL DE LA FOCȘANI

GLENN E. TORREY

Pe tot parcursul toamnei lui 1917, starea armatei române le-a dat liderilor Antantei motive de a fi optimiști. Diviziile sleite de puteri ale acesteia au fost completate și reinstruite. Ofițerii francezi apreciau în continuare că moralul soldaților era ridicat. Berthelot nu avea rezerve în privința capacității lor de luptă. Analizii inamici erau de aceeași părere. Soldații români erau „sub stăpânirea ofițerilor... Deocamdată, disciplina n-a avut de suferit“.

În schimb, armatele rusești erau cuprinse cu repeziciune de anarhie. Rezervele care soseau pe front, în special ofițerii tineri, veneau cu idei mai radicale. Influența bolșevică, pacifismul și purtarea necuviincioasă au sporit. Rapoartele generalului Șcerbacev – comandantul forțelor ruse – și ale ofițerilor de legătură francezi și români, precum și ale serviciilor de in-

formații inamice conțineau aceleași detalii: „o sete arzătoare de pace“; ofițeri intimidați, cărora nu li se mai dădea ascultare; șovăiala cu care se lucra la fortificații; împotrivirea față de trimiterea în linia întâi; numărul tot mai mare al dezertărilor de pe front. În Regimentul 117, ofițerii unui batalion au fost arestați de proprii oameni și siliți să mășăluiască la comandă. Soldații

Regimentului 119 au năvălit ca o furtună în popota ofițerilor și au eliberat locul, silindu-i pe cei prezenți să fugă pe fereastră. „Divizia 30 nu este singura divizie [rusă]... aflată într-o stare de anarhie“, comenta colonelul Ion Antonescu. „Armata a VI-a rusă nu vrea să lupte, iar soldații acestei armate... s-ar retrage la prima mișcare a inamicului.“

Nu totdeauna stăpân pe decizii

Construcțiile fiind finalizate la timp (Catedrala a fost sfințită la 8 octombrie 1922), serbările au putut începe. Nu înainte de a fi redactate actele încoronării: „Documentul încoronării” și „Proclamația Majestății Sale către popor”.

Serbările de la Alba Iulia s-au deschis cu un Te Deum, oficiat în noua Catedrală. Încoronarea s-a făcut „după obiceiul napoleonian” (Vremea, 17 octombrie 1922), regele punându-și singur coroana, apoi așezându-o pe cea a reginei. Pe platoul din fața Catedralei s-a desfășurat defilarea trupelor. Pe lângă miile de români, au participat și misiuni străine din 21 de state.

Chiar dacă nu exista tradiție și totul trebuia inventat, festivitățile au decurs într-un stil sobru, nepretențios. A doua zi, serbarea a continuat la București. După ceremonia de la Arcul de Triumf, cele mai importante momente au fost: Te Deumul de la Mitropolie; defilarea „cortegiului istoric” prin Piața Universității, în fața statuii lui Mihai Viteazul; prânzul din Parcul Carol, la care au participat 10.000 de primari și alți delegați din toate județele țării; masa festivă de la Cercul Militar, unde regele a cinat cu oficialitățile române, diplomați și delegații străini. Ca amintire, au fost tipărite fotografii cu Ferdinand I și Maria, la încoronare, cu mantiile regale și coroana pe cap.

Ferdinand I s-a preocupat de principalele probleme de stat, de la cele spirituale la cele materiale. În

Tatăl și mama, alături de fiica Mărioara, la patinaj

domeniul politicii externe însă, în raport cu Carol I, care s-a implicat profund în problemele internaționale, el nu a stabilit coordonatele alianțelor și tratatelor, regionale sau europene. Alături de Maria, a preferat să întreprindă vizite de stat, cu caracter protocolar, în Iugoslavia (iunie 1922, octombrie 1923), Polonia (iunie 1923). Cel mai important turneu diplomatic a fost cel din anul 1924. Au fost vizitate Franța (aprilie), Elveția și Belgia (mai), Marea Britanie (mai-iunie), după ce între 11 februarie și 11/12 martie Maria întreprinsese un

voiaj în Italia. În Elveția, cu ocazia vizitei de stat, regele s-a adresat Consiliului Societății Națiunilor.

Om al datoriei, nu a știut sau nu a putut să-și impună, permanent, punctul de vedere decizional. Nefiind preocupat neapărat de imaginea de monarh al tuturor românilor, prizonier al lui Ionel Brătianu, al reginei Maria, al lui Barbu Știrbey, circumscriind constituționalismul regimului monarhic și actelor sale politice în anumite limite, tutelate de Partidul Național Liberal, „Întregitorul” a lăsat, la moarte, monarhia în mâinile partidelor politice.

A încetat din viață la 20 iulie 1927, la Castelul Pelicor din Sinaia. Solemnitățile de doliu, din București, s-au desfășurat cu un ceremonial strict. Clopotele tuturor bisericilor Capitalei s-au făcut auzite. Procesiunea a fost deschisă de escadrile de avioane de vânătoare, corpuri de armată, cu steagurile regimentelor, înalții prelați ai religiilor practicate în România, coroana regală și bastonul de mareșal, purtate de generalul Constantin Prezan și, respectiv, de generalul Gheorghe Mărdărescu. A urmat sicriul, acoperit cu drapelul românesc, așezat pe un

afet de tun, tras de șase cai. În urma catafalcului, familia, oficialitățile române și din străinătate, zeci de mii de oameni. În Piața Gării de Nord a avut loc parada funerară, care a durat două ore și jumătate.

La 23 iulie, după slujba religioasă, a fost înmormântat în biserica Mănăstirii Curtea de Argeș. ■

Procesiunea mortuară se îndreaptă către Gara de Nord

... într-o mare rivalitate cu generalul Constantin Presan (primul din stânga, alături de soție și Ion Antonescu, al doilea din dreapta)

preț interzicerea transferului cu scopul de a-i proteja pe aliații României. Impasul în care s-a intrat în această problemă a dus la suspendarea tratatelor pentru o zi. Apoi, la 9 decembrie, s-a ajuns la un compromis. Puteau părăsi frontul numai trupele aflate deja sub ordin de tranzit la 5 decembrie.

Forma finală a armistițiului a fost semnată la 9 decembrie, când toți delegații s-au așezat umăr lângă umăr pentru o fotografie de grup. Spiritul de camaraderie militară și preocuparea comună legată de bolșevism creaseră o oarecare comuniune de sentimente. Șeful de stat major al lui Kelcevski, „mișcat sufletește”, a strâns la plecare mâna lui Morgen: „Vă doresc, Excelența Voastră, să nu treceți în țara dumneavoastră și în armata dumneavoastră prin aceleași situații care există la noi acum.”

Armistițiul a exacerbă, de ambele părți ale frontului, dorința arzătoare de pace. Parlamentarii români au raportat manifestări ale acesteia atunci când au vizitat poziții ale inamicului: „Un colonel [german] a plâns în

fața mea spunând că și-a pierdut în luptă doi fii... Un alt colonel s-a plâns în privința pierderilor grele de la Mărășești.”

În armatele rusești, armistițiul a servit drept catalizator al aplicării devizei revoluționare „pace, demobilizare, întoarcerea în patrie”. În multe

unități, domnea anarhia. Parlamentarii austrieci care au vizitat cartierul general al Diviziei 48 Infanterie și pe cel al Corpului de Armată XXIV, la 5-6 decembrie, au fost întâmpinați de „circa 600-800 de soldați cu muzică, au fost ridicați din automobil și duși pe umeri de soldați într-o sală în care, în prezența unui mare număr de soldați, Comitetul Militar Revoluționar al Diviziei 48 Infanterie ne-a întâmpinat cu un discurs lung și înflăcărat ca pe niște «mesageri ai păcii»”. Oaspeții au aflat că, cu două zile înainte, comandanții ambelor unități au fost arestați și înlocuiți cu tineri ofițeri revoluționari. Câteva zile după aceea, comandantul Armatei a IV-a, generalul Ragoza, a fost înlocuit printr-o lovitură asemănătoare. La Galați, Comitetul Revoluționar Militar al Armatei a VI-a a preluat controlul de la comandantul acesteia, generalul Tiurikov. Încercarea de îndepărtare a gene-

ralului Kelcevski de la cartierul general al Armatei a IX-a a eșuat în clipa în care soldații ucraineni, foarte bine reprezentați în comandamentul acesteia, s-au strâns în jurul lui.

Deși fusese de jucată o tentativă de preluare de către bolșevici a controlului asupra comandamentelor rusești (*Magazin istoric*, nr. 2/1997), nu este mai puțin adevărat că nu se mai putea conta pe diviziile ruse în vederea apărării frontului. Soldații părăseau în număr mare pozițiile. În linia frontului apăreau goluri mari. Prefigurând ceea ce avea să se întâmple, Divizia 5 Infanterie română raporta la mijlocul lui decembrie că, în cazul diviziei ruse învecinate, pozițiile defensive nu mai erau ocupate decât de un soldat pe kilometru. Majoritatea „hoi-năreau prin sate”, reprezentând un pericol pentru siguranța internă. „Indivizi izolați și bande organizate”, se spunea într-o circulară a Marelui Cartier General, „săvârșesc pe față tâlhării, jafuri și chiar crime, îngrozind populația cu arme, grenade și tot soiul de brutalități”. Trupele rusești anarhice deveniseră acum o amenințare mai mare decât

Militari ruși fraternizând cu inamicul, după ce dăduseră ascultare ordinelor lui Lenin și încheiaseră armistiții locale

Speranțele generalului Berthelot – șeful Misiunii militare franceze – și ale românilor de menținere a statu-quo-ului de pe front pe parcursul iernii 1917-1918 au fost spulberate de preluarea puterii, la Petrograd, de Lenin, și de ordinul acestuia din 21 noiembrie ca armatele rusești să încheie armistițiu. Șcerbacev, cu susținerea miniștrilor Antantei și a românilor, a respins ordinul lui Lenin. El intenționa să continue războiul sub cvasi-autoritatea embrionarei Republici Ucrainene. Majoritatea soldaților, otrăviți cu toxina păcii și încurajați de agitatorii bolșevici, au urmat instrucțiunile lui Lenin de a încheia armistiții locale ad-hoc. Pentru a păstra cât de cât controlul, Șcerbacev a fost obligat să-i solicite, la 4 decembrie, lui Mackensen – comandantul trupelor germane – și arhiducelui Josef – comandantul Armatei 1 austro-ungare – o întâlnire la Focșani pentru a discuta despre un armistițiu pe frontul românesc.

Românii se aflau acum în fața unei dileme. Continuarea luptei pe cont propriu ducea la dezastru, fie într-un „triunghi al morții” în Moldova, fie într-o retragere în Rusia bolșevică. Pe de altă parte, un armistițiu ducea aproape sigur la pace separată. Premierul francez Georges Clemenceau

avertizase deja că o astfel de pace va pune în pericol obiectivele de război ale României promise prin tratatul din 1916. Sperând că aliații își vor da acordul după împlinirea faptului, Cabinetul român l-a autorizat la 4 decembrie pe generalul Constantin Prezan – șeful Marelui Cartier General – să trimită delegați la Focșani. S-a dat ordin ca, în seara respectivă, unități de pe front să trimită în tabăra inamicului parlamentari care să obțină o încetare a focului începând cu ora 08:00 a zilei de 5 decembrie. Pentru a sublinia natura strict militară a tratativelor și pentru a nu-l implica pe rege, comanda supremă a armatei a fost transferată lui Prezan. Averescu, pe care mândria îl împiedica să servească sub rivalul său, a cerut să fie eliberat de la comanda Armatei a II-a. Fiind refuzat, el a acceptat o „permisie”, care i-a servit drept perioadă de tranziție de la cariera militară la cea politică.

Puterile Centrale au răspuns cu nerăbdare solicitării privind negocierile, care au început la 7 decembrie. Delegația germană de la Focșani era condusă de generalul Curt von Morgen, comandantul Corpului I de Rezervă. Generalul Oskar Hra-

Generalul Berthelot, șeful Misiunii militare franceze, era mulțumit de starea de spirit a militarilor români

nilovici, fost atașat militar la București, conducea delegația austro-ungară. Delegații bulgari și otomani erau și ei prezenți. Prioritatea germanilor era să se asigure că pot transfera în vest trupe care să participe la ofensiva de primăvară a lui Ludendorff; a austrieților, preocupați de problema hranei, era deschiderea Dunării pentru importurile de alimente din Rusia de Sud. Delegația rusă era condusă de comandantul Armatei a IX-a, generalul Anatoli Kelcevski, cea română, de subșeful statului major, Alexandru Lupescu. Delegațiile ruso-române, care acționau în consens, erau hotărâte să nu recunoască guvernul lui Lenin și să nu accepte condițiile nefavorabile ale armistițiului pe care Puterile Centrale le impuneau bolșevicilor la Brest-Litovsk.

Cele mai disputate puncte de pe agenda de la Focșani au fost trei chestiuni pe care Puterile Centrale încercau să le precizeze din tratativele cu rușii: libertatea de a transfera trupe pe alte fronturi, libertatea de deplasare pe Dunăre și Marea Neagră și libertatea de mișcare în zona neutră. În legătură cu prima chestiune, Lupescu avea ordin să obțină „cu orice

Generalul Averescu, al doilea din stânga, se găsea...

Continental eurasianic, scaldat la est, de Oceanul Pacific, la vest de Oceanul Atlantic, la nord de Oceanul Arctic și la sud de Oceanul Indian, poartă cele mai multe mărturii ale apariției și dezvoltării neamului omenesc de pe planeta noastră, cele mai numeroase vestigii ale înfloririi și decăderii unor mari civilizații care au marcat evoluția

Dictionar istoric

întregii omeniri, ale contactelor dintre rase, neamuri și popoare.

Această aserțiune este cu atât mai valabilă atunci când purcedem la studierea și prezentarea rutelor de deplasare a locuitorilor săi de-a lungul mileniilor, rute pentru schimburi de bunuri comerciale, culturale și spirituale, care, în epoca modernă, au primit numele generic – după unii, metaforic – de Drumul Mătăsii.

Pe Drumul Mătăsii: reprezentare istorică și (sus) refacerea lui cu o caravană în 1992

DRUMURILE MĂTĂSII

Dr. ANNA EVA BUDURA

Dacă la sfârșitul secolului al XIX-lea, când geograful german Ferdinand von Richthofen a vorbit despre Drumul Mătăsii, el se referea la comerțul cu mătasea Chinei doar în zona dintre râurile Sîr Daria și Amu Daria și numai între anii 114 î.H.-127 d.H., iar compatriotul său orientalist, A. Herman, l-a extins până la Siria, exploratori zeloși, asemenea arheologului Aurel Stein și alții, la începutul secolului al XX-lea, în rapoartele și lucrările lor științifice, au inclus în aria denumirii de *Drumuri ale Mătăsii* și zonele de confluență ale civilizației occidentale și orientale. Trep-tat, aceasta a fost acceptată de cercurile științifice din întreaga lume, inclusiv din China, ajungându-se ca, în concepția actuală, să semni-

fice „liniile de comunicație pe uscat din Antichitate ce porneau din China, traversau Asia și o legau de Europa și Nordul Africii”.

Datorită reliefului său și cursurilor de ape care îi brăz-dau generos suprafața, spațiul eurasianic a oferit condiții favorabile de deplasare locuitorilor încă din preistorie. De-a lungul traiectoriilor de comunicare eurasianic, într-o regiune întinsă a Republicii Populare Chineze, mărginită de Munții Altai și Munții Cerului (Tianshan), acolo unde stepa se îngemănează cu deșertul, scrutează orizontul *Oamenii de piatră – Paznicii stepelor*, mesagerii, între secolele XII î.H.-XI d.H., ai numărărilor seminții, neamuri și popoare ale Eurasiei. Până în prezent au fost descoperite

peste 200 de sculpturi ce înfățișează demnitari, militari și civili, precum și femei, înalte de 2-3 m, dăltuite dintr-un singur bloc de gresie sau granit, asemenea menhirilor. Specialiștii au putut constata că unele poartă caracteristicile populației ariene, altele au trăsăturile fizionomiei mongoloide, unele privesc spre vest, altele spre est.

Prima descriere a Drumurilor Mătăsii se găsește în *Biografia Fiului Cerului Mu* al dinastiei Zhou, care a domnit între anii 976-922 î.H. (sau 956 și 981 î.H.) și a rămas în mitologia chineză ca un pasionat călător. Considerată prima carte de călătorie pe Drumurile Mătăsii, lucrarea prezintă traseul de la oaza Tarim, peste Pamir, până la

Generalul Curt von Morgen...

dușmanul. Drept urmare, conducătorii români au hotărât să le dea voie să plece, dar numai cu respectarea unor condiții stricte menite să asigure o evacuare ordonată: autorizarea de către comandamentul rus, dezarmarea și deplasarea cu trenul sau pe jos pe trasee stabilite, cu provizii adecvate. „Altfel, se vor deda la jafuri pentru a trăi... Nu va fi tolerat niciun jaf, iar contravenienții, oricât de mulți, vor fi pedepsiți potrivit legislației române”, se spunea în directiva colonelului Ion Antonescu. Cu supravegherea evacuării au fost însărcinate câteva unități militare românești.

Deși multe unități rusești au hotărât să se supună condițiilor, au fost câteva care au hotărât să le sfideze, deplasându-se spre est pe cont propriu și înarmate. Temându-se nu doar de o devastare sistematică a Moldovei, ci și de distrugerea depozitelor și liniilor de aprovizionare din Basarabia, Marele Cartier General era hotărât să asigure respectarea condițiilor. Șapte divizii românești,

fie din rezervă, fie retrase de pe front, au fost poziționate în totalitate sau în parte în spatele frontului, spre est, aproape de Prut. Unele unități rusești au fost întoarse din drum fără incidente majore. Au avut loc însă și câteva bătălii intense, de mare amploare. La Galați, Diviziile 9 și 10 Infanterie din Corpul IV siberian au atacat Divizia 4 Infanterie română la 20 și 21 ianuarie 1918. După ce au obținut unele succese și au luat un număr de prizonieri români, rușii au fost respinși de românii tenaci, care au folosit baionetele, artileria și tirul monitoarelor de pe Dunăre. Aceste acțiuni au convins Divizia 9 Infanterie să accepte să fie dezarmată și să se refugieze, la 22 ianuarie, în liniile germane aflate la vest. După două zile, și Divizia 10 Infanterie a consimțit să fie dezarmată și escortată dincolo de Prut, în Basarabia. O confruntare asemănătoare, petrecută în nordul Moldovei, este prezentată pe scurt într-un raport al serviciilor de informații austriece din 2 februarie. „Încercând să treacă în marș prin Basarabia, Corpul II de Armată [rus]... a fost ghidat și, în cea mai mare parte, dezarmat. O parte, vreo 1.000 de oameni, a trecut la noi... Nici trecerea cu arme a Corpurilor de Armată XVIII și XL n-a reușit. Bătăliile date cu românii lângă Siret și Mihăileni s-au încheiat cu dezarmarea trupelor. Numai o parte a Diviziei 43 Infanterie a reușit să treacă pe teritoriul Rusiei. Aproximativ 800 de oameni... precum și 50 de camioane și 20 de motociclete... au trecut la noi. Cea mai mare parte a ambelor corpuri, dezorganizate, este posibil să încerce să

... și generalul Alexandru Lupescu

ajungă la graniță neînarmate. Corpurile de Armată II, XVIII și XL pot fi considerate dizolvate... Divizia 9 română precia controlul în acest sector... Din cauză că românii se împotrivesc trecerii lui spre Rusia, Corpul VIII de Armată s-a întors în vechea poziție.”

La începutul lui februarie, Marele Cartier General raporta că „întregul front, apărât înaintea de Armatele [ruse] VIII, IX, IV și VI, este acum, cu rare excepții, aproape complet descoperit. Unitățile rusești sunt total dezorganizate și, cu efective reduse, s-au retras din proprie inițiativă în spatele frontului, unde continuă demobilizarea”. După 1 ianuarie, trupele rusești n-au mai fost incluse în efectivele de pe frontul românesc, iar la începutul lui februarie, Marele Cartier General anunța că „armata rusă nu mai există”. Au mai existat totuși dovezi ale prezenței puternice cândva armate ruse în România. Colonelul Antonescu spunea că „Moldova este plină de cai, tunuri, arme și căruțe abandonate”.

Traducere de
Mihai Dan PAVELESCU

Împăratul Shenzong din dinastia Song a urmărit extinderea itinerarelor pe mare

litar, Ban Chao, personalitate de seamă, legată, asemenea lui Zhang Qian, de istoria Drumurilor Mătăsii și a contactelor Chinei cu țările din Asia Centrală și chiar Europa. Numit guvernator al Regiunilor Vestice, în anul 91, el a reușit să refacă contactele cu statele-oază și să asigure desfășurarea normală a transporturilor pe drumurile ce duceau spre vest. Animat de dorința de a obține informații despre țările Apusului Îndepărtat, despre așezarea lor geografică, obiceiurile și organizarea lor statală, a decis ca, în anul 97, să-l trimită pe Gan Ying în solie la Daqin (Imperiul Roman), despre care aflase că ar fi țara cea mai mare consumatoare de mătăsuri, precum și să găsească o cale de comunicare directă cu acesta. După ce a parcurs cel mai lung drum străbătut vreodată de o solie chineză, se arată în însemnările istorice, Gan Ying a ajuns la Tiaozi, localitate identificată în lucrările recente ale istoricilor chinezi ca fiind în Irakul de azi, și, în cele din urmă, pe coasta Golfului Persic. Este cert că solia lui Gan Ying a deschis calea unor noi

contacte, fapt dovedit prin sosirea, în anul 100, a unei solii din „țările Doule și Mengqi, țări foarte îndepărtate și necunoscute până atunci”, care au fost identificate de unii cercetători chinezi cu Tracia și Macedonia, și a alteia, în 166, din Roma.

Perioada de înflorire maximă a contactelor comerciale și spirituale de-a lungul Drumurilor Mătăsii s-a înregistrat în timpul dinastiei Tang (618-917). Însemnările istorice din timpul acesteia au înregistrat prezența soliilor sosite din 40 de țări și a unor învățați, studenți, artiști, călugări și comercianți din 70 de țări. Ca urmare a aplicării unei politici externe înțelepte, a stabilirii unor relații de colaborare cu neamurile nomade și seminomade, a fost deschis drumul spre vest pentru comerțul cu țările din Asia Centrală, Persia și țările arabe. Drumurile Mătăsii au devenit legătura imperiului Tang cu lumea de afară, iar capitala acestuia, Changan – principalul loc de întâlnire a mii de comercianți veniți din toate colțurile lumii: din taigaua siberiană, junglele și marile centre de cultură ale Indiei, lumea elenă, persană și niponă. Drumul

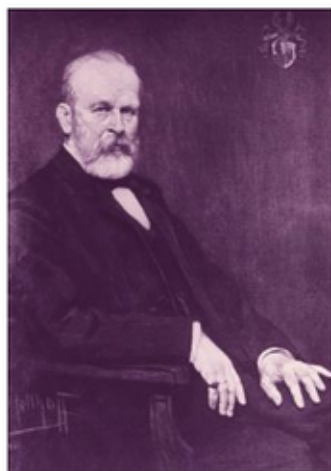
Maritim al Mătăsii (*Magazin istoric*, nr. 6/2010) a cunoscut, de asemenea, o efervescență fără precedent, porturile imperiului au devenit puncte de plecare pentru corăbiile încărcate cu produse chinezești și de sosire pentru cele încărcate cu produse din Asia de sud și sud-est, Arabia și Bizanț.

Aceasta a fost perioada în care Drumurile Mătăsii și-au dovedit din plin rolul de legătură între China și lumea occidentală: invențiile chineze – hârtia, tipărița, busola, porțelanul, tehnica de prelucrare a mătăsii, argintului, fierului, aurului, de forare a fântânilor – au început să fie cunoscute în lumea islamică și de acolo au fost preluate de țările occidentale, contribuind la răspândirea cunoștințelor, a activității productive și a întregului mod de viață al acestora.

Atunci s-au deschis drumurile spre subcontinentul indian, stabilindu-se contacte fructuoase, în special, în domeniul vieții spirituale: daoismul a pătruns în India, iar budismul în China și, odată cu acesta, prin intermediul călugărilor savanți, asemenea lui

Paznicii stepelor, mesageri ai nenumăratelor popoare ale Eurasiei

Geograful german
Ferdinand von Richthofen

podisul iranian, unde are loc legendara întâlnire a regelui Mu cu Regina-mamă a Soarelui-Apune (Xi Wangmu). Drept dar el i-a oferit reginei două vase din jad și câteva suhuri de mătase, apoi s-a întors acasă pe drumul din sudul deșertului Taklamakan.

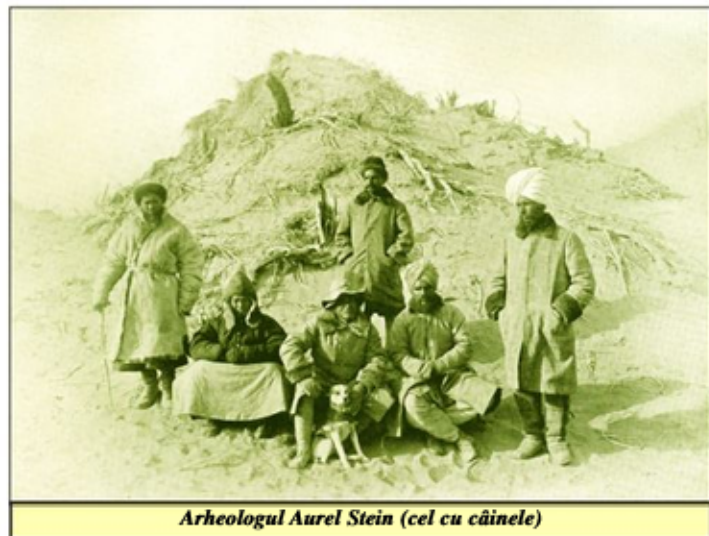
Un moment important în istoria Drumurilor Mătăsii îl constituie cuceririle militare ale lui Alexandru Macedon, din secolul al IV-lea î.H., și crearea celui mai mare imperiu al lumii antice ce se întindea din Grecia și Egipt până în Punjab, râul Indus. În centrele urbane apărute, se realiza o întrepătrundere a civilizațiilor chineze și indiană cu cele greco-romane, prima mare „întâlnire” a civilizațiilor create în estul și vestul continentului eurasiatic. Sogdiana, țara de baștină a arienilor, ocupată, în anul 327 î.H., de armata lui Alexandru Macedon, apoi unită, în 248 î.H., cu Bactria, în Regatul Bactrian Elenistic, a jucat un rol de cea mai mare importanță în viața ce pulsa de-a lungul Drumurilor Mătăsii, până în secolul al X-lea d.H. Samarkandul, Buhara, Fergana nu au fost doar noduri de schimburi co-

merciale, ci și centre culturale și religioase, cu influență majoră asupra întinsei zone de la est și vest de ele.

În secolul al II-lea î.H., în China, element hotărâtor al activității pe Drumurile Mătăsii, au loc schimbări majore: în 221 î.H. s-a realizat unificarea statală și s-au pus bazele primului stat autocratic centralizat, premisele manifestării unui puternic imperiu. În veacurile ce au urmat, în condițiile înfloririi imperiului dinastiei Han (206 î.H.-220 d.H.), aceasta a recurs atât la forța militară, cât și la mijloace diplomatice pentru a îndepărta piedicile din calea contactelor comerciale și culturale cu popoarele din Apusul Îndepărtat. Pericolul principal îl prezenta extinderea puterii semințiilor nomade, dintre care cea mai puternică a fost cea *xiongnu*, presupuși strămoși ai hunilor. Ei ai pus stăpânire pe statele-oază de pe drumurile din nordul și sudul deșertului Taklamakan, supunându-le la biruri grele. Ca urmare, s-a produs o deplasare, în lanț, a semințiilor și popoarelor care locuiau în această zonă: sciții au fost izgoniți de *yuezhi*, aceștia la

rândul lor de *wusun*. În anul 138 î.H. Curtea imperială chineză a hotărât să trimită solii la *yuezhi*, iar în anul 119 î.H. la *wusun*, pentru a încheia alianțe împotriva *xiongnu*. În fruntea misiunilor diplomatice a fost numit Zhang Qian (*Magazin istoric*, nr. 10/1984), al cărui nume a rămas în istoria Drumurilor Mătăsii. A trebuit însă ca demersurile sale diplomatice să fie însoțite și de acțiunile militare ale împăratului Wu (140-86 î.H.) din dinastia Han; numai așa s-a putut îndepărta definitiv pericolul *xiongnu* din calea realizării politicii lui vizionare, cu o largă deschidere spre spații geografice extinse, și deschiderea căii spre Regiunile Vestice (Xi Yu) ale Drumurilor Mătăsii. După anul 110 î.H., împăratul Wu – Marțialul – s-a preocupat și de traseul Drumului Mătăsii în Oceanul Indian. Conform însemnărilor istorice oficiale ale dinastiei Han, navigatorii chinezi, care dispuneau de corăbii perfecționate, au ajuns până în Ceylon (azi Sri Lanka) și chiar până în Etiopia.

La începutul primului mileniu al erei creștine, se afirmă, în calitate de diplomat și mi-

Arheologul Aurel Stein (cel cu câinele)

cazare în hanuri, iar garnizoane militare asigurau securitatea călătorilor. Rețeaua stațiilor de poștă a permis circulația sigură și rapidă a solilor dinastiei Yuan și a comercianților de toate neamurile, în interiorul imperiului și în afara sa. Concomitent, și schimburile pe Drumul Maritim al Mătăsii, ce pornea din porturile Quanzhou și Guangzhou și ajungea până la Golful Persic, au cunoscut o frecvență extrem de intensă.

Dominația mongolă a favorizat răspândirea invențiilor și tehnicilor chineze în țările de pe continentul eurasiatic și intrarea lor în tezaurul omenirii ca, de pildă, a xilogravurii, a tehnicii de tipărire cu caractere mobile, a armelor de foc etc. Hidrografi chinezi au contribuit la realizarea sistemului de irigații din bazinul râurilor Tigru și Eufrat. Influențe chineze se pot constata în miniaturile persane, în ceramica, muzica și arhitectura iraniană și în apariția peisajului în pictura maeștrilor europeni ai secolului al XIV-lea.

Drumul Maritim al Mătăsii cunoaște o perioadă de înflorire fără precedent la începutul dinastiei Ming (1368-1644), acesta devenind o arteră maritimă importantă, ce

lega continentele eurasiatic, african și american. Flota imperială, formată din peste 200 de jonci oceanice și un personal de 27.000 de oameni, reprezenta chintesența experienței acumulate de constructorii de corăbii și navigatorii chinezi de-a lungul mileniilor. Ei dispuneau de cea mai avansată tehnică de navigație a acelei epoci. Începând din 1405, timp de 28 de ani, această armadă ce avea în frunte pe amiralul și diplomatul Zheng He (1371-1433), a străbătut apele Oceanului Indian până la Marea Roșie și coastele de est ale Africii, facilitând contactele cu peste 30 de țări și schimburile comerciale și culturale ale Imperiului Ming cu acestea (*Magazin istoric*, nr. 10/2005).

La începutul secolului al XX-lea, odată cu decăderea Imperiului Qing (1644-1911), întinsa Regiune Vestică – Regiunea Xinjiang din Republica Populară Chineză –, unde în trecut pulsa viața Drumurilor Mătăsii, a intrat în obiectivul intereselor colonialiste ce viza Asia Centrală, ale Imperiilor Britanic și Rus. În acest scop au fost inițiate și sponsorizate expediții arheologice ce aveau sarcina de a explora petele negre de pe harta acestuia și de a culege informații complexe despre trecutul istoric și

Amiralul și diplomatul Zheng He

potențialul economic al zonei. În anul 1900, arheologul Aurel Stein, din însărcinarea Marii Britanii, a sosit în zonă și a făcut descoperiri senzaționale. Atunci și în următoarele trei expediții (ultima în anul 1930), a scos din China un număr uriaș de piese unice ale patrimoniului național și a deschis „cursele celor șapte națiuni pentru tezaurul budist din deșertul Taklamakan și Gobi“, marcând începutul „jafului secolului“. Guvernul chinez a încercat să-l oprească, dar, în condițiile istorice și geografice date, nu a reușit decât prea târziu și doar parțial. Piese de valoare inestimabilă ale tezaurului național chinez au fost fraudulos scoase din țară și, azi, 30 de muzee din întreaga lume, cu precădere cele din Anglia, Franța, Germania, Suedia, America, Rusia și Japonia, se mândresc cu ele.

Reconstituirea Drumului Mătăsii, întotdeauna o provocare pentru contemporani

Istoria Drumurilor Mătăsii nu s-a încheiat însă. Spiritul generos care i-a dat naștere și a ținut-o în viață – colaborarea pașnică, respectul pentru creațiile spirituale și materiale, bucuria de a oferi și de a primi – inspiră lumea contemporană în năzuința sa de a trăi în pace și belșug. ■

Xuanzang și Yixin, și cunoștințele din domeniul matematicii, medicinei, foneticii, gramaticii și astronomiei indiene; arta sculpturală și pictura de fresce indiene, cu influențe elenistice și iraniene, au ajuns să îmbogățească patrimoniul artistic al Chinei, iar arta meșteșugarilor chinezi specialiști în producerea țesăturilor de brocard a contribuit la înflorirea artei meșteșurilor din India.

După prăbușirea falniciei dinastiei Tang, împărații dinastiei Song (960-1279) au adoptat o politică conciliatoare față de popoarele nomade în plină ascensiune și afirmare din nordul și nord-estul Chinei. Pentru a evita orice confruntare militară cu urmări tragice, ei au acceptat chiar să le plătească tribut. Odată cu intensificarea agresivității popoarelor nomade din stepele mongole, circulația pe Drumurile Mătăsii pe uscat și, implicit, contactele cu lumea eurasiană au fost practic blocate. Dată fiind această situație, Curtea imperială Song și-a concentrat atenția spre lărgirea itinerarelor pe mare, deschise în timpul dinastiei Han în sec. II î.H.-sec. III d.H. și practicate cu succes în timpul domniei dinastiei Tang. Activității comerciale pe mare, care ulterior a primit numele Drumul Maritim al Mătăsii, i-au fost

create condiții favorabile: anual au fost construite 3.000 de jonci oceanice – fenomen unic în istoria navigației omenirii –, înzestrate cu cea mai avansată tehnică de navigație (busolă, cârma montată pe etambou, compartimente etanșe, velatură pivotantă etc.), lansând pe apele Mărilor Chinei și ale Oceanului Indian cea mai mare flotă comercială a lumii. Aceasta, așa cum arată însemnările istorice, a ajuns în peste 50 de țări ale Asiei de Sud și Sud-Est, ale subcontinentului indian, ale Peninsulei Arabe, ale coastelor estice ale Mării Mediterane și ale Africii. Principalele produse transportate pentru schimburi comerciale erau: mătase, porțelan, ceai, unelte de producție, tipărituri, picturi, medicamente. Exportul armelor și al unor produse din care se putea fabrica armament era strict interzis și aspru pedepsit.

Pentru istoria Drumurilor Mătăsii, epoca cuceririlor mongole a marcat un moment de cea mai mare importanță: căile de comunicație dintre China și Occident au cunoscut o dezvoltare și influență fără precedent. A avut loc un intens proces de cunoaștere recipă. După cuceririle ce au adus dispariția unor mari centre comerciale și culturale, depopularea unor zone întinse, înainte înfloritoare, administrația mongolă, pentru prima

Călugărul savant Xuanzang a stabilit legături cu India

oară în istorie, a realizat o amplă rețea de legături și comunicații pe întregul continent eurasianic, practic de la Marea Galbenă până la Dunăre și Marea Mediterană, reînviind și amplificând tradiționalele rute ale Drumurilor Mătăsii. La acesta s-a adăugat și s-a activat „drumul stepelor”, care lega, încă din neolitic, Mongolia de bazinul inferior al Volgăi prin Djungaria și Kazahstan și ieșea direct spre câmpiile Europene Orientale.

Pentru a favoriza activitatea comercială pe aceste rute, pe întregul teritoriu de sub ocupație mongolă, a fost extinsă instituția chineză a stațiilor de poștă. Pornind de la capitala imperiului Karakorum, mai târziu Dadu (azi Beijing), pe această vastă rețea, la 12-13 km distanță una de alta, se aflau 10.000 de stații, ce dispuneau de 200.000 de cai și ofereau

Prima oază în deșertul Taklamakan

Blestem pe capul stăpânului

Când Stanciu s-a asigurat că doarme adânc, a început să povestească: «Pe la 1745, doi copii se nășteau la București, în casa lui Manolache Brâncoveanu, unul al soției sale și celălalt al unei roabe. În vremea aceea, Muntenia era prada răutăților armatelor străine și venirea turcilor producea întotdeauna o mare panică. Opt zile după nașterea copilului prințesei, când s-a răspândit zvonul că vor intra în oraș, partizanii austrieilor își fac bagajele și se grăbesc să fugă. Brâncoveanu fuge și el, dar toți slujitorii săi, bărbați și femei, își pierd mințile, aleargă cu toții prin palat adunând lucrurile cele mai de preț, șaluri, blănuri, bijuterii, și aruncă totul grămadă în cufere. Nimeni afară de el nu se gândea la soția și la copiii săi, fiecare se ocupa de treburile lui, iar doica făcea și ea pregătiri febrile. Ceea ce, văzând Brâncoveanu, aleargă la patul prințesei, o ia în brațe și o duce la trăsura care aștepta. În vremea aceasta, mama micului rob, cu sugaciul în brațe, intră pe furiș în camera în care pruncul nou născut al prințesei țipa, uitat pe un divan de catifea, cerând țâță. Se apropie, îl privește, îl mângâie și îl liniștește dându-i să sugă. Cum își pusese propriul copil pe divan, aruncându-și privirile când la unul, când la altul, găsește că seamănă foarte mult unul cu altul: o idee îi vine iute ca fulgerul, pe care o pune în aplicare pe

Grigore Brâncoveanu

loc. Îmbracă propriul ei copil cu scutecele copilului prințesei, îl lasă acolo și se retrage tiptil, zicându-și: «El va fi fericit, bogat și puternic!» Deja dispăruse cu copilul prințesei în brațe, când Brâncoveanu intră precipitat, ia în brațe copilul de pe divan și pleacă cu el. Faptul era consumat: stratagema unei mame învinsese hazardul naturii. Pârveu, fiul roabei, avea să trăiască și să moară principe; iar el, «acest biet Gheorghe», suspină Stanciu aruncând o privire către oaspetele său, «fiu de prințesă, va trăi și va muri rob; căci, dacă Dumnezeu nu

Safta Brâncoveanu

ar fi vrut, El n-ar fi prezentat pe acest nou născut privirilor bunicii mele».

Cei doi copii cresc unul în lux, iar celălalt în mizerie, și mai târziu, la întoarcere, îi regăsim, unul în palatul Curții, celălalt în ograda cu păsări; nici unul, nici altul nu bănuiau originea lor. Se însoară amândoi și amândoi au copii, dar între timp Pârveu i-a pierdut pe ai săi și lui Gheorghe nu-i rămâne decât un băiat, despre care nu se știe pe unde este. Ascultând de bunica mea, pe care o credea a fi și a sa, Gheorghe își botezase fiul Pârveu, și Pârveu era lumina ochilor lui; iar Gheorghe era fericit, atât cât poți fi de fericit printre noi, sau cât poate să fie un câine căruia i se lasă puii. Altminteri Pârveu, unchiul meu, bogat și puternic, prinț al Sfântului Imperiu, ai cărui robi suntem cu toții, nu s-a ocupat niciodată de el sau de mine. Pentru el, noi nu suntem oameni, așa cum ar fi fost el însuși pentru bietul Gheorghe, dacă Dumnezeu nu ar fi aranjat lucrurile așa cum sunt. Și totuși, asemănarea dintre Gheorghe și Pârveu era atât de mare, încât lumea începuse să murmure. Aflând aceasta, Pârveu s-a indignat că putea fi comparat cu un țigan și i-a izgonit pe Gheorghe și familia lui din ogradă. De atunci, deși este mai liber, acesta a devenit trist și morocănos; părăsind această ogradă, un instinct secret pare a-i spune că și-a părăsit domeniul și că acest palat este al lui. El pleacă deci cu regrete blestemând, în neputința lui, pe

Enigme ale istoriei

Afiș pentru o vânzare de robi țigani, în Bucureștiul secolului al XIX-lea; țigancă, fotografie de Carol Popp de Szathmari, și coperta cărții lui Vaillant

DESTINE DRAMATICE ÎN FAMILIA BRÂNCOVENILOR

MATEI CAZACU

Am întrerupt povestirea noastră despre schimbările de copii survenite în familia Brâncovenilor, începută în numărul anterior al revistei, chiar când profesorul francez Jean Alexandre Vaillant – stabilit în principate în secolul al XIX-lea – se pregătea să ne relateze cel de al doilea caz.

Într-un an, Vaillant face o excursie la munte și se hotărăște să petreacă vara „în fundul unei văi de la Câmpulung, la poalele muntelui Muscel”. Aici se împrietenește cu fierarul Stanciu, pe care îl întâlnește pe când hoinărește pe drumul spre Arefu. Stanciu este un foarte bun povestitor și Vaillant ascultă cu nesățu întâmplări din viața țiganilor robi. „Într-o seară... [Stanciu] a fost întrerupt în povestirea sa de sosirea pe neașteptate a unui om din neamul lui, a cărui vedere îl impresionase puternic. «De la București până

aici în patru zile, e prea mult pentru vârsta mea, nu-i așa Stanciule? Supușii mei o să mă omoare.» «E un nebun», îmi șopti Stanciu; și în vreme ce îl invită să se așeze și să-i comunice noutăți, l-am observat cu atenție și fizionomia lui îmi părea cunoscută. În ciuda celor 80 de ani ai săi, avea ochii plini de foc și trăsături de o mare finețe; vocea îi era cavernoasă, ca aceea a unui om care a gemut mult, dar gura îi era surâzătoare și statura înaltă, barba albă și gravitatea pe care vârsta o imprimă mersului și vocii îi confereau o noblețe

care făcea că putea fi considerat reîncarnarea unora dintre cei mai venerabili bărbați ai Frigiei, un Priam sau un Anchise.

«Nu e țigan», îmi spusese în-cetșor Stanciu, «e român, și asta este nenorocirea lui». «Cum așa?», am exclamat eu cu surprindere. «Să-l lăsăm să doarmă», continuă Stanciu, «și am să-ți spun povestea lui». Și, chemând-o pe soția sa, Stanciu zise: «Iana, a venit Brâncoveanu și îi e foame și sete, adu-i rachiu și fă-i o omletă». Iana ascultă și Brâncoveanu bea, mănâncă și adoarme.

se iubesc mai puțin ca Eteocle și Polinice care se certau pentru un tron, cât ca doi vulpoi care se gelozează pentru o găină.”

De unde știa Vaillant povestea

Această povestire este cu adevărat extraordinară, în ciuda câtorva inadvertențe. Astfel, începutul ei nu se plasează la 1745, ci la 1768-9, când Manolache Brâncoveanu (născut el însuși la 1748) se însoară cu Zoe Sturdza. Căsătoria, care nu avusese încă loc în decembrie 1767, era consumată la 19 mai 1768, deci primul copil, Grigore (iar nu Gheorghe, cum scrie Vaillant), se naște cel mai târziu la începutul anului următor. Avea așadar câteva luni când familia se refugiază la Brașov de teama otomanilor care ocupă Bucureștii în războiul ruso-austro-otoman (1768-1774), cam tot atât cât avea și Constantin Brâncoveanu în 1655, când a fost schimbat cu un copil de rob țigan. Dar, așa cum se întâmpla adesea, Grigore Brâncoveanu și contemporanii săi nu știau câți ani avea el în realitate. În marea catagrafie oficială a boierilor Țării Românești compilată în 1829, primul de pe lista marilor boieri din București este Grigore, născut la București (ceea ce exclude o dată ulterioară) și avea 58 de ani! Deci s-ar fi născut la 1771, când părinții lui erau încă la Brașov, fapt contrazis de mențiunea Bucureștilor ca loc al nașterii. La moartea sa în aprilie 1832, un contemporan, Grigore

Zoe Brâncoveanu

Andronescu, nota că Grigore avea 65 de ani, deci s-ar fi născut la 1767, pe când istoricii Emil și Ion Vărtosu îl creditează în același an cu 68 de ani, deci născut la 1764! Prin urmare, eroarea lui Vaillant este scuzabilă, mai ales că scria la 25 de ani după moartea lui Grigore Brâncoveanu la care fusese martor, deși o plasează în 1831.

Vaillant afirma că l-a cunoscut pe Părvu (adevăratul Grigore Brâncoveanu) pe când acesta ar fi avut (fiind chipurile născut în 1745) cam 80 de ani, deci în 1825. Anul este imposibil, deoarece, așa cum am spus, Vaillant a venit în Țara Românească în noiembrie 1829, iar Părvu se născuse la 1769, deci împlinise 80 de ani în 1849, când autorul nostru se afla la Paris. E drept că, silit să părăsească Țările Române în 1843, Vaillant a petrecut la Istanbul anii 1846-1848 (până în iunie), așa că a putut fi martorul morții lui Părvu la o dată necunoscută, poate chiar 1848, în orice caz cândva în acești doi ani și jumătate (decembrie 1845-iunie 1848).

Informatorul lui Vaillant este și el un personaj cu totul ieșit din comun. El îl numește Zalic (Zalyke), ceea ce ne duce imediat cu gândul la Grigore Zalic (Grigorios Zalykis, sau Zalykolu, uneori ortografiat Cealac sau Tschalig), un erudit grec francofil cu o biografie foarte tumultuoasă, în general puțin cunoscută. Grigore Zalic este cu atât mai credibil ca sursă când știm că el a fost coleg la „Sfântul Sava” cu Grigore Brâncoveanu, de care îl despărteau totuși câțiva ani. Așadar, informațiile lui despre schimbul de copii pot fi considerate sincere.

Există totuși și aici o contradicție: Grigore Zalic moare la Paris, la 4 octombrie 1827, iar Vaillant ajunge la București în noiembrie 1829. Între 1826 (la vârsta de 22 de ani) și 1828-1829, Vaillant se afla la Veracruz, în Mexic, trimis acolo pentru a deschide o școală normală elementară. Când a putut el să-l întâlnească pe Grigore Zalic și să-i câștige încrederea într-atâta, încât acesta să-i destăinuie secretul celui mai bogat om din Muntenia, al primului boier român? Credem că în realitate este vorba despre Pandoleon (Pantelimon) „Zalichi”, un frate sau văr al lui Grigore, pe care îl întâlnim din 1830 în aceeași funcție de dragoman al consulatului francez din București. Trei ani mai târziu, pe când ocupa în continuare același post, Pandoleon avea niște procese în fața Înalțului Divan pentru arenda a două moșii din Oltenia, o ocupație foarte rentabilă, dată fiind

stăpânul care îl izgonise, dar își promise că se va întoarce.

Cititorul își amintește cum, pentru a se descotorosi de pretendenți și pentru a-și recuceri regatul, Ulise s-a deghizat pentru a nu fi recunoscut. [Aici Vaillant rezumă cântul XIII, 429-439, din *Odissea*, transformarea lui Ulise în bătrân cerșetor cu ajutorul zeiței Pallas Athena].

Exact în această postură, de 60 de ani încoace, Gheorghe vine să cerșească în fiecare săptămână la palatul care l-a văzut născându-se și departe de care trebuie să moară; dar vremea a trecut când doica, mama sa, tatăl său, mai ales, ar fi putut să-l recunoască, căci de când Valahia a scăpat de tributul de 500 de copii pe care îl plătea Porții [informație falsă], s-a pierdut obiceiul de a însemna piciorul copiilor. În zadar tot Bucureștiul îl numește Brâncoveanu, el nu poartă decât numele, și acest nume este o batjocură care întărește împotriva lui oamenii, câinii și robii. Poate că ar fi suportat aceasta până la capăt fără să-și piardă mințile, dacă dispariția fiului său, acum câțiva ani, nu l-ar fi înnebunit. El îl făcuse pe Părvu bucătar și acesta slujea la o mare boieroaică din Craiova.

Aruncă argint viu

Urmează drama lui Părvu: îndră-

gostit de o roabă țigancă a aceleiași boieroaice, el nu o poate lua de soție din cauza opoziției stăpânei, care o omoară pe față în chinuri groaznice. Vrând să se răzbune, Părvu recurge la o răjitoare, care aruncă un blestem asupra casei boierești și cei trei copii ai femeii asasină mor unul după altul. Arestat și condamnat la ocnă pe viață, Părvu reușește să evadeze, dar moare de ciumă la Rusciuk, „anul trecut“, precizează Vaillant.

„Abia rostisem aceste cuvinte, că Brâncoveanu se trezește din somn. «Părvu este aici», spune el deschizând ochii. «Nu, tată, răspunde Stanciu, Părvu este în Turcia, s-a turcit ca să devină pașă.» «Bravo! zise Brâncoveanu, mă duc să-l caut ca să mă protejeze de supușii mei.»

Este aceasta o poveste? un roman? Nu știu; dar afirm că răposatul cancelar al consulatului Franței, Zalic [Zalyke, în original], mi-a povestit-o ca un fapt sigur, adăugând: «Și în 1816, de teamă să nu dau

în vileag secretul nașterii și al originii sale, Brâncoveanu a plătit fără să crâncească 3.000 de ducați unui ofițer imperial, căruia nu i-ar fi achitat niciodată datoria dacă nu l-aș fi amenințat cu publicarea faptelor. Ceea ce știu sigur este că, deși născuți din mame diferite, Părvu, zis Gheorghe Brâncoveanu, și Gheorghe, zis Părvu Brâncoveanu, se mânau ca doi gemeni. În 1831 am văzut funeraliile fericitului Părvu. Un dric mareț cu patru cai înveșmântați în negru ducea sicriul; 12 cai bogat împodobiți îl urmau; în urma lor mergeau bocitori și bocitoare cu făclii în mână și toată nobilimea țării îi forma cortegiul funebru. În 1848, am văzut la Constantinopol funeraliile bietului Gheorghe. Murise de bătrânețe la poarta Adrianopolei, în coliba unui țigan care îl adăpostise de milă și care, împreună cu trei membri ai familiei sale, l-a îngropat, mulțumind lui Dumnezeu că îi dăduse o viață atât de lungă.

Am fost asigurat că, înainte de a trece în Turcia, Părvu reușise să se strecoare în palatul lui Brâncoveanu și să arunce *argint viu*, care seamănă discordia, dezbinarea, ura. Sigur este că de atunci stăpânul a murit, stăpâna s-a închis într-o mănăstire; o fiică adoptivă este neglijată de soțul ei, cealaltă a înnebunit și cei doi gineri, care sunt frați,

Palatul Brâncovenilor, ulterior Bibescu, de la poalele Mitropoliei

măritată cu Gheorghe Bibescu, viitorul domn al Țării Românești (1843-1848). Neavând copii (alt blestem?), soții Brâncoveanu adoptaseră o nepoată a Saftiei, fiica surorii ei Catrina Mavrocordat din Moldova, pe care o înfiază în mod oficial în martie 1824. Din căsătoria Joițiței (așa o alintau părinții) cu Gheorghe Bibescu, se nascu în decembrie 1827 un fiu care a fost botezat de bunicul matern cu numele său. În august 1828, banul Grigore Brâncoveanu i-a dat nepotului și fiinului său Grigore dreptul de a se numi Brâncoveanu, oferindu-i și moșia Brâncoveni „pentru întărirea acestei învoiri din parte-mi”. Puțină vreme după aceasta, „coana Joița se îmbolnăvi de nervi”, o „nebulie senină și blândă”, imposibil de vindecat. Manifestările bolii, descrise de Constantin Gane după informațiile („relațiune orală”) Martei Bibescu, erau următoarele: „O apucă deodată așa rătăcirea în felul Ofeliei lui Hamlet: se îmbrăca în alb, își despletea părul, își puneă o cunună în cap, lua un coș cu flori pe care apoi le presăra prin coridoarele palatului sau prin aleile grădinii, râzând, plângând, cântând... Apoi se potolea, trăind o vreme viața cea mai liniștită din lume, până o apuca iar. Medicii, neputincioși în arta vindecării, dar mari savanți în meșteșugul vorbelor, găsiră pentru boala bieteii femeii un nume so-

nor și impresionant: nebunia circulară”.

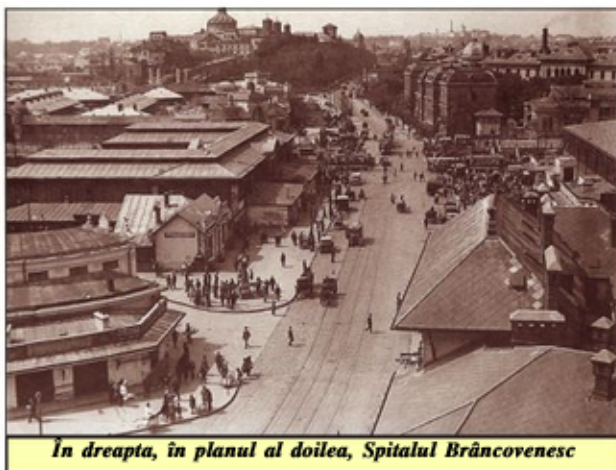
Nu cred că s-a observat că și Mateiu Caragiale face aluzie la această patologie când vorbește, în *Craii de Curtea Veche*, de „vestita Sultana Negoianu” care, „într-o dimineață de toamnă din 1857, fusese găsită rătăcind despletită și despoiată la Herăstrău pe malul lacului”. Aceasta este de altfel singura asemănare cu cazul doamnei Zoe Bibescu, restul fiind ieșit din imaginația scriitorului.

Abia ales domn, Gheorghe Bibescu își expediază soția la Viena, iar apoi la Paris, „în căutarea medicilor”, consolându-se cu frumoasa Marița Ghica, născută Văcărescu: urmează divorțul civil de Joița (cu care avusese opt copii în cei 20 ani de căsătorie), urmat de cel al Mariței cu soțul ei (*Magazin istoric*, nr. 10/2008). După doi ani, Zoe avu permisiunea să revină în țară și se instalează la Iași, unde veni și mama ei adoptivă, bătrâna Safta Brâncoveanu, care părăsește cu această ocazie Mănăstirea Văratec, unde va

reveni ca să moară în 1857. Obligat să abdice de revoluționarii de la 1848, Gheorghe Bibescu s-a instalat în Franța, unde a murit în 1873, în urma unui accident de trăsură, fie pe Champs-Élysées (versiunea Emanoil Hagi-Mosco), fie „cu capul sfărâmat de gratiile gardului de la Tuileries” (versiunea Marta Bibescu, comunicată lui C. Gane). Zoe, care după divorț semna B.B., adică Basarab-Brâncoveanu, a trăit 87 de ani între Breaza, moșia fiicei sale Elisabeta (Eliza) Filipescu, și București, unde a închis ochii pentru totdeauna în 1892. Înainte de aceasta, îi muriseră trei fete și doi băieți, în viață rămânând doar doi fii instalați în Franța.

Între timp (1879-1881), se dădămasă și palatul Brâncovenilor (devenit Bibescu) de la poalele Dealului Mitropoliei, fosta casă a lui Ivașco Goleșcu (mort în 1584), unde locuiseră șapte generații începând cu Preda și Papa Brâncoveanu în secolul al XVII-lea și care fusese martora, în 1655, a primului sacrificiu al unui copil de rob țigan pentru salvarea o-

draslei acestei familii. În 1948 este desființată epitropia Așezămintelor Brâncovenești întemeiate de Safta Brâncoveanu în 1835, iar după trei decenii Nicolae Ceaușescu demolează și Spitalul Brâncovenesc ctitorit de ea. Să fie oare rezultatul blestemului lansat de adevăratul Grigore Brâncoveanu? ■

În dreapta, în planul al doilea, Spitalul Brâncovenesc

creșterea prețului pământului după 1829. La 1834 el scria „domnului Lagan“, consul francez la București, apoi la Iași, ceea ce înseamnă că era în continuare în legătură cu reprezentanța franceză de la București. S-ar putea deci ca informatorul lui Vaillant să fi fost Pandoleon, fratele sau vărul lui Grigore Zalic. Din păcate, nu cunoaștem amănunte din viața sa (să fie el tatăl lui Atanasie Zalic, pitar la 1851?), dar rudenia cu Grigore Zalic este suficientă pentru a face din Pandoleon un candidat serios la originea informației lui Vaillant.

Să fie blestemul de vină?

Nu putem încheia aceste însemnări despre Zalic fără a aminti de zvonul care circula în București (înregistrat de Ion Ghica) cum că maiorul Gheorghe Zalic (1821-1883), participant activ la Revoluția de la 1848 și combatant în Răz-

Marița Bibescu

boiul Crimeii, fiul lui Grigore, ar fi avut în realitate ca tată pe Ion Heliade Rădulescu. Știm doar că soția lui Grigore Zalic, Luxița, se afla la Paris (locuia în rue Sainte Barbe, nr. 10, cartierul Bonne Nouvelle), în februarie 1821, de unde îi trimitea prin casa de comerț Hagi Pop soțului ei la București „argintărie, cărți și haine bărbătești“, ceea ce înseamnă că acesta plecase de la Paris în grabă, desigur în preajma

izbucnirii revoluției grecești. În aceste condiții, conceperea unui copil din flori născut în 1821 cu tânărul (născut în 1802) Heliade Rădulescu devine improbabilă, întrucât pare greu de crezut că Luxița va fi venit la București în vremea revoluției lui Tudor Vladimirescu. De aceea, pare mai plauzibilă ipoteza lui D. Cantemir (*Universul*, nr. 82, din 27 martie 1941) că „mama Luxița“ ar fi fost sora lui Heliade, de unde grija acestuia pentru tânărul orfan și zvonurile răutăcioase răspândite de Ion Ghica, bine cunoscută „gură de petice“.

În încheierea povestirii sale, Vaillant vorbește despre blestemul cu argint viu (mercur) aruncat de adevăratul Brâncoveanu în palatul impostorului și de urmările sale: moartea banului Grigore Brâncoveanu la vârsta de 63 de ani, călugărirea văduvei sale, Safta Balș, și nebunia fiicei lor adoptive, Zoe Mavrocordat,

Născut la 1776 sau 1777, la Salonic sau poate la București, Grigore Zalic a fost elevul profesorului Lambros Fotiadēs (1752-1805) la Academia Domnească din București, cândva între 1792 și 1802 (sigur la 1797). În 1802, este trimis la Paris de dragomanul Porții, Scarlat Callimachi (viitor domn în Moldova), ca agent, oficial pentru a servi de secretar contelui de Choiseul-Gouffier, fost ambasador al Franței la Istanbul și autor al unei monumentale *Călătorie pitorească în Grecia* (1782-1820). Aceasta în cadrul păcii și alianței franco-otomane, ce se contura față cu pericolul rusesc de expansiune spre Strămtori. Oficial, tânărul Zalic trebuia să-l ajute pe Choiseul-Gouffier la pregătirea pentru tipar a volumelor al II-lea (apărut în 1809) și al III-lea (1820) ale cărții sale. În fapt, el a contribuit la pregătirea revoltei grecilor, întemeind la Paris „Hotelul grecofon“ (Hellenoglossos Xenodohia), organizație secretă prefigurând „Filiki Eteria“. În 1816, devine prim secretar al ambasadei otomane la Paris, dar părăsește Franța în 1819-1820 pentru a ocupa postul de dragoman al consulatului francez de la București. Participă la revoluția de la 1821 fiind unul dintre consilierii lui Tudor Vladimirescu și scapă de la moarte – care a lovit însă pe o rudă (unchi?, frate?, văr?) a sa, Dimitrachi „Tschalik“, la Istanbul –, refugiindu-se în Transilvania. Revine însă la București în 1822, în același post diplomatic, se refugiază în Basarabia, apoi în Rusia și moare la Paris în 1827. A fost autor al mai multor lucrări importante (traducerea în greacă a *Contractului social* de J.-J. Rousseau, un dicționar francez-grec în 1809, un *Dialog despre revoluția grecească*, apărut postum la 1828).

Ferdinand și Maria – bal costumat la Cotroceni

Încoronarea de la Alba Iulia

ALBUM ISTORIC

Vă prezentăm în planșele acestui număr, la împlinirea a 100 de ani de la urcarea pe tron, pe regele Ferdinand Întregitorul în câteva ipostaze

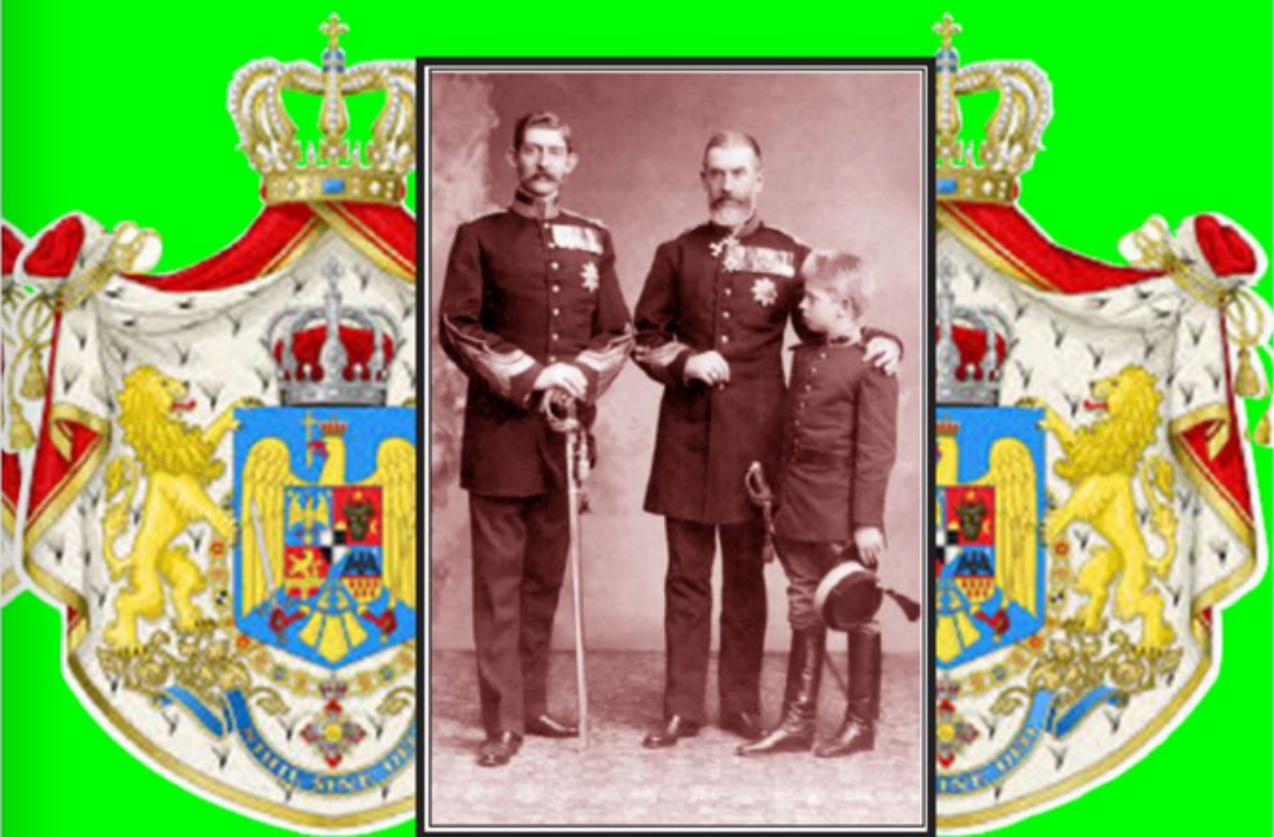
De la stânga: prințul Carol Anton de Hohenzollern, Ferdinand, Maria, Carol I, Friedrich Wilhelm de Hohenzollern, Elisabeta

*Ferdinand și George al V-lea al Marii Britanii
trec în revistă garda de onoare*

Ferdinand I și Maria

Trei generații: Ferdinand, Carol I și viitorul Carol al II-lea

Regele și regina într-un moment de destindere

brâu îngust, împodobit cu aceleași pietre prețioase care apar la guler și mâneci. Brăul susținea cureaua, la fel împodobită, de care atârna sabia de tip „bathoresc”, folosită și de husarii poloni ai vremii, din care se văd mânerul, teaca și un ornament atârnat de această – ce nu apare niciodată la săbiile polonezilor –, toate lucrate cu sârmă de argint. În sfârșit, tunica este în întregime cusută cu fir galben în ițe dese, sub formă de romburi mici, după felul tunicilor călăreților moldoveni descrise de cronicarul ungur A. Verancsics, pe care „sabia nu le poate pătrunde”.

Peste tunică, tânărul magnat are un dolman (dulamă, în limba română a vremii) lung, obiect și denumire vechi orientale, din brocart sau damasc tivit sau chiar căptușit pe dinăuntru cu blană; de asemenea, o piesă de valoare bine cunoscută a costumului domnesc sau nobiliar românesc din secolele XV-XVII. Interesantă și cu totul originală pentru vremea respectivă este însă fixarea dolmanului pe umărul stâng cu ajutorul unor șireturi prinse prin spate de cei patru nasturi mari de pe umărul opus, lăsat liber pentru mănuierea nestingherită a sabiei cu mâna dreaptă. Subliniez că, sub aspect documentar, această imagine a fixării dolmanului pe un umăr este cea mai veche întâlnită pe plan universal. Portretul surprinde poate chiar originea acestei mode, care nu se întâlnește încă în secolul al XVI-lea, dar s-a răspândit apoi în întreaga Europă, odată cu dolmanul scurt, mai cu seamă în secolele XVIII-XIX. De remarcat că în cazul portretului analizat, spre deosebire de situația din secolele următoare, dolmanul nu are găitane (brandenburguri).

Deasupra dolmanului, tot pe umărul stâng, e fixată în același mod de nasturii mari

Detalii din tabloul ce îl înfățișează pe J.K. Tarnowski: cușma cu surguci...

de pe umărul opus o manta lungă cu mâneci, din blană de culoare închisă (șubă, după denumirea românească veche), acoperind dolmanul lung până jos. Aceasta este prima reprezentare grafică a acestei piese vestimentare în iconografia costumului românesc, cunoscută până la această dată, mai înainte fiind pomenită doar de izvoarele documentare.

Pe cap, fiul marelui hatman J. Tarnowski poartă o căciulă ascuțită, tipic românească, „în formă de piramidă”, cum o descrie A. Verancsics, preluată după mijlocul secolului al XVI-lea și de către o parte dintre husarii poloni ai vremii. Acest acoperământ de cap e ornat după moda românească cu un surguci metalic de mari dimensiuni, împodobit cu pietre prețioase și perle, care susține un mănunchi de pene lungi de struț, piesă care nu

... și năframa românească

apare niciodată în portretele poloneze de epocă.

În picioare J.K. Tarnowski are cizme roșii, înalte până la mijlocul genunchilor, legate fiecare sub aceștia cu câte o panglică de culoare galbenă, înnodată spre interior. Și aceasta este cea mai veche reprezentare păstrată până acum a acestui tip de încălțăminte a unei căpetenii de călăreți moldoveni și, mai ales, a felului cum se fixa pe picior. În imaginile murale sau brodate ale unor personaje românești, hainele lungi (caftane sau conteșuri) acoperă picioarele de obicei până la glezne. În plus, observ că, în tabloul analizat, J.K. Tarnowski poartă cizme de postav, care trebuie astfel prinse sub genunchi cu o legătură de pânză, parte din echipamentul unei căpetenii, iar nu încălțăminte din piele groasă a oștenilor de rând.

În sfârșit, dacă cineva s-ar mai îndoi că fiul marelui hatman al cărui tată îl învinsese pe Petru Rareș la Obertyn, în 1531 a fost pictat în echipament militar românesc (moldovenesc), năframa brodată în manieră românească și ținerea ei cu mâna dreaptă în dreptul cingătorii, care se întâlnesc doar la reprezentarea unor personaje masculine din spațiul românesc, însă niciodată în portretele polonezilor, constituie un ultim argument în favoarea provenienței românești a costumului personajului din pictura analizată.

Putem așadar conchide că echipamentul în care a fost pictat magnatul Jan Krzysztof Tarnowski este, foarte probabil, cel al celui mai înalt comandant de husari moldoveni („marele vătaf de hânsari”, zis și „marele hânsar”), caz unic în bogata portretistică poloneză. Este cea mai veche reprezentare pictată a unui echipament militar românesc medieval cunoscută până acum. ■

În preajma ultimului sfert al secolului al XVI-lea, bogata galerie de portrete istorice poloneze s-a îmbogățit cu un tablou cu totul original, nu prin personajul reprezentat, ci prin echipamentul militar neobișnuit pe care acesta îl poartă. Tabloul în ulei, de mari dimensiuni (229x114,50 cm), de un autor polon necunoscut, provenit din colecția „Tarnowski” din Dzikow, păstrat apoi la Muzeul Național din Varșovia, îl înfățișează pe Jan Krzysztof Tarnowski, cel de al doilea fiu al marelui hatman Jan Tarnowski.

Husar polon, influențat de echipamentul călăreților lui Petru Rareș (stânga) și călăreț român din secolul al XVI-lea

JAN KRZYSZTOF TARNOWSKI MAGNATUL POLONEZ ÎN COSTUM DE HUSAR MOLDOVEAN

CONSTANTIN REZACHEVICI

Născut pe la 1536/1537, din cea de a doua căsătorie a tatălui său, magnatul Jan Amor Tarnowski (1488-1561), la 1530, cu Zofia Szydłowiecka (c. 1513-1551), Jan Krzysztof Tarnowski a făcut încă din fragedă tinerețe o carieră strălucită: secretar regal din 1554, castelan de Wojnicz din 1537, apoi staroste de Sandomir. Căsătoria, în 1555, cu Zofia Odrowazówna (1540-1580), dintr-un neam important de dregători din Rusia Halicului, înrudită și cu cnejii Mazoviei, i-a sporit faima și averea.

La moartea tatălui său, Jan Krzysztof Tarnowski a devenit cel mai bogat magnat din Polonia, stăpânind peste 100 de sate și patru orașe. S-a stins însă tânăr, în 1567 sau 1572, pe la 30-36 ani, așa cum îi arată chipul din tabloul de care ne ocupăm, realizat în-

ainte de moartea personajului, ce nu este amintită în inscripția în limba latină a picturii.

Tabloul, pe care l-am semnalat prima oară în România în 1983, a intrat mai demult în atenția cercetătorilor militari de la vechiul Muzeu al Armatei Polone din Varșovia, care au atribuit, pe bună dreptate, echipamentul lui oștenilor moldoveni, desigur ca un reflex al implicării tatălui său în relațiile militare polono-moldovene, mai cu seamă în vremea lui Petru Rareș. Atribuire vagă, de vreme ce nu încercă să stabilească la ce corp de oaste ar putea să se refere. În plus, trebuie ținut seama că un magnat nu putea fi înfățișat decât în straie de comandant de seamă. Ca atare, reamintind că nu este vorba de o uniformă, pentru a răspunde la întrebarea ce corp de oaste moldovenească reprezintă

echipamentul din tabloul înfățișându-l pe Jan Krzysztof Tarnowski, trebuia ca acesta să fie analizat cu multă atenție, pe măsura însemnătății sale pentru imagistica românească.

Tânărul Tarnowski poartă o cămașă cu manșete brodate și împodobite cu pietre prețioase și mici perle, având un guler răsfrânt, lat de câțiva centimetri, după un model care apare frecvent în pictura murală moldovenească a epocii, împodobit cu aceeași garnitură de pietre prețioase și perle. Deasupra are o tunică, în limbaj românesc „anteriu”, de o formă originală, lungă până la glezne în spate și decupată în față până deasupra genunchilor (pentru a ușura încălecare), cu mâneci largi, și având pe toată lățimea pieptului 15 găitane de sârmă aurită (cu rol în protejarea de lovituri de sabie) până la talia strânsă de un

Hadrian Daicoviciu (primul din stânga) și Ioan Glodariu, gara din Anineș, 1966...

S-au scurs de-atunci – din ziua de 4 octombrie 1984 – 30 de ani lungi și unora dintre noi ne vine greu să credem și acum că Profesorul s-a dus pentru vecie în altă lume. Se născuse tot toamna și tot în octombrie, în 11, în anul 1932, încât la momentul fatidic nu împlinise încă 52 de ani. Avea pentru toamnă un sentiment aparte, anotimpul acesta mirosindu-i – precum lui Ion Pillat – „mustos a piersici coapte și crud a foi de nuc”. Pe noi, studenții săi de la Istorie, ne-a învățat nu numai ce este toamna, ci toate anotimpurile, viața în întregul ei, trecută și prezentă deopotrivă.

Hadrian Daicoviciu s-a născut la Cluj, în familia lui Constantin Daicoviciu, profesor, academician, arheolog și istoric al Antichității, rector al Universității din Cluj. Între replicile antologice ale rectorului, una a făcut deliciul istoricilor și filologilor: când un oarecare i-a scris numele în forma „Daicovici” (cum fusese cândva, sub influență sârbească), l-a chemat și i-a cerut ca data viitoare să-l scrie cum se cade, fiindcă ține la acel u mai mult decât la restul numelui. A fost ultimul rector care – după expresia unui

contemporan – mai ținea discursuri în latinește și care, atunci când studenții se-ncurcau la declinări, îl chema de acasă (aproape de sala de curs de la Studii Clasice) pe Hadrian, să decline el. Iar Hadrian, la 5-6 ani, declina fără greșală!

Primul an de școală primară l-a urmat la Cluj (1939/40), ceilalți trei, precum și primii doi ani de liceu la Sibiu, unde familia se afla, odată cu Universitatea, în refugiu (între 1940-1945). După revenirea la matcă, adolescentul a făcut liceul la Seminarul Pedagogic Universitar din Cluj (devenit succesiv Liceul de băieți nr. 3, Liceul „Emil Racoviță” și azi Colegiul Național omonim), absolvit în anul 1951. Studiile universitare le-a început la Facultatea de Istorie a Universității din Kazan, în U.R.S.S. (1951-1953), și le-a continuat și terminat la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj, în 1955. După absolvirea facultății, a fost numit preparator la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Victor Babeș”, devenind în 1956 preparator principal. Din septembrie 1957, a fost asistentul profesorului Nicolae Lascu (distins clasicist), conducând seminariile de istorie universală a Orientului Antic, a Greciei și Romei Antice. În această calitate, pentru per-

fecționarea în limbile clasice, a apelat la ajutorul generos al profesorilor Theodor Naum și Nicolae Lascu. În 1973 ocupă prin concurs postul de conferențiar la Universitatea „Babeș-Bolyai”, ajungând profesor în 1978, la disciplina de istoria veche a României. A ținut cursuri și seminarii generale și speciale de istorie universală veche, istoria veche a României și arheologie. În perioada 1961-1966 a funcționat și ca lector la Institutul Pedagogic de 3 ani din Cluj și Oradea. Obține titlul de doctor în istorie la Universitatea clujeană în 1971, cu teza *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, devenită apoi o carte de referință. Modele a avut multe – dascăli mai vechi și mai noi ai *Almei Mater Napocensis*, cercetători de excepție –, mai întâi părintele său, dar și Vasile Pârvan, Vasile Bogrea, Ștefan Bezdechi, Mihail Macrea, I.I. Rusu, Kurt Horedt, D.D. Roșca, Virgil Vătășianu.

Hadrian Daicoviciu era ceea ce se cheamă un savant-orator. Cu voce gravă de bariton, vorbea despre trecutul îndepărtat ca și cum viața de demult s-ar fi derulat aievea înaintea noastră. Nu-și citea niciodată cursul, ci oficia de la catedră aidoma unui zeu care conducea lumea sau ca

... și la Fețele Albe, același an

Istorici pe care i-am cunoscut HADRIAN DAICOVICIU (1932-1984)

Academician IOAN-AUREL POP

Într-o zi de „toamnă nebulă de frumoasă la Cluj“, după inspiratul vers al Poetului, ne strânseserăm la Catedra de Istorie a vechiului Institut de Istorie Națională – în încăperea unde locuise pe vremuri marile istoric Silviu Dragomir, după revenirea sa din închisoare, grație bunăvoinței lui Constantin Daicoviciu –, ca să începem cum se cuvenea anul universitar. Eram la prima mea ședință de catedră în calitate de asistent, așezat sfios lângă dascălii mei, între care Pompiliu Teodor, Camil Mureșanu, Nicolae Edroiu, Imreh Istvan, Bodor Andras, Samuil Goldenberg, Mircea Toța. De la catedră, ne vorbea molcom despre începutul școlii Ștefan Pascu, fostul rector al Universității, profesorul de istorie medie a României, de geografie și demografie istorică, de istoria Transilvaniei, atent la nuanțe, câteodată muștrător față de unii dintre noi... Lângă mine stătea, din pură întâmplare, Hadrian Daicoviciu, copleșitor și intimidant, bine dispus și dornic de conversație. Îmi șoptea uneori destul de tare ca să se audă și în vecini fel de fel de „nimicuri“ despre campania de săpături din vară, despre drumul său peste Ocean, în Canada, despre prezentarea „de ieri“ a Portretelor dacice (ultima lui carte) de la Oradea. Mă vedea stânjenit, fiindcă Ștefan Pascu se uita la noi, la mine în special, dar continua să vorbească, chiar să mă întrebe câte ceva și să aștepte și răspunsuri. Ignorând toată jena mea de novice, scoase la un moment dat o nucă jilavă din buzunar, o frânse fără zgomot cu două degete și îmi întinse jumătate, cu îndemnul: „Mănâncă pe ascuns, e sănătatea pământului! Să ne bucurăm de ea și de viață, fiindcă ședințe ca asta va mai face șeful nostru!“. Ne-am bucurat atunci împreună, precum copiii chiulangii, fără să bănuim că a doua zi unul dintre noi – Hașu, cum îi spuneam alintat, profesori și studenți la un loc – avea să treacă apa Stixului, nepregătit să-i dea obolul luntrașului Charon.

Hadrian Daicoviciu cu un grup de vizitatori la Sarmizegetusa Regia, 1982, ...

frând secrete de neînțeles pentru alții. A condus, din 1973 (anul morții părintelui său), șantierul „Cetățile dacice” din Munții Orăștiei (Munții Șureanu) și șantierul de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa; pe altele le-a vizitat sistematic, mînat de aceeași dorință de cunoaștere (șantierele de la Piatra Craivii, Căpâlna, Gornea, Caransebeș, Oncești, Potaissa etc.).

Valoroasele lucrări științifice destinate specialiștilor și publicului iubitor de trecut au fost completate de numeroase colaborări la ziare și reviste de cultură și istorie. Dintre toate, se cuvine amintită rubrica intitulată *Însemnări despre Dacia*, din revista clujeană *Steaua*, în care prezenta pe înțelesul tuturor rezultatele cercetărilor și interpretărilor sale referitoare la lumea daco-romană. A fost consultant științific la filmele *Dacii*, *Columna*, *Burebista*, precum și la numeroase documentare istorice, emisiuni de radio și televiziune. Difuzarea frecventă pe calea undelor a „lecțiilor de istorie” i-a făcut cunoscută vocea cu sonorități grave, cu inflexiuni și nuanțări sugestive, în cele mai îndepărtate colțuri de țară.

Majoritatea contribuțiilor cercetătorului Hadrian Daicoviciu au vizat istoria Daciei pre-romane, în special perioada statului dac. Izvoare de toate categoriile – arheologice, numismatice, epigrafice, literare –, coroborate cu o documentație exhaus-

tivă în istoriografia referitoare la problematica cercetată, i-au facilitat elaborarea unor lucrări de referință în literatura de specialitate. Contribuțiile și noile interpretări privitoare la caracterul statului dac, la particularitățile acestuia, la cronologia regilor daci, la definirea în ansamblu a civilizației dacice, au fost încununate de inegalabilă sinteză închinată istoriei Daciei de la Burebista până la cucerirea romană. Despre daci – așa cum remarcă emoționat, în ultimii săi ani de viață, maestrul Tudor Arghezi – nu a mai scris nimeni ca el, ca Hadrian Daicoviciu. Dar specialistul s-a aplecat cu egal succes asupra epocii romane, studiind instituțiile și organizarea provinciei Dacia, urbanismul, viața culturală și religioasă, continuitatea dacilor sub stăpânirea romană, romanizarea și esența ei. Fără contribuțiile sale, nu s-ar putea înțelege corect astăzi formarea poporului român și a limbii române.

Rezultatele cercetărilor sale

au fost apreciate în țară și străinătate, dovadă fiind numărul mare de participări la manifestări științifice interne și internaționale: Congresul internațional de științe preistorice și protoistorice de la Praga (1966), Congresul de studii sud-est europene de la Atena (1970), Congresul internațional de științe preistorice și protoistorice de la Belgrad (1971), Congresul internațional de tracologie de la Sofia (1972), Congresul internațional de epigrafie greacă și latină de la München (1972), Congresul de studii sud-est europene de la București (1974), Congresul internațional de tracologie de la București (1976), Congresul internațional de științe istorice de la București (1980). A fost membru al Societății de Studii Clasice, (București, 1963) și membru de onoare al Societății Numismatice Române (București, 1976). Pentru merite științifice deosebite a primit numeroase premii și distincții, cel mai important fiind premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române, pentru lucrarea *Dacii*, în anul 1965.

Toată viața profesorului Hadrian Daicoviciu s-a împletit cu destinul Muzeului Național de Istorie al

... la Ulpia Traiana, 1983, ...

un preot slujind de la altar, după un ritual sacru, numai de el știut. Din când în când, scotea din buzunar, pe petice de hârtie, câte-un citat latinesc ori grecesc de-al vreunui autor antic și-l scria pe tablă cu grijă, exact și precis. Apoi numerota ideile din text, care deveneau argumente pentru surprinzătoare concluzii, încât ni se părea că vedem „adevărul istoric” palpabil și imaculat, ca un porumbel alb care zbură deasupra noastră.

Ținea deopotrivă cursuri și seminarii (zicea că de la seminarii se învață meseria de istoric), vorbea cu pasiune, chiar cu patimă câteodată, încât istoria părea esența întregii vieți pentru el. Se transpunea în „prezentul oamenilor care trăiseră cândva” – cum îi plăcea să spună – și ne purta în universuri revoluate care deveneau vii, tangibile. Așa i-am putut privi pe Burebista și Decebal, pe Deceneu și Caesar, pe Vezinas și pe Traian ca pe contemporanii noștri, și tot așa păream în stare să ridicăm împreună cetăți precum cele din Munții Orăștiei ori amfiteatre precum cel de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. De la Hadrian Daicoviciu am învățat nu numai istorie veche, latină, arheologie, artă, cul-

tură, ci și limbă română corectă, clară, curgătoare. Avea o dicție desăvârșită, neafectată de nicio urmă de regionalism fonetic ori lexical, avea în sânge proprietatea, claritatea și conciziunea termenilor, propozițiilor și frazelor. Ne-a transmis învățăceilor săi – chiar și celor care nu s-au specializat în studii antice – că istoria, deopotrivă ca discurs și creație, ca disciplină de predare și ca obiect de cercetare, nu se poate face fără filologie clasică și modernă și fără disciplinele auxiliare. Ne-a mai spus că istoric nu este acela care cunoaște trecutul din cărți, ci acela capabil să investigheze, să scormonească, să pătrundă sensuri nepătrunse de alții, prin mijlocirea izvoarelor.

Hadrian Daicoviciu a fost acel erudit rar, dăruit cu harul de a reface și explica trecutul ca și cum ar fi fost prezent, trecut inteligibil și pentru cel mai rafinat savant, ca și pentru omul de pe stradă, curios să știe. De aceea, a ținut și strălucitoare conferințe în săli pline, a făcut memorabile filme documentare, prin care „pietrele dacilor vorbeau”.

Eruditul profesor comunicator era egalat doar de cercetătorul neliniștit, stăpânit mereu de o curiozitate contagioasă, care-l determina să nu ia în seamă greutatea zilelor petrecute pe câmp și în pădure, în soare dogoritor sau ploaie neîntreruptă, nici nop-

*Tată și fiu,
Muzeul Național de Istorie
a Transilvaniei, Cluj-Napoca, 1970*

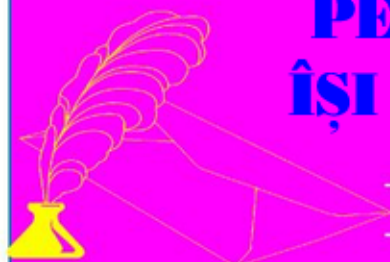
țile însoțite de frig aspru, atenuat doar de adăpostul sumar al corturilor. Toate i se păreau firești și frumoase, ca viața, pentru care afișa o poftă neostoită, întunecată rar de câte-un gând negru și bine ascuns, îndreptat spre unii dintre cei dragi, aflați în suferință...

Arheologul Hadrian Daicoviciu, crescut de copil alături de tatăl său, savantul Constantin Daicoviciu, printre ruinele cetăților dacice din Munții Orăștiei și ale celui mai important oraș din spațiul latinității estice, s-a dăruit ideii de a cerceta aceste două „columnae” ale poporului român: *Sarmizegetusa Regia* și *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. O nestăvilită pasiune i-a caracterizat și activitatea de arheolog. Din studenție și până în acea ultimă vară a vieții sale, și-a închinat în fiecare an câteva luni cercetărilor arheologice. S-a aplecat cu același interes și aceeași neostoită curiozitate asupra modestelor locuințe sau asupra impozantelor ziduri ale fortificațiilor dacice, desc-

*Hadrian Daicoviciu prezentând expoziția de bază
a Muzeului profesorului Ronald Syme
din Marea Britanie, 1978*

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Petrache Poenaru (1799-1875) e unul dintre primii români care vizitează Anglia. Învăță carte grecească și românească la Craiova; e secretar al lui Tudor Vladimirescu. Pleacă la studii în Occident (Franța, Austria, Anglia) și se întoarce cu diploma de inginer, devine profesor de matematică și director al școlilor naționale, membru al Academiei Române. A scos, împreună cu Nicolae Bălcescu, foaia *Învățătorul satului*. A brevetat primul „loc rezervor” (stilou) din lume.

... și unul dintre „împunătoare poduri, care deși sunt clădite pe o înspăimântătoare scală, par totuși atât de grațioase”, arcuite peste Tamisa

Adresantul scrisorii este bancherul sibian Constantin Hagi Pop, omul de încredere al multor familii din Țara Românească. Comenzile de mărfuri și serviciile făcute prin intermediul lui constituie o arhivă excepțională (păstrată la Biblioteca Academiei Române) pentru înțelegerea vieții cotidiene românești din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Autorul scrisorii...

Scrisoarea a fost publicată de Nicolae Iorga.

M-am întors abia de trei zile din expediții mineralogice făcute în diferite părți ale Angliei. Șederea mea în această țară s-a prelungit mai mult decât am avut intenția, în primul rând că dl. Pilet, din motive de neînțeles, m-a făcut să aștept la Londra aproape trei luni pentru banii pe care i-ai spus să mi-i aducă și în al doilea rând pentru că am găsit în această țară mijloace și înlesniri mai mari pentru studiu decât mi-am închipuit. Am zăbovit aici atât timp cât mă îngăduiau finanțele.

Timpul petrecut la Londra nu l-am pierdut în lenevie pentru că pretutindeni

am văzut lucruri care mi-au provocat admirația și m-au îndemnat să cercetez baza tuturor acestor minuni în industrie ca și în legislație și într-adevăr în orice fel de organizare care tinde să facă existența socială a omului cât mai plăcută posibil.

Principalul scop al studiilor mele în această capitală a fost acela de a ajunge să cunosc metodele întrebuințate pentru încurajarea instrucției publice.

Dumneata știi, domnule, că aici sunt mai puține școli de înalte studii ca în Franța sau Germania, dar școlile primare sunt împrăștiate pe o întindere mai mare decât în oricare

altă țară, cu excepția poate a Austriei.

Câteva dintre școlile acestea sunt întreținute de stat, dar majoritatea lor e condusă de societățile filantropice. În aceste școli, tineretul de ambe sexe primește gratuit nu numai învățătura, dar este și găzduit, hrănit și îmbrăcat pe seama diferitelor societăți. Nu am văzut un singur sat, în orice parte a Angliei prin care am călătorit, care să nu-și fi avut școala etichetată: „Școală gratuită, întreținută prin contribuție voluntară”, iar în orașe există o mulțime de asociații literare, științifice și industriale pentru

Transilvaniei, pe care l-a cunoscut și îndrăgit ca nimeni altul. Și era firesc să fie așa, pentru că a locuit și a copilărit în clădirea muzeului, jucându-se printre sarcophagele romane din curte, a trăit și a creat în muzeu și a plecat în altă lume, prematur și fulgerător, tot de aici. Încă de la reorganizarea instituției, în anul 1963, a fost șef al Secției daco-romane, apoi director adjunct, iar din anul 1974 (până la moarte) director general. Atunci, în perioada directoratului, în ciuda vremurilor, savantul a conferit întreaga sa strălucire acestei instituții clujene. Sesiunile științifice anuale organizate de muzeu și numite, în acord cu perioada, *Continuitate multimilenară* s-au distins prin participarea unor renumiți specialiști și prin rezultate deosebite. Emoția acestor întâlniri între colegi și prieteni cercetători era completată de seriozitatea comunicărilor științifice, însoțite de discuții aprinse, dialoguri vii și polemici incisive, potolite

apoi cu glume savuroase, dar și cu vinars de la Bistrița ori cu Riesling de pe Târnave.

Dăruit cu harul comunicării, Hadrian Daicoviciu s-a simțit și un mesager al neamului său peste hotare, prin vasta corespondență purtată cu istorici ai Antichității din întreaga lume, prin bursele de studiu, participările la sesiuni, conferințe și congrese de specialitate. A inițiat și organizat expoziții de anvergură, menite să dezvăluie istoria românilor precum și valorosul patrimoniu al muzeului clujean, atât în țară cât și în străinătate. Expozițiile *Romanii în România* (Köln, Roma, 1969-1970), *Illiri și daci* (Belgrad și Ljubljana, 1971-1972), *Civilizația daco-getică în perioada clasică* (Bruxelles, Luxemburg, Haga, Londra, Köln, Paris, Sofia, Cracovia, Viena, 1979-1981) au rămas memorabile pentru cei care le-au văzut, impresiile multora fiind încredințate scrisului și conservate astfel până azi. A fost continuatorul priceput și perseverent al anuarului muzeului, *Acta Musei Napocensis*, fondat de părintele și mentorul său, Constantin Daicoviciu.

Hadrian Daicoviciu a fost obligat de soartă să trăiască într-o perioadă totalitară, în care până și reconstituirea trecutului era dirijată și controlată. Dar s-a manifestat mereu, în chip curajos, ca un istoric-cetățean.

... și la săpăturile de la sediul
procuratorului financiar al Daciei Apulensis,
Alba Iulia, 1984

În scrisul său nu a făcut compromisuri ideologice, ci s-a străduit să reconstituie lumea antică „așa cum a fost” și nu a admis poluarea literaturii istorice de tip academic cu aberațiile „tracomanilor”, care glorificau virtuți imaginare ale unor iluzorii strămoși, cum cerea propaganda de partid de atunci. Ființa sa perisabilă s-a dus spre lumi mai bune, dar lucrările sale stau mărturie eternă pentru profunzimea personalității sale creatoare. Nouă, celor care l-am cunoscut și l-am avut profesor și model, ne-a rămas mai mult decât opera, ne-au rămas amintirile vii, vocea, chipul, îndemnul, energia debordantă, farmecul său și, mai ales, căldura umană.

Fiecare început de octombrie ne amintește de Domnul Hadrian, adică de Hașu, cu figura-i luminoasă și zămbitoare, cu vorba-i caldă și prietenoasă, ori cu privirea de *Iupiter Tonans*, întunecată de tumultul unei furii trecătoare. Pentru el, viața pământească a fost meteorică, dar i-au rămas vii amintirea și opera, datorită cărora va trăi „în veci de veci și rânduri de veci”. ■

Prezentându-și ultima carte,
Portrete dacice, Oradea,
2 octombrie 1984

Imagine a orașului Birmingham, dinainte de construirea căii ferate

nile întrebuintate. În Anglia se folosește de obicei metoda aceasta de iluminare și, în toate orașele regatului, străzile, prăvăliile și fabricile sunt iluminate cu gazul extras din cocs. Deoarece în alte țări acesta nu se găsește în cantitate atât de mare ca în Anglia, nu va exista acolo niciodată o concurență pentru întrebuintarea gazului sau uleiului. Știu că, de pildă, la Paris trebuie să plătești într-o prăvălie de două ori mai mult pentru gaz decât pentru ulei.

Am auzit de curând despre o importantă descoperire nouă. Aceasta ar fi aplicarea, în proporții mai mari și într-o formă foarte simplă, a procedurii cunoscut în laboratorii, în proporții mai mici, pentru extragerea hidrogenului din descompunerea apei.

Dacă acest procedeu ar da rezultate satisfăcătoare, nu ar mai exista regiune locuită a globului care să nu fie iluminată prin gaz.

La zece august, după ce am primit o parte din banii pe care-i așteptam, am părăsit Londra pentru a vizita minele și uzinele metalurgice din țara aceasta. Am mers întâi la Bir-

mingham, în departamentul Staffordshire, unde am văzut una dintre cele mai vestite fabrici ale Angliei pentru construcția mașinilor cu aburi; de aici se aprovizionează cea mai mare parte a Europei cu categoria aceasta de mașini. M-am interesat de prețul lor și de mijlocul de a le transporta la noi în țară dacă am avea nevoie de ele și am încercat de asemenea să aflu în ce condiții ar primi lucrătorii să întovărească asemenea mașini până la destinația lor pentru a le fabrica în propria noastră țară; căci, după cum ai spus cu dreptate și dumneata, ți-ai risca viața și averea dacă a-

ceste mașini ar fi mânuite de oameni atât de neobișnuiți cu felul acesta de lucru cum sunt oamenii noștri de acasă.

De la Birmingham m-am înapoiat la Londra, pentru a scoate ceea ce mai rămăsese din banii pe care mi i-ai trimis, fiindcă mă temeam să nu mi-i trimită la Birmingham, ca nu cumva să intervină pe drum vreo pierdere sau vreo altă eroare, ca în cazul domnului Pilet. După ce mi-am scos banii, m-am grăbit să părăsesc iar capitala și din nou am trecut prin Birmingham spre Manchester, în Lancashire. Aici m-am oprit să văd industria textilă din acest oraș care, după cum știi, aprovizionează toate piețele lumii. În afară de fabricile de bumbac, care sunt cele mai impunătoare și mai numeroase din câte sunt de văzut, există unele pentru obiectele de lână și acestea m-au interesat în special, fiindcă sunt singurul fel care poate fi introdus cu succes în țara noastră.

De la Manchester m-am dus la Liverpool și am făcut voiajul într-un mod cu totul nou, care e una dintre minunile timpului. E aproape un an de când o companie a construit între Manchester și Liverpool

Cea mai mare parte a Europei se aprovizionează din Anglia cu mașini cu aburi

Brevetul „ocului rezervor“

încurajarea științelor, artelor și meseriilor.

În afară de luarea acestor măsuri pentru educarea cetățenilor lor, englezii sunt totdeauna gata să ajute pe cei nenorociți, fiindcă tot prin contribuție voluntară ei susțin tot felul de instituții de binefacere, ca de pildă spitale, aziluri și altele. Spiritul acesta de asociere în ajutorarea pentru operele de binefacere aduce un mare credit poporului englez. În ceea ce privește asociațiile industriale și comerciale care se întâlnesc de la un capăt la altul al țării, oricare ar fi scopul lor primitiv, ele nu au contribuit mai puțin la demnitatea morală și fizică a acestui popor. Dumneata știi, domnule, că orice lucru este aici în mâna societăților, astfel că guvernul nu simte nevoia de a împovăra cu dări clasele muncitoare pentru a fi în stare să construiască șosele, canale și alte lucrări de utilitate publică. Pentru a spori capitalul instituțiilor de binefacere, ei întrebuintează și alte metode, demne de laudă: uneori, prin colecte făcute în biserică, după ce preotul a vorbit în acest

scop enoriașilor săi, alteori prin întruniri publice unde se țin conferințe și la care se strânge o chetă sau din când în când prin serbări strălucite, unde distracțiile se dau pe plată, o parte din venit trecând la cheltuielile serbării, restul dăruindu-se unei instituții filantropice. Deși mijloacele mele sunt restrânse, m-am aranjat astfel ca să pot da o liră sterlingă pentru a avea dreptul de a participa la una din aceste uimitoare serbări. Era un „garden party“ dat într-una dintre cele mai frumoase grădini din Londra, de un comitet de doamne, pentru ajutorarea unui pensionat de fete sărace. Pentru a mări suma realizată, doamnele erau rugate a aduce ceva lucrat de mâna lor pentru a fi vândut la serbare în folosul societății. Grădina fusese admirabil împodobită cu diferite plante străine și locale, cu flori viu colorate, delicioase parfumate și aranjate în felurite chipuri. Ici și colo se auzia cântând muzica, ascunsă între florile care parfumau aerul cu aroma lor preparată pe cale chimică. Pretutindeni erau așezate mese încărcate cu diferite soiuri de fructe delicioase și alte feluri de alege băuturi răcoritoare, din care oricine putea lua până se sătura.

Serbarea a început la orele trei după-amiază și către șase, când sosise toată lumea, s-au așezat alte mese, sub corturi decorate cu ghirlande și coroane făcute din diferite flori. După aceea doamnele și-au aranjat lucrurile lor pe aceste mese și au început să vândă la licitație lucrurile aduse. Procedul acesta amuza mulțimea și câștigul trebuie să fi fost considerabil, deoa-

rece am văzut multe obiecte vândute pe un preț de zece ori mai mare ca valoarea lor reală numai pentru că cei care aveau mijloace ridicau oferta pentru lucrurile făcute de doamnele care erau membre în înalta societate sau erau cunoscute pentru talentele și frumusețea lor. Când vânzarea s-a sfârșit și soarele a apus, s-au aprins o mulțime de lumini artificiale, care străluceau prin sticle multicolore, aranjate în diferite feluri. Această splendidă iluminatie a adăugat mult la farmecul serbării, care a ținut până la orele 11 noaptea, când fiecare a plecat cu sufletul mulțumit că a ajutat proiectul educării sexului frumos și că în același timp a petrecut de minune.

După ce am studiat metoda întrebuintată pentru propagarea științei, mi-am îndreptat atenția spre frumusețile orașului și am admirat atât impunătoarele poduri, care deși sunt clădite pe o înspăimântătoare scallă, par totuși atât de grațioase, cât și frumoasele străzi, așa de curate, încât parcă dau mai multă sănătate aerului pe care-l respiri. Dar ceea ce mi se pare foarte plăcut și folositor, și încă nu am izbutit să găsesc în alte orașe, sunt spațiile libere. Ai băgat de seamă, domnule, ce vesele sunt grădinile, ce regulat și cu câtă eleganță sunt clădite casele de jur împrejur, ca și fermecătoarea înfățișare a straturilor de flori din mijlocul lor? Aici lumea care locuiește în împrejurimi poate face plimbări plăcute și umbrite, iar vara se poate bucura de aer proaspăt. Am admirat mai cu seamă întrebuintarea gazului ca mijloc de iluminat și, vizitând una din uzinele de gaz, am studiat metodele lor și am luat câteva schițe după mași-

Călătorii și mărfurile erau transportați mai repede și mai ieftin cu trenul

orașe sunt mine de plumb pe o mare întindere și multe cup-toare pentru topirea metalului. Munca subterană se face aici cu mare greutate, din pricina numeroaselor izvoare care țâșnesc afară în cursul săpăturilor. Ele sunt scurse în mod foarte ingenios de mașini puse în mișcare de apă sau de aburi. Dificultățile acestea sporesc mult cheltuielile și e greu să ai un profit din vânzarea metalului, fiindcă Spania are o piață mai bună decât Anglia, din pricina numeroaselor sale mine, care sunt mai ușor de exploatat. Din cauza aceasta câteva companii engleze au fost silite să-și părăsească lucrul, iar dintre toate acelea care se mai mențin, numai una singură, în vecinătatea orașului Mold, mai are un venit, pe de o parte fiindcă se sprijină pe un foarte mare capital și, pe de alta, fiindcă lucrările sunt supravegheate cu foarte multă dibăcie de director, dl. J. Taylor, care e cel mai iscusit inginer de mine din toată Anglia. Domnul acesta este directorul unui mare număr de mine nu numai în Anglia, dar și în Columbia și Brazilia. Dl. J. Taylor mi-a dat câteva scrisori de recomandare cu ajutorul cărora să pot vizita orice locuri aş dori pentru a căpăta informațiile în vederea cărora am făcut această călătorie.

De la Mold m-am dus la Merthyr-Tydvil, care e cunos-

cut prin marile sale fabrici de fier. Regiunea aceasta e bogată în cărbuni și fier, care se găsesc în straturi separate și succesive, imediat sub pământ, astfel că s-ar putea zice că trebuie numai să te apleci ca să culegi unul sau altul, avantajul care se întâlnește rar în alte țări cu industrie metalurgică. După ce se aduce minereul de fier și cărbunele, prima operație la care sunt supuse este aceea a desulfurării prin ardere parțială. Fierul este ars în mai multe cuptoare, dar cărbunele se arde în aer liber, în lungi puțuri astupate, care se întind pe o mare suprafață.

După aceasta, minereul ars și cărbunele care s-a transformat în cocs sunt aruncate în cuptoarele de topit, din care se obține tuciul. Acesta este aruncat din nou într-un

cuptor, împreună cu cocsul, și supus la alt proces de fuziune, pentru a fi curățat, și încă la un al treilea, pentru a fi topit.

Focurile acestea se păstrează încontinuu aprinse, astfel că dacă noaptea le privești de pe o înălțime, nici în iad nu-ți poți închipui ceva mai îngrozitor. De o parte, cărbunele aprins, grămădit laolaltă, pare o masă uniformă de flăcări, ca un lac de foc, și pe de alta, nenumăratele cuptoare au aerul unor cratere de vulcan, vărsând afară fum și flăcări și lăsând fierul lichid să se scurgă la bază. Și iarăși poți vedea lucrătorii umblând printre focuri ca niște fantome, negri și înarmați cu drugi de fier cu care ațâță focurile ca și cum ar vrea să înalțe focul pentru mistuirea condamnaților în Ziua Judecării.

Mașinile întrebuințate la fabricarea fierului sunt atât de puternice și de dimensiuni atât de gigantice, încât, când le vezi puse în mișcare, ești pătruns de teamă și de admirație. Foarele sunt fiecare de câte 250 de cai putere și vântul pe care îl produc în cuptoare face un zgomot înspăimântător. Alte mașini, care învârtesc cilindrii prin care trece fierul pentru a

Un vagon al primei garnituri de tren care a circulat între Manchester și Liverpool

un drum de fier cu ajutorul căruia călătorii și mărfurile sunt transportați cu trenul în sus și în jos între aceste două orașe. Douăzeci de vagoane legate unul de altul și purtând 240 de persoane sunt trase toate deodată de o singură mașină cu aburi și așa de repede înaintează trenul, încât cel mai bun cal de curse nu l-ar putea urma în galop forțat. Cu toate acestea, mișcarea este foarte ușoară și nici nu ai băga de seamă că vagoanele înaintează dacă nu ar fi zgomotul roților și dacă obiectele nu arperi din fața ochilor de îndată ce apar, încât îți vine să crezi că fiecare lucru înaintează, în afară de vagoanele înseși. Distanța între Manchester și Liverpool este aproape de 32 mile engleze și aceasta e parcursă de locomotivă numai într-o oră, pe când cea mai iute diligență nu ar putea-o parcurge în mai puțin de patru. Diligența costă patru lire sterline, dar compania căilor ferate a scăzut prețul acesta la o zecime, astfel că poți călători 32 de mile numai cu o singură liră sterlină. De aceea, toate celelalte mijloace de transport între cele două orașe au scăzut în importanță și numărul călătorilor cu trenul a sporit foarte mult; toți cei ce obișnuiesc, din spirit de economie, să meargă pe jos tot drumul, acum găsesc că este încă mai ieftin să se ducă cu trenul.

Tot astfel și cu transportul mărfurilor. Orișice se trimite cu trenul, până și vitele cu sutele se duc în felul acesta; vite, oi și chiar cai se transportă cu vagoanele atât de repede, încât parcă zboară. Terasamentul liniei ferate pe care aleargă cele două șine a fost pretutindeni nivelat și, când te gândești la înspăimântătoarea muncă de care a fost nevoie

pentru aceasta, te poți pierde în labirintul cifrelor, al numărului de oameni angajați ca lucrători și al sumelor de bani cheltuite cu această lucrare. Înainte de toate, drumul trece pe o distanță considerabilă de-a curmezișul mlaștinilor și aici a fost nevoie să se sape foarte adânc pentru a se ajunge la o bază solidă, apoi văi adânci a trebuit să fie nivelate, iar terenul, care în câteva locuri era deasupra nivelului, a fost sfredelit și s-au construit tuneluri care sunt luminate cu gaz.

Capitalul pus în această splendidă întreprindere este de un milion de lire sterline și se pare că azi compania are un profit de 10 1/2%, care trebuie să fie în creștere, deoarece ei construiesc încă noi locomotive pentru a satisface cerințele transportului dintre aceste două orașe pur comerciale. Se vorbește de continuarea acestui drum, de la Manchester și Birmingham până la Londra, și se socotește că acesta ar costa imensă sumă de 30.000.000 lire sterline. Fără îndoială că mijloacele acestea de transport, care oferă atât de grozave înlesniri pentru comerț, vor progresa înainte de sfârșitul veacului și nu numai în Anglia vor lua o mai mare dezvoltare, ci

și în alte câteva țări civilizate. Când toate națiunile vor contribui la înaintarea industriei și a mijloacelor superioare de transport, vom putea ajunge de la Sibiu la Londra în mai puțin de trei zile.

In vecinătatea orașului Liverpool este o turnătorie unde am văzut cum topesc plumbul pentru a extrage din el argintul. Minereul de care se folosesc este scos în parte din minele engleze, mai cu seamă de la Cornwall, dar cea mai mare parte vine din Brazilia. Aceasta din urmă dă 60% plumb și a doua milioana parte argint. După ce s-a extras argintul, plumbul se toarnă în foi sau în tuburi care servesc la distribuția gazului și a apei la orașe. Munca e admirabil organizată în această fabrică, dar mi se spune că veniturile sunt slabe, fiindcă minele din Brazilia sunt acum în mâinile unor companii engleze și, prin urmare, minereul care conține argint și aur este lucrat pe loc, astfel că nu mai poate fi cumpărat ieftin pentru a fi curățat aici.

M-am dus cu vaporul de la Liverpool la Holywell și de acolo la Mold, în provincia Wales. În apropierea acestor

Gara din Liverpool

Pastila de cuvinte

În DEX, substantivul eponim este glosat prin „magistrat care, în Antichitate, dădea numele său anului“. Ca adjectiv, înseamnă „care dă numele său unui oraș, unei regiuni etc.“. Prin lărgire de sens, cuvântul eponim este întrebuințat și ca termen generic pentru substantivele comune (care desemnează persoane, plante, obiecte, fenomene ale naturii) la baza cărora se află un nume propriu. Fenomenul lingvistic al trecerii unui cuvânt din categoria numelor proprii de persoane (antroponime) sau de locuri (toponime) în cea a substantivelor comune (și invers, de la substantive comune la nume proprii) este o figură de stil numită antonomază.

Continuăm, așadar, seria de eponime (Magazin istoric, nr. 5-8/2014), folosind informațiile din cartea lui Radu Mușat, *Nume proprii. Nume comune. Dicționar de antonomază* (Iași, Polirom, 2006).

DIN NOU EPONIME

Academician MARIUS SALA

Frunze de dăfin

Dăfin sau laur se numește un mic arbore din sudul Europei, cu frunze persistente, lucioase și aromatice, folosit drept condiment și cunoscut sub numele științific *Laurus nobilis*. În Antichitate, cu frunzele acestui arbore se împodobeau învingătorii, de aceea numele său era sinonimul, cu sens figurat, al lui glorie sau succes (așa se explică derivatul *laureat*). Cuvântul *laur* provine în română din lat. *laurus*, termen considerat moștenit și în celelalte limbi romanice. Se presupune că atât termenul latin, cât și cel grecesc corespunzător ar fi fost împrumutați din

aceeași limbă indigenă, ne-indoeuropeană. Originea cuvântului *dăfin* este discutabilă. După unii (S. Pușcariu, I.A. Candrea, C. Diclescu, Kr. Sandfeld), ar fi venit în română din greacă, prin intermediul lat. *daphinus*; după alții (A. Cihac), are origine slavă (bulgară, sârbă), dar Ciorănescu crede contrariul: „cuvântul sl[av] provine din lat[ină] sau din rom[ână]“! Cuvântul *dăfin* este atestat la 1701 în *Foietul novel*, calendarul lui C. Brâncoveanu.

Termenul grec *daphné* „laur“ are o istorie mai îndelungată. Este, la origine, numele nimfei *Dafné*, fiica râului-zeu Ladon (sau a lui Peneu) și a Geei. Fermecat de frumusețea ei, Apollo își propune să o cucerească, însă *Dafné* nu-l acceptă. Ajutată de tatăl și de mama ei, *Dafné* este transformată într-un dăfin. Dăfinul a rămas planta favorită a zeului muzicii, poeziei și al artelor frumoase, iar frunzele dăfinului, ale laurului, încununează

frunțile învingătorilor. Am avut ocazia să văd un grup statuar celebru al lui Bernini (1598-1680) la galeria Borghese de la Roma: *Dafné* urmărită de Apollo, având ramuri de dăfin în mâinile înălțate spre cer.

Dalie este numele unei plante decorative din familia compozitelor, cu florile în capitule mari, albe, galbene,

Pictură de italianul Antonio del Pollaiuolo (secolul al XV-lea), reprezentându-i pe Apollo și *Dafné*

John Taylor

fi prelucrat, sunt de 300 de cai putere și lucrează cu o asemenea viteză, încât pot făuri într-un minut 20 de drugi de fier de 18-20 picioare. Odiñoară lucrul era făcut de cio-cane cu aburi, dar acestea nu erau în stare să fabrice mai mult de un drug pe minut. Descoperirea acestor cilindri se datorește englezilor și primul care l-a întrebuițat a făcut avere în scurt timp, dar mai târziu, când câțiva capitaliști s-au grăbit să construiască acest gen de cuptoare pentru topit, atât de multe s-au fabricat, încât piața fierului a fost supraîncărcată și, pentru a putea vinde, prețurile a trebuit să fie reduse și au ajuns foarte scăzute. O tonă de fier, care face 4.200 de livre, costă acum numai 5 lire sterline, pe când în 1825 prețul unei tone a fost de 15 lire sterline. După introducerea lor, producția a crescut repede și, în cursul anului 1827, cantitatea de fier produsă în Anglia s-a ridicat la 690.000 de tone. Câteva companii și-au întrerupt acum producția și au pierdut enorm. Alte societăți vând mărfurile lor cu pierdere, dar cu toate acestea continuă să lucreze

fiindcă speră ca, după trecerea actualei crize politice, să vină o mai mare cerere de fier englez de pe continent. Eu cred totuși că aceasta este o direcție în care comerțul englez și-a epuizat puterea; în loc de a găsi noi debușeuri pentru fier, le-a pierdut și pe cele vechi. În mai multe țări se pot găsi acum cuptoare tot atât de bune ca în Anglia și, judecând după munca pe care am văzut-o depusă în Franța pentru a stabili pe o mai mare bază această industrie, sunt sigur că în foarte scurt timp această țară nu va mai avea nevoie de taxe de prohibiție pentru această branșă a industriei sale și va declara război fățiș comerțului de fier englez.

De la Merthyr-Tydvill am plecat la Swansea. În vecinătatea acestui port de mare sunt multe turnătorii de aramă, care se aprovizionează cu material brut din Cornwall. Acestea sunt singurele turnătorii din Anglia în care se trage folos din topirea aramei, deși în dauna ținutului înconjurător, fiindcă fumul de la turnătorii usucă și înăbușă vegetația. Foarte mari sume de bani s-au cheltuit, în diferite rânduri, cu căutarea mijlocului de a întrebuița fumul în interiorul cuptoarelor, dar până acum nu au reușit cu nimic.

Am plecat de la Swansea la Redruth, în Cornwall, dar, sperând să economisesc timp și bani, nu am călătorit pe uscat, pentru că aceasta ar fi însemnat un înconjur, ci am mers cu corabia. Cu toate acestea, am rămas pe mare șase zile în loc de 20 de ceasuri, fiindcă îndată ce am părăsit portul ne-a prins un vânt puternic, care a durat tot timpul călătoriei noastre.

Atunci mi-am dat seama de valoarea mașinilor cu aburi și pentru navigație, pentru că vapoarele, oricare ar fi direcția vântului, urmează totdeauna un drum drept. În vecinătatea orașelor Redruth și Truto am vizitat numeroase mine de cositor și aramă. Operația extragerii, scoaterea și spălarea sunt admirabil executate aici fiindcă inginerii care supraveghează munca își cunosc perfect meseria, iar oamenii din Cornwall sunt obișnuiți cu minele și au fost mineri din neam în neam, astfel că au câștigat o mare îndemânare pentru munca aceasta, la care își dau toată silința. Plata nu se face pe zi, ci pe porțiunea de lucru, dar potrivit cu cantitatea și calitatea lucrului făcut, astfel că, natural, ei doresc a face cât mai mult și cât mai bine posibil. Minereul de fier extras în Cornwall este trimis aiurea pentru a fi topit, în departamentele în care se găsește cărbune, toată regiunea fiind de formațiune primitivă. În ce privește minereul de cositor, există turnătorii în Cornwall pentru acest metal, fiindcă se topește mai ușor decât arama și cere o cantitate mai mică de cărbune-combustibil, care se importă din Wales.

De la Redruth am plecat la Falmouth, și de acolo la Londra, cu vaporul, în 55 de ore. Poimăine mă îndrept spre Paris și de acolo mă duc la București. Nu cred că am să pot fi în stare să urmez cursul Senci, fiindcă mă tem că voi fi prea lipsit de mijloace pentru a face o călătorie prin Franța. Aș fi putut face astfel o folositoare cercetare geologică, dar mă îndoiesc că îi pot întrece pe englezi în preluarea metalului. ■

Draconic este un adjectiv care se referă la legi sau dispoziții, însemnând „care este foarte aspru, de o severitate excesivă”; a fost atestat în română la jumătatea secolului al XIX-lea. Cuvântul este împrumutat din germană (*drakonisch*) sau din franceză (*draconien*). La originea sa îndepărtată se găsește numele unui legislator al Atenei, *Dracon*, care a trăit în secolul al VII-lea î.H. Și-a asumat redactarea unor legi foarte severe, inclusiv pedeapsa cu moartea, pentru cele mai neînsemnate delict.

Drezină „vehicul ușor, asemănător cu un vagonet, acționat cu mâna, cu pedale sau cu un motor, care servește la transporturi ușoare pe o linie ferată” este un împrumut din fr. *draisine*. Acum 70 de ani, când am plecat din Vașcău la Liceul din Beiuș, am călătorit cu un astfel de vehicul, cu multe perripeții, pricinuite de distrugerea podului de la Drăgănești, la retragerea armatei ungare ce ocupase Ardealul de Nord. Îmi amintesc că, pe porțiunea respectivă, a trebuit să împingem vagonetul și, după multe încercări, am reușit să intrăm

pe calea ferată. În franceză, cuvântul s-a format de la numele unui inginer originar din Baden, Karl Friedrich Drais, baron von Sauerbronn, care a inventat acest vehicul în 1816.

Dum-dum, din sintagma *glonț* (sau *proiectil*) *dum-dum*, înseamnă „proiectil de pușcă astfel fabricat încât să explodeze în momentul atingerii țintei, provocând răni grave”. La noi a venit din franceză și engleză (*dum-dum*). Prima atestare a cuvântului a fost în Dicționarul universal al lui L. Șăineanu (ediția a VI-a, 1930). La originea îndepărtată se află

Karl Friedrich Drais, baron von Sauerbronn, de la numele căruia...

(figurat) răsunet, vâlvă”. Originea cuvântului românesc, atestat prima dată într-un manuscris al lui Gh. Șincai, este multiplă. Al. Ciorănescu presupune, în dicționarul său etimologic, că o variantă veche *eho* (secolul al XVIII-lea) este luată direct din neogreacă. În dicționarele românești curente se menționează ca etimoane fr. *écho*, it. *eco*, lat. *echo*. Cuvântul are multe variante învechite (*eco*, *echo*, *iho*, *ecu*).

La originea îndepărtată a cuvântului este numele propriu *Echo*, nimfă a pădurilor, personificare a ecoului. Nimfa respectivă era folosită de Zeus pentru a distra atenția Herei, când el se distra cu celelalte nimfe. Descoperind înșelătoria, Hera a pedepsit-o să nu mai poată rosti decât ultimele silabe din cuvintele care îi erau adresate. Nimfa Echo s-a îndrăgostit de Narcis, un tânăr foarte frumos, dar dragostea nu i-a fost împărtășită; nimfa a murit de durere și a fost transformată în stâncă, iar din ea n-a mai rămas decât glasul. ■

... se trage denumirea drezinei

cuvântul hindi *dāmdanā* „colină”, dar și numele unui post militar, unde s-au fabricat prima dată astfel de gloanțe.

La conferința de la Haga (1989) a fost interzisă folosirea gloanțelor de acest fel.

Ecou are sensurile „repetare a unui sunet datorită reflectării undelor sonore pe un obstacol;

Nimfa Echo și Narcis, pictură de John W. Waterhouse (veacul al XIX-lea)

Dalie sau gherghină

roșii sau violete, originară din Mexic. Este cunoscută și sub numele popular de *gherghină* (cu variantele *ghiorghină*, *giorgină*). Numele ei științific este *Dahlia cultorum*. Cuvântul *dalie* este un împrumut din fr. *dahlia*, care are la bază numele propriu al lui *Anders Dahl* (1751-1789), botanist suedez căruia i-a fost dedicată această plantă. Prima atestare a cuvântului, în franceză, este la 1804; în română apare la C. Negruzzi. În Dicționarul Academiei, la *dalie* se menționează și sinonimul *lipsănoaică*. Are vreo legătură cu *Lipsca*, numele popular al orașului *Leipzig*?

Dalmatică „tunică romană albă, cu imagini de purpură; veșmânt liturgic catolic, cu mâneci scurte, purtat de diaconi” este un împrumut din fr. *dalmatique*, cuvânt preluat din latina ecleziastică, unde *dalmatica* denumea, în Antichitate, o bluză lungă, cu mâneci largi, făcută din lână albă provenită din Dalmația (regiune care astăzi aparține Croației și în care sunt crescute oile din a căror lână erau confecționate aceste tunici). De la numele propriu *Dalmatia* vine și cuvântul *dalmatian* (împrumutat din fr. *dalmatien*), care denumește un câine mare de agrement, cu blana albă, cu pete negre sau brune.

Damasc „țesătură de in, bumbac, mătase sau lână, cu desene mari în relief, folosită la confecționarea fețelor de masă, a albiturilor de pat etc.” este un împrumut din it. *damasco* (provenit din lat. *(a)damascus*, cuvânt ce înseamnă „făcut în orașul Damasc”). Damascul a fost locul unde s-a fabricat la început această țesătură. Capitală a unui important regat aramaic în secolul al X-lea î.H., ocupat în secolul I î.H. de romani, de-

Sfântul Dominic, pictat de italianul Fra Angelico

vine la începutul primului mileniu un important centru creștin (Sf. Pavel a predicat aici), iar sub Saladin, diplomat arab de origine kurdă, a fost reședința califilor omeiazi (poveștile din *O mie și una de nopți*). Saladin (*Magazin istoric*, nr. 3/1975, 4/2000) a cucerit teritoriile ce erau ale cruciaților, ceea ce a declanșat Cruciada a III-a (1189-1192). În timpul dominației otomane a fost centrul unui pașalâc vreme de patru secole (începând din 1516). Damascul, cea mai veche capitală din lume în funcțiune,

a fost și un important centru pentru fabricarea oțelului.

Dominican(ă) are sensul „călugăr sau călugăriță dintr-un ordin catolic întemeiat în Franța, la începutul secolului al XIII-lea”. Cuvântul provine de la numele lui Domingo de Guzmán, predicator spaniol (1170-1221). În 1203 acesta predică la catarii din sudul Franței (catarii aveau principii înrudite cu ale bogomililor: respingeau ierarhia catolică și considerau proprietatea privată ca un păcat). Înființează la Bologna Ordinul dominicanilor, care va servi în lupta cu ereziile (de exemplu, erezia albigenzilor din orașul Albi, din sudul Franței; *Magazin istoric*, nr. 12/2009). Adus la Roma, este considerat fondatorul Inchiziției, deși nu i s-a încredințat rolul de inchișitor niciodată. A fost canonizat de Papa Grigore al IX-lea, în 1234. Călugării dominicani care au adoptat regula Sfântului Augustin (viață comunitară și democratică) au dat papi, cardinali, martiri. Printre reprezentanții de seamă ai ordinului se numără Sfântul Toma din Aquino și Savonarola. În română, cuvântul *dominican* este atestat la jumătatea secolului al XIX-lea.

Bătălia de la Muret (1213), unde albigenzii au fost înfrânți

guvernul român să trimită pe cineva în Franța care să studieze toate aspectele problemei, luând în acest sens contact și cu Statul Major Francez“. Apoi, ministrul francez al Afacerilor Externe a încercat să găsească o soluție la aceeași problemă, propunând ca „partea română să stabilească contacte cu firmele franceze care produc motoare și turbine pentru avioane. În ceea ce privește guvernul francez, el nu vede în principiu nicio obiecție“.

Incercarea autorităților române de a obține licența de fabricație a avionului Mirage F-1 nu a avut succes și Nicolae Ceaușescu i-a relatat lui Iosip Broz Tito despre acea situație în timpul vizitei de prietenie efectuate de liderul iugoslav la Timișoara (1-2 februarie 1969). Iosip Broz Tito a declarat la rândul său că prim-ministrul iugoslav Mika Špiljak a avut în Franța o convorbire preliminară cu președintele Charles de Gaulle (la începutul lunii ianuarie 1969) pentru a se putea începe tratativele de achiziționare de către Iugoslavia a licenței de fabricație a unui avion Mirage. Totodată, Iosip Broz Tito a propus și Nicolae Ceaușescu a fost de acord cu stabilirea unei colaborări militare româno-iugoslave și coordonarea acțiunilor pentru a se obține aprobarea autorităților franceze privind fabricarea avionului Mirage în cele două state comuniste. Liderul politic de la București dorea în acel moment realizarea în România a cel puțin 50 aparate de vânătoare Mirage F-1 sau MiG-21.

Numărul de avioane necesare armatei române a fost menționat mai întâi într-un document semnat de generalul Ion Ioniță (ministrul Forțelor Armate), inginerul Ion Baicu (ministrul Transporturilor Auto, Navale și Aeriene) și inginerul Mihai Marinescu (ministrul Industriei Construcțiilor de Mașini) și aprobat în ședința Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din 27 februarie 1968. Același număr de avioane a fost amintit fugitiv de Nicolae Ceaușescu la începutul ședinței din 12 mai 1969 a Consiliului Apărării al R.S. România: „Cred că noi ar trebui

Echivalentul sovietic al I.A.R.-93, avionul Suhoi-25

să spunem clar, în cadrul acestei comisii [permanente a C.A.E.R. pentru industria de apărare], că în cadrul planului pe care îl avem nu este asigurată înzestrarea armatei noastre. În afară de faptul că noi vom intensifica producția la diferite produse în care unele țări sunt specializate, pentru că nu ne livrează, vom produce noi și vom fi puși în situația să căutăm și în altă parte. Din 50 de avioane, cât am cerut [la Moscova], ni se dau trei sau cinci avioane, în timp ce în Egipt se trimit sute de avioane“. Ion Gh. Maurer a preluat ideea și a completat-o: „Și în India, și în Pakistan“. Nicolae Ceaușescu a continuat: „Să spunem [la Moscova] că nu înțelegem aceasta, [să spunem] că noi vom produce avioane pentru că nu ni se livrează [din U.R.S.S. și alte state membre ale C.A.E.R.]. Sigur, vrem să producem pe documentația existentă, dacă nu, vom lua și din altă parte. Noi dorim ca armata noastră să fie bine înzestrată“.

Deși a existat un interes comercial major evident pentru uzina construcție și statul francez, niciun avion Mirage nu a fost vândut Iugoslaviei și României la

În timpul vizitei făcute în România, generalul de Gaulle s-a arătat interesat de cooperarea în domeniul aviației dintre cele două țări...

Neputând obține avionul Mirage F-1 (dreapta), Nicolae Ceaușescu și Iosip Broz Tito (imagine surprinsă în timpul vizitei făcute la Timișoara, în februarie 1969) au decis să construiască în cooperare propriul avion, numit de partea română I.A.R.-93

- Oficialitățile franceze nu au obiecții, dar nu se poate
- Dacă sovieticii refuză în continuare să ne dea, luăm din altă parte
- Avion româno-iugoslav, cu motoare britanice
- Sovieticii

strâmbă din nas când văd IAR-93, dar sunt interesați de tehnologia motorului

- Dinspre Moscova, un singur răspuns: nu

PROIECTE AVIATICE NEREALIZATE

Dr. PETRE OPRIȘ

Discuțiile și comentariile care au apărut în România, în ultimii ani, pe marginea modului în care poate fi reînnoit arsenalul forțelor aeriene române ne-au determinat să căutăm și să găsim în arhive informații inedite despre intențiile similare ale regimului comunist începând cu anul 1967.

In cursul vizitei oficiale pe care a efectuat-o în România (14-18 mai 1968), generalul Charles de Gaulle a manifestat un interes deosebit pentru stabilirea unei cooperări între compania franceză „Sud Aviation” și autoritățile de la București. Președintele Franței știa că Nicolae Ceaușescu aprobase deja cumpărarea a șase avioane de pasageri britanice BAC 1-11 pentru compania TAROM. Decizia respectivă a fost luată în luna februarie 1968, modelul britanic de avion câștigând în fața aparatului francez Caravelle 10 R și a avionului sovietic Tu-134 – toate bimotoare din clasa mediu curier.

În toamna anului 1967, reprezentanții României au exprimat în mod confidențial

intenția de a cumpăra avioane franceze supersonice de luptă Mirage F-1 pentru armata română, precum și de a achiziționa licența de fabricație a unui motor turboreactor francez de tipul SNECMA. În acel sens, prim-ministrul Ion Gheorghe Maurer a discutat cu generalul Charles de Gaulle, în cursul vizitei efectuate de președintele Franței la Craiova (15-16 mai 1968), și a declarat că „partea română a încercat să realizeze un acord cu firma «Sud Aviation» pentru importul unor avioane de transport Caravelle și pentru cooperarea în vederea creării treptate a unei industrii aeronautice românești, însă tratativele nu au dus la realizarea unui acord”. Președintele Franței a răspuns imediat, afirmând că „ar trebui ca

fost programul de construire a avionului bi-motor IAR-93, de vânătoare-bombardament.

Pentru echiparea IAR-ului 93 cu motoare performante, colectivele de proiectanți conduse de inginerul Teodor Zamfirescu, respectiv colonelul Vidoje Knezevic au propus realizarea în România și Iugoslavia, sub licență, a 1.000 motoare Rolls-Royce Viper MK 632-41. Pentru asimilarea în fabricație a celor 500 motoare care reveneau părții române (400 motoare pentru 200 IAR-uri 93 și 100 motoare de rezervă), autoritățile de la București au acceptat să achite firmei „Rolls-Royce” o taxă de licență în trei rate anuale (în total, un milion de lire sterline, echivalent cu 14,4 milioane lei valută vest), o redevență de 9,5% din valoarea părților fabricate de români pentru fiecare motor realizat în întregime, 190.000 lire sterline pentru toate informațiile tehnice furnizate de compania britanică (suma respectivă se achita în cinci rate anuale) și „costul transportului personalului «Rolls-Royce», prevăzut a acorda asistență tehnică în R.S. România și costul mesei de prânz”. Statul român a achitat un avans de 10% din valoarea echipamentelor contractate în momentul în care s-a emis comanda și, cu trei luni înainte de livrare, a plătit 5% din valoarea acestora. Totodată, la 23 iunie 1972 s-a încheiat un acord general de credit între National Westminster Bank Ltd. și Banca Română de Comerț Exterior, prin care statul român a acceptat să achite 85% din valoarea furniturilor livrate de compania „Rolls-Royce” (motoare, părți de motoare și diferite accesorii), în conformitate cu contractul de licență.

În concluzie, autoritățile române s-au angajat să plătească 28,48 milioane de lire sterline (410,089 milioane de lei valută vest) în scopul asimilării în fabricație a 500 motoare „Rolls-Royce Viper”. La acea sumă urma să fie adăugate cheltuielile pentru perioada 1986-1990 pentru achiziționarea unor piese de schimb (circa 2,38 milioane de lire sterline, echivalente cu 34,258 milioane de lei valută), investițiile pentru utilajele necesare fabricării de motoare (circa 4,6 milioane de lire sterline, echivalente cu 66,253 milioane de lei valută) și dobânzile pentru credit (986.111 lire ster-

Nicolae Ceaușescu
în vizită la fabrica de motoare „Rolls-Royce”

line, adică 14,2 milioane de lei valută). În total, statul român cheltuia 524,8 milioane de lei valută vest (36,45 milioane de lire sterline) pentru acel program militar.

În luna iulie 1977, avionul IAR-93 a fost prezentat oficial pe aeroportul de la Bacău unei delegații militare sovietice și Comitetului Tehnic al Forțelor Armate Unite ale Organizației Tratatului de la Varșovia. Cu acel prilej s-a realizat și un zbor demonstrativ de 15 minute „în scopul evidențierii capacității de manevră și a calităților de zbor ale aeronavei”. Oaspeții sovietici au analizat pe loc produsul româno-iugoslav și au subliniat faptul că avionul nu avea blindaj pentru executarea în siguranță a misiunilor de atac la sol, iar motoarele britanice nu ofereau putere suficientă pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor de luptă.

Gazdele au discutat cu membrii delegațiilor sosite la Bacău în scopul obținerii unor echipamente sovietice de aviație pentru aparatul IAR-93 care urma să se fabrice la Craiova. În opinia părții române, anumite echipamente se puteau realiza sub licență în România: tunuri de bord (cal. 23 mm); proiectile reactive nedirijate și rachete de aviație; aparatură de bord.

Specialiștii sovietici nu au continuat discuția în sensul dorit de autoritățile de la București, menționând faptul că în U.R.S.S. exista deja prototipul avionului Suhoi-25, blindat, destinat în mod special misiunilor de atac la sol, și se preconiza ca aparatul să fie

... dar propunerea părții franceze, avionul Mercure, n-a fost primită...

sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70. Autoritățile de la Paris au considerat că tehnologia de construire a acelor aparate de luptă trebuia să rămână strict secretă față de toate statele comuniste chiar dacă Iugoslavia, de exemplu, nu făcea parte din Organizația Tratatului de la Varșovia.

Compania „Sud Aviation” a eșuat și în încercările de a fabrica în România 100 de avioane Rallye și 20 de aparate Paris III, sub licență proprie, sau de a ceda licența de fabricație a avionului Potez 842 B, la sfârșitul anilor '60. În schimb, autoritățile române au acceptat contractele propuse de firma respectivă în ceea ce privea realizarea la Brașov a două tipuri de elicoptere: SA 316 B Alouette și SA 330 Puma – redenumite în România IAR-316 B, respectiv IAR-330 H.

După vizita efectuată de președintele Franței în România, reprezentanții firmei conduse de Marcel Dassault au încercat la rândul lor, fără succes, să convingă autoritățile române să cumpere avioane de pasageri Mercure, la începutul anilor '70. Ulterior, „Dassault Aviation” a realizat zece aparate Mercure 100 pentru compania aeriană franceză „Air Inter” (în perioada 1972-1975), după care producerea modelului respectiv a încetat.

La mijlocul anilor '80, autoritățile de la București au încercat să îmbunătățească relațiile de colaborare cu compa-

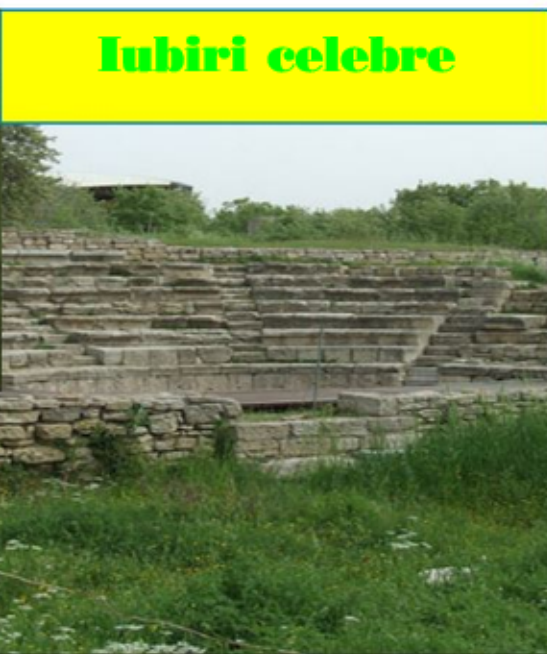
niile franceze din domeniul aeronautic deoarece flota de avioane An-24 a companiei TAROM trebuia înlocuită, aparatele fiind aproape de limita resurselor de exploatare. În acel sens, Nicolae Ceaușescu a aprobat inițierea de discuții exploratorii cu firme din Franța și Italia pentru a se putea fabrica în România, în cooperare, noul avion de pasageri ATR-42. Acesta era mult mai silențios decât aparatul sovietic An-24 și avea o capacitate de transport de 40-52 de pasageri, în condițiile unui consum mai mic de combustibil. Planul respectiv a fost menționat de secretarul de stat Aurel Duma, în cadrul întâlnirii pe care a avut-o cu omologul său francez, Didier Bariani (Paris, 1 decembrie 1987).

La 30 septembrie 1969, membrii Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. au aprobat proiectul acordului dintre guvernele celor două state privind înființarea Comisiei mixte româno-iugoslave pentru colaborare și cooperare în domeniul tehnicii militare. Autoritățile de la București și Belgrad au încheiat ulterior un acord guvernamental bilateral pentru colaborare în același domeniu și, pe baza acestuia, s-au dezvoltat mai multe programe militare comune. Unul dintre cele mai cunoscute a

... în schimb, s-a realizat cooperarea în domeniul producerii de elicoptere (în imagini: I.A.R.-316 B și Marcel Dassault)

Iubiri celebre

Cuplul de arheologi (ea purtând diadema descoperită), pe fundalul vestigiilor amfiteatrului din Troia

SOFIA ȘI HEINRICH SCHLIEMANN

FLORENTINA DOLGHIN

Până la mijlocul veacului al XIX-lea istoria Greciei începea cu prima Olimpiadă, din anul 776 î.H. Înaintea acestei date nu existau relatări istorice propriu-zise. Așa știa și Heinrich Schliemann, viitorul arheolog, născut în 1822. Citise cu nesaț, copil fiind, Istoria Greciei antice de George Grote, celebru savant britanic, autor al unei cărți-eveniment a epocii. Ceea ce se întâmplase în perioada anterioară primei Olimpiade era, așadar, poezie și legendă. Or, el, copilul unui pastor luteran de țară de pe lângă Hamburg, visa să demonstreze că cele două epopei, Iliada și Odissea, atribuite lui Homer, nu erau doar poeme strălucite, ci carte de istorie adevărată.

Surprins de ai casei, ascuns la lumina bradului de Crăciun și citind despre Troia lui Priam, puștiul blond de numai opt ani, Hinnerk, cum îl alinta mama, făcuse un fel de legământ cu voce tare: „Când o să fiu mare, o să dezgrop Troia“, provocând zâmbetul amuzat al părinților. Și chiar va dezgropa Troia, peste ani, rescriind practic trecutul Greciei.

Anul 1869 a fost foarte important în biografia omului de afaceri – cum l-am numi astăzi – Heinrich Schliemann. Apartamentul locuit de el în hotelul din Piața Syntagma, din Atena, devenise un fel de birou matrimonial. Părintele Vimpos, vechiul lui prieten, pe care îl cunoscuse în Germania, îi prezenta fete grecoice în vederea căsătoriei. Așa îl rugase Heinrich.

Renunțase la viața de negustor angrosist și de bancher ce cutreierase Europa și America, devenind milionar, și voia să sape în Grecia, pe urmele lui Homer. Pentru asta avea nevoie de o nevastă grecoaică, iubitoare de literatură veche și dispusă să-l însoțească pe șantier, într-un cuvânt, de o femeie care să-l ajute în carieră, „mâna Greciei pe umărul meu, comoara mea gre-

cească“, cum va spune mai târziu. Neamțul, în vârstă de 47 de ani, o combinație de pragmatism german și energie americană – așa îl caracteriza Vimpos – făcea mofturi. Nu părea a găsi ușor „o grecoaică săracă, frumoasă, brunetă, bine educată și interesată de Homer“. O văduvă tânără i se păruse mult prea veselă, o altă fată mult prea înaltă pentru el, tristă și timidă și total in-

MiG 21 modernizat

realizat în producție de serie atât în U.R.S.S., cât și în Polonia, pentru a acoperi în întregime necesitățile statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia. Membrii delegației sovietice au dorit să afle detalii despre tehnologiile de fabricație ale firmei „Rolls-Royce” și au sugerat inițierea unei cooperări între U.R.S.S. și România în domeniul fabricării de motoare pentru Suhoi-25 (probabil în schimbul tehnologiei obținute de România din Marea Britanie), precum și stabilirea unei înțelegeri româno-polone în privința realizării sub licență a avionului Suhoi-25.

In cele din urmă, avionul Suhoi-25 a fost fabricat numai la Uzina nr. 31 din Tbilisi (R.S.S. Gruzină), începând din anul 1978, și autoritățile poloneze nu au mai achiziționat licența de fabricație a aparatului, mulțumindu-se cu cele 27 avioane de vânătoare-bombardament Suhoi-20 primite din U.R.S.S. în perioada 1974-1976. În anul 1984, autoritățile de la Varșovia au încheiat un contract pentru cumpărarea din U.R.S.S. a 90 avioane noi de vânătoare-bombardament Suhoi-22 M-4 și 20 aparate noi Suhoi -22 UM-3 (biloc), în scopul înlocuirii avioanelor uzate moral Lim-6, Lim-6 bis (versiuni poloneze ale MiG-ului 17) și Suhoi-20 din patru unități: Regimentele 6, 8 și 40 Aviație Vânătoare-Bombardament, precum și Regimentul 7 Aviație Vânătoare-Bombardament și Recunoaștere.

Autoritățile române nu au renunțat la ideea sugerată de oaspeții sovietici în luna iulie 1977 privind implicarea în fabricarea avionului de luptă Suhoi-25 și, în timpul vizitei efectuate de o delegație condusă de A.S. Sîștov, ministrul Industriei de Aviație al U.R.S.S. (București,

23-27 iunie 1986), chestiunea a fost abordată de reprezentantul Ministerului Industriei Construcțiilor de Mașini. Cu acel prilej s-a convenit ca sovieticii să trimită concluziile lor în România până la sfârșitul anului, referitoare la „organizarea fabricației în R.S.R. a unor ansamble și agregate ale avionului militar Su-25 K (aripa, ampenajele, elemente din instalația hidraulică și aparate de bord)”. Producerea în serie a aceluia aparat a început în 1984 tot la Uzina nr. 31 din Tbilisi, fără implicarea Poloniei și României, iar până în anul 1989 au fost realizate 180 de exemplare. Totodată, reprezentantul Ministerului Industriei Construcțiilor de Mașini a anunțat în timpul tratativelor din iunie 1986 că partea română renunță la cererea trimisă la Moscova, privind acordarea pentru România a licenței de fabricație a motorului R-29-300, utilizat de avioanele de vânătoare-interceptare MiG-23. În schimb, autoritățile de la București au solicitat acordul sovieticilor pentru a participa la fabricarea aparatului de vânătoare MiG-29, precum și realizarea în România, sub licență sovietică, a radiolocatorului de bord și a motorului RD-33, instalate pe MiG-29. Ministrul Industriei de Aviație al U.R.S.S. a respins pe loc cererile respective, însă a acceptat să analizeze posibilitățile de fabricare în România a unor ansamble din motorul RD-33, urmând ca o propunere să fie formulată de sovietici și trimisă la București până la sfârșitul anului 1986.

Situația s-a blocat la acel stadiu și nu a fost materializată nicio propunere a autorităților de la București privind implicarea uzinelor românești în procesul de fabricație a avioanelor MiG-29 și Suhoi-25 K – o variantă de export, diferită de cea furnizată armatei sovietice.

In concluzie, în perioada 1967-1989, autoritățile de la București au încercat, dar nu au reușit să convingă niciun lider politic și militar din Franța, Marea Britanie și Uniunea Sovietică să ofere României posibilitatea de a se implica într-un program de construire a unor avioane militare supersonice, prin acordarea de licențe de fabricație sau realizarea în uzinele românești a unor subansamble pentru aparatele Mirage F-1, Suhoi-25 sau MiG-29. Rămâne ca într-un articol viitor să examinăm experiența diferită a României și Poloniei în cazul avionului de vânătoare MiG-29. ■

torise între timp. Oricum, Minna n-ar fi învățat niciodată grecește și n-ar fi știut citate din Homer, a asigurat-o. Sofia a făcut conștiințios exerciții de engleză, franceză și germană și a apreciat la el cât era de bun cu cei patru frați ai ei. Le-a trimis bani pentru studii, i-a invitat în călătoriile lor.

În fine, în primăvara anului următor, 1870, au pornit spre Troia, aflată pe colina Hissarlık, în Imperiul Otoman. Heinrich era convins că teoria despre așezarea Troiei la Bunarbași – cum se știa îndeobște – fusese o eroare. Vor lucra împreună, cu întreruperi, vreme de 20 de ani, în șapte campanii de săpături. Nu numai la Troia, ci și la Micene, Tirint, Orchomenos. În mai 1871, Sofia a născut o fetiță, Andromaca, pe care a înțărcat-o la patru luni pentru a-și însoți soțul la Hissarlık sau Schliemannville, cum îi spunea Sofia în glumă. Au dus fetița la bunici, la mama Sofiei, bucuroasă să îngrijească de nepoată.

Pe șantier ziua lor de lucru avea 16 ore, de la 5 dimineața la 9 seara, timp în care niciunul dintre cei aproximativ 150 de lucrători nu părăsea colina. Kyria Schliemann, cum îi spuneau lucrătorii, purta o rochie lungă, acoperind-o complet, ca să o apere de arșița soarelui, la 49°C, și o pălărie cu boruri largi. Lucra în genunchi. Sorta obiectele găsite, le înregistra, le așeza pe rafturi. Din pricina vieții aspre de pe șantier a pierdut o sarcină, spre disperarea lui

*Poza de familie
(în stânga în picioare Heinrich Schliemann,
în centru așezată, Sofia Schliemann)*

Heinrich. La sfârșitul verii, când Sofia a ajuns să-și vadă fetița, Andromaca nu și-a mai recunoscut mama. S-a zbatut când a luat-o în brațe. Heinrich, rămas singur pe șantier, îi scria scrisoare după scrisoare Sofiei. „Tremur de teamă, de durere și de furie că m-ai uitat, că nu găsești timp să scrii bietului tău bărbat, care te divinizează“.

În mai 1873, când tatăl Sofiei a murit, ea nu a reușit să îl prindă viu. Era atunci un fel de șefă de minișantier, cu peste 30 de oameni pe colină. Fiecare ceas aducea la suprafață descoperiri importante, arme, unelte, cuie; doamna Schliemann traducea inscripțiile, fotografia miile de artefacte. Trecuseră aproape patru ani de la căsătoria lor.

La 14 iunie 1873, în fața celor doi s-a desprins un bulgăre de pământ din zid și razele soarelui au căzut pe o formă ciudată, cu străluciri aurii. Era un tezaur: diademe, obiecte de podoabe, cercei, brățări etc. Schliemann a luat cea mai mare și grea diademă, i-a pus-o pe frunte lui Sofidion, exclamând încântat: „Tu ești Elena din Troia, Basilissa

Schliemann“. Fotografia ei cu această diademă pe frunte va face înconjurul lumii, vestind magnifica descoperire.

Slujitori de încredere au scos apoi tezaurul lui Priam, ultimul rege al Troiei. Dar oamenii de știință au contestat că era vorba despre această comoară. Schliemann nu era din lumea lor. Fusese până mai ieri-alaltăieri zeci de ani negustor, apoi student la arheologie, în plus era neamț. Revistele umoristice au scris ironic că el și nevasta au cumpărat tezaurul de la anticari. Chiar cei care admiteau valoarea descoperirii aparținând preistoriei spuneau că nu fusese decât o „întâmplare norocoasă“, făcută cu norocul începătorului și al aventurierului. Iar el noapte de noapte răspundea detractorilor. Se așeza

la birou și scria dezmințiri, replici, pagini justificative. De neaz Sofia s-a îmbolnăvit.

În februarie 1874, s-au instalat la Micene. Au descoperit acolo o mască de aur, pe care Schliemann a atribuit-o lui Agamemnon, și alte obiecte ce corespondeau vag descrierilor homerice. Dar în

Șantierul de la Micene

sensibilă la frumusețea creației lui Homer. Detaliile acestea fac deliciul unor romane biografic-istorice de mare succes, *Comoara grecilor*, de Irving Stone, și *Visul despre Troia* de Heinrich Alexander Stoll.

În fine, Vimpos s-a hotărât să-i prezinte pe propria nepoată, domnișoara Sofia Engastromenos, o fată fără zestre, de 17 ani, proaspăt absolventă de liceu, care plănuia să se dedice apostolatului. Părinții ei n-au avut nimic împotrivă, nu i-a stânjenit deloc diferența de vârstă, de 30 de ani, între mire și mireasă, iar fetișcana pur și simplu l-a fascinat pe milionar. Era frumoasă, foarte bine educată, foarte instruită, cu mult respect față de ideea de familie și cu credință în Dumnezeu, dar mai ales... recita fără greș pasaje întregi din Homer.

Pentru ea Heinrich a fost, când s-au cunoscut, un bătrânel ușor plictisitor, cu început de chelie și cu un aer de profesor de gimnaziu sau de funcționar de bancă, cam cu un centimetru mai scund decât ea, dar care devenea extrem de interesant și de plăcut când vorbea despre greaca veche a epopeilor homerice, pe care le știa pe de rost, despre Troia și zeii Greciei și mai ales când spunea că el voia să devină... grec și să dezgroape cetatea lui Priam, distrusă în urmă cu 3.000 de ani. Atunci nu mai era un bărbat matur, se transforma într-un tânăr atrăgător, cu ochii strălucind de bucuria visului pe care îl avea de îndeplinit.

Așa că, la 23 septembrie 1869, la Colonos, aproape de Atena, toate rudele ei, familii întregi cu copii cu tot, purtând hainele cele mai bune, au venit să vadă minunea, nunta

În ziua nunții lor

Sofiei – iubitoarea fiică a Victoriei, șeful clanului, cretană la origine, și a lui Georgios Engastromenos, un negustor de stofe – cu un milionar german, care străbătuse până atunci toată lumea, scrisese două cărți, avea patru apartamente la Paris și multe alte proprietăți în lume, se îmbogățise pe seama Războiului Crimeii, cumpărând și vânzând tot ce avea nevoie o țară aflată în război, era și cetățean american, pentru că averea îi crescuse considerabil în timpul celor patru ani petrecuți în California, iar în Rusia, la Petersburg, lăsase o soție, cu 12 ani mai tânără, cu care avea trei copii, două fete și un băiat (Serghei, Natalia, Nadejda).

Masca lui Agamemnon, secolul al XVI-lea î.H. (Muzeul de Arheologie din Atena)

Căsnicia lor fusese un eșec. Rămăseseră împreună din 1852 doar de dragul copiilor. Ekaterina iubise numai banii lui. Heinrich Schliemann urmase apoi studii de arheologie la Sorbonna, obținuse titlul de doctor în arheologie, și se hotărâse: „Vreau să plec în Grecia. Acolo vreau să trăiesc”. Se îngrijea foarte atent, în continuare, de bunăstarea materială a fostei lui familii din Rusia.

Nimic din tot acest încălcit traseu de viață nu ascunsese mirele nici Sofiei, nici părinților ei. Le povestise totul, răspunzând calm și îndatoritor multor întrebări lămuritoare puse de tatăl fetei.

După nuntă s-au îmbarcat în portul Atenei, Pireu, însoțiți de trăsurile pline cu nuntași veseli, iar luna de miere și-au petrecut-o la Pompei, Herculaneum, prin muzeele Romei și Veneției. Errikaki și Sofidion, cum își spuneau unul altuia alintându-se, vorbeau între ei numai grecește. O rugase el. Trebuia să stăpânească cât mai bine greaca, necesară pe șantierul arheologic, unde urma să angajeze lucrători de-ai locului și, de altfel, i se părea cea mai frumoasă limbă din lume, limba zeilor. El mai știa italiană, engleză, spaniolă, portugheză, franceză, rusă, latină, greacă veche și la scurt timp avea să-și însușească, după o metodă proprie, alte șase limbi.

Au citit din Homer, au mers la teatru, au primit vizite, au scris acasă, el semnând „Fericitul soț al Sofiei”, i-a povestit totul despre Minna, prima lui dragoste, de când avea nouă ani; își juraseră credință în 1831, apoi, până în 1836 nu se mai văzuseră, iar ea se căsă-

A fost odată ea niciodată

NUNTA OILOR

Dr. GEORGETA ROȘU

Octombrie, numit în popor Brumărel sau Brumar cel Mare, Brumar cel Mic, Luna lui Brumar, este luna în care cad primele brume ce anunță apropierea iernii... Peisajul spiritual al lunii octombrie cuprinde un mare număr de sărbători și obiceiuri calendaristice caracteristice trecerii de la toamnă la iarnă. Acum, gospodarii fac ultimele înșămânțări, strâng cele din urmă roade din grădini și livezi, lasă deschise țările pentru pășunatul comun, vând la târgurile din Vinerea Mare și Sâmedru ceea ce le prisosește...

Ziua de 14 octombrie este considerată o „zi mare”. Aceasta este rânduită Vinerei Mari (Sfintei Vineri), asemănată în Panteonul romanilor cu Zeița Venera, protectoarea fertilității și a vegetației.

La români, crescătorii de oi țin turmele separate de berbeci până în această zi. De Vinerea Mare slobozesc berbecii în turme pentru împerechere. De aceea, ziua se mai numește Nunta Oilor sau Năpustitul berbecilor (al arieșilor).

În felul acesta oile vor făta la început de primăvară, în luna martie, când vremea se încălzește, iar vegetația este abundentă, mieii și iezii putând astfel să se hrănească singuri, după Sf. Gheorghe, dată la care sunt înțărcați și separați de oi și capre.

Ortodocșii prăznuiesc în ziua de 14 octombrie pe Cuvioasa Paraschiva (*Magazin istoric*, nr. 10/2011), cea care tămăduiește bolile, ajută fetele să se mărite, iar pe femei să nască ușor și să aibă prunci sănătoși. Biserica a mai numit-o și Ziua Vinerei celor 12 Vineri.

Despre Cuvioasa Paraschiva mentalul rural a păstrat mai multe legende.

Intre una dintre ele se vorbește despre sfântă ca fiind o fată săracă, orfană, care împărțea cu săracii atât hainele cât și hrana. În alta se povestește că ar fi fost răpită de hoardele de tătari care au dus-o în haremul unui pașă. Nu a acceptat să devină una dintre cadâne, a fugit și, când a fost prinsă de soldații trimiși după ea, s-a transformat în izvor.

Se mai spune că păgânii au chinuit-o ca să renunțe la credința în Hristos într-o zi de vineri, de aceea, în orice zi ar cădea sărbătoarea ei, aceasta poartă numele de Vinerea Mare.

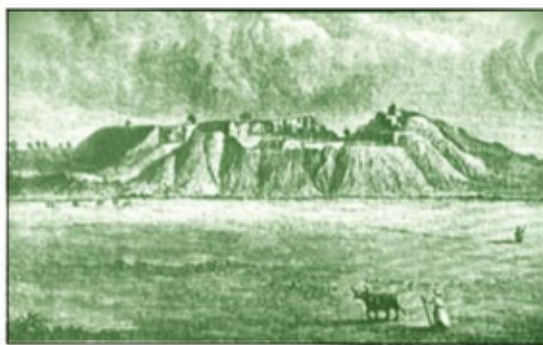
Laptele, derivatele din lapte și carnea alcătuiesc temelia sistemului tradițional de alimentație, în care civilizația pastorală este determinantă. Pentru crescătorii de oi anul calendaristic se împarte în două perioade distincte: vara, între Sf. Gheorghe (23 aprilie) și Sf. Dumitru (26 octombrie) și iarna, între Sf. Dumitru și Sf. Gheorghe, altfel spus, între Sângiorz, după fătutul oilor, înțărcațul mieilor și urcarea turmelor la munte, și

același an, 1874, guvernul otoman i-a acuzat de trafic de antichități, furt de bunuri naționale și producere de falsuri, ceea ce în ochii unora le-a discreditat munca pe șantier.

La 24 iunie 1875 Heinrich a fost invitat la Londra, de Societatea Regală a Arheologilor, să țină o conferință în fața membrilor ei, William Ewart Gladstone (1809-1898), de mai multe ori prim-ministru al țării și reputat cercetător al lui Homer, făcând prezentările. Exact doi ani mai târziu, și Sofia a prezentat o comunicare de 20 de minute, în limba engleză, în fața Institutului Regal al Marii Britanii. Avea numai 25 de ani, era o frumusețe clasică grecească și raporta ca un veritabil arheolog în fața specialiștilor.

La 16 martie 1878 li s-a născut un băiat, Agamemnon. De mai bine de un an Heinrich suferea de o surditate parțială a urechii stângi, pe care o ignora. Malaria, contactată pe șantier și alungată cu pastile de chinină, lăsase urme. S-a operat la Halle, dar avea încă dureri chinuitoare.

Pentru familia lui, Heinrich a comandat unui cunoscut arhitect, Ernst Ziller, un adevărat palat, o vilă în stil renescentist, în Atena, unde a adus mobilă, candelabre, covoare, țigle, porțelanuri din toată Europa, după ultimele cataloage, cu picturi murale, mozaicuri policrome, fresce, cu citate din clasici pe pereți. În februarie 1880

Colina Hissarlik, unde au găsit cetatea Troiei

au făcut o ceremonie de inaugurare, cu 200 de oaspeți.

Berlin, 7 iulie 1881. Capitala sărbătorea un eveniment deosebit. Schliemann, întors acasă, alături de Sofia, era desemnat cetățean de onoare al orașului, deși fusese departe de Germania natală 40 de ani.

La 1 ianuarie 1882 Sofia a împlinit 30 de ani, iar la 6 ianuarie el 60. Nu vor mai pleca pe șantier să sape, deși Heinrich nu avea astâmpăr. Ar fi vrut să meargă la Alexandria, să caute mormântul lui Alexandru cel Mare. ...Câțiva ani mai târziu, aflat singur pe o stradă din Neapole, unde era în vilegiatură și vizita șantierul de la Pompei, i s-a făcut rău, a căzut pe caldarâm în dreptul unei farmacie, nimeni nu l-a recunoscut, numai un doctor l-a identificat, și a murit singur la spital. Oficiul telegrafic din Neapole transmitea știrea în

lumea întreagă în după-amiaza târzie de 26 decembrie 1890.

Sofia a rămas văduvă la 38 de ani. Andromaca avea 19 și se îndrăgostise de un student; Agamemnon – 12. El era mângâierea ei. Prin testament – îl redactase la 10 ianuarie 1889 –, Heinrich fusese generos cu familia

lui din Rusia, lăsase copiilor de acolo proprietăți imobiliare de valoare.

Sofia nu se va mai căsători și nu va mai iubi niciodată. Va continua săpăturile de la Troia, asigurând fondurile necesare. Va apăra reputația și munca de o viață a soțului ei împotriva tuturor celor care au încercat să-l compromită. Va revizui cu pioșenie autobiografia soțului, încât oricărui biograf al lui Heinrich Schliemann îi va fi greu să se descurce între opiniile controversate despre descoperirile lor, exactitatea lor științifică și elogioasele aprecieri din cartea autobiografică.

Ca o soție grecoaică iubitoare, va insista pe vocația arheologică a soțului, pe religiozitatea băilor de zece minute în mare cu care Heinrich își începea fiecare zi, pe partea anecdotică a existenței cuplu-

lui, pe plăcerile lui culinare, vinul preferat sau pe faptul că își trimitea la Berlin cămășile pentru a fi albite și călcate și mai puțin pe necazurile pe care le-au avut cu autoritățile otomane și grecești. Era tânără și sănătoasă. O aștepta o văduvie lungă, până în 1932. Pygmalion murise, dar datoria și-o făcuse. ■

Maiestuoasa casă-palat a lui Schliemann din Atena

Afișul peliculei Răsuna valea (1950), primul film românesc ce glorifică munca brigadierilor de pe șantierul Bumbesți-Livezeni; în dreapta, o fotografie realizată pe șantier

CEI 11 ANI DE VIAȚĂ AI D.G.S.M.

MIHAI POCORSCHI, CORNELIU TÂRNOVEANU

Au trecut 53 de ani de la desființarea Direcției Generale a Serviciului Muncii (D.G.S.M.), instituție semimilitarizată, aflată în ultima perioadă a existenței sale în subordinea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Române. A funcționat 11 ani (1950-1961), încălcând Convenția Internațională nr. 29/1930, adoptată de Organizația Internațională a Muncii, privind interzicerea muncii forțate și obligatorii. După ratificarea acestei convenții de către Marea Adunare Națională a R.P.R., prin Decretul nr. 213/1957, D.G.S.M. a mai funcționat până în anul 1961, când a fost desființată, prin H.C.M. nr. 2/1961.

Dedicăm acest articol celor 520.055 militari-constructori care și-au efectuat așa-zisul stagiul militar prin muncă forțată, pe o perioadă de trei ani (la fel ca militarii din cadrul Ministerelor Forțelor Armate și de Interne), contribuind la realizarea multor obiective din industrie, construcții și agricultură prevăzute în planurile anuale de stat (1949 și 1950), precum și în cele două planuri cincinale (1951-1955 și 1956-1960).

Elaborarea acestui articol s-a bazat pe cercetarea a peste 100 de dosare aflate în păstrarea Arhivei Naționale a României, precum și pe faptul că semnatarii lui au făcut parte din structurile acestei instituții.

La sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial (1941-1945), economia țării se afla într-o stare dezastruoasă: industria lucra la 50% din capacitate, iar agricultura era secătuită, și din cauza secetei cumplite din anii 1946-1947. Realizarea obiectivelor prevăzute în primul plan economic pe anul 1949 a fost îngreunată

de lipsa forței de muncă calificate (în special în sectorul construcții-montaj).

● instituție semimilitarizată

Dat fiind această situație critică din punct de vedere al forței de muncă, pentru a urni din loc unele sectoare ale economiei naționale,

Sâmedru, după împe-
recherea oilor, coborârea
turmelor și pregătirea
acestora pentru iarnă.

După 14 octombrie se împlinea sorocul ciobanilor, al vâcarilor și al pădurarilor, iar turmele de oi și cirezile de vite erau lăsate să pască în voie pe tarină.

Imaginarul popular acreditează un adevărat cod de „bună purtare“ al oamenilor în această zi. Nu este bine să se lucreze nici în casă, nici la câmp, pentru că este mare primejdie de boli (mai ales de îmbolnăviri ale ochilor). Femeile nu aveau voie să coasă, pentru că puteau să atragă asupra lor sau a casei lor trăsnetul sau grindina. Nu le era permis nici să

toarcă, pentru că puteau să se umple de negi pe mâini. Bărbații (mai ales ciobanii) nu aveau voie să cioplească lemnul, pentru că era posibil ca mieii să se nască tărcăți și astfel blana nu ar mai fi fost bună de folosit. La târgul de Sf. Paraschiva oamenii târguiau haine groase, pentru iarnă cojoace, sumane, dar și scoarțe și velinte pentru casă.

De Sf. Paraschiva se făceau și „prognoze“ pentru vreme. Dacă în această zi era soare și vreme frumoasă, așa ar fi fost până la Sf. Dumitru și astfel gospodarii puteau să-și treburile în gospodărie și

ducă la capăt toate treburile în gospodărie și la câmp. ■

BLITZ... CONCURS

Trimițeti, până la 15 noiembrie 2014, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine a decis, în ianuarie 1919, inițierea colecției „Publicațiile Ministerului Lucrărilor Publice“?

Răspunsul corect la Blitz... Concursul din luna august 2014 este:

Santierul Naval „Blohm und Voss“

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **doamna Nicoleta Popa, din com. Prundeni, jud. Vâlcea.**

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2015.

Adresa noastră: Magazin istoric, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București

În centrul imaginii, viitorul general Mihai Pocorschi, alături de lt.-col. Iosif și maiorul Cetate

fost scos din subordinea Ministerului Industriei Cărbunelui și trecut sub conducerea D.G.S.M., iar unitățile acestuia au fost transferate ca unități compacte în Direcțiile Regionale de Muncă (D.R.M.) existente.

În toamna anului 1958 a fost organizat, cu titlu experimental, în cadrul D.G.S.M. Comandamentul Central al Unității Militare de Producție, cu unități teritoriale zonale la: Luciu-Giurgeni, Valea Dâmboviței și Jimbolia. D.G.S.M. le-a asigurat comanda, cazarea și hrănirea militarilor constructori, iar partea tehnică a revenit beneficiarilor de efective – Ministerul Agriculturii și Silviculturii.

În perioada 1959-1960 au luat amploare lucrările de hidroameliorații; pentru realizarea lor au fost organizate unități similare cu cele din construcții, D.G.S.M.-ul ocupându-se de cazarea și hrănirea militarilor constructori. Tot în această perioadă, numărul militarilor constructori a scăzut simțitor (din cauza reducerii obiectivelor de construcții), ceea ce a condus la desființarea D.R.M.-urilor și concentrarea militarilor rămași în 27 detașamente, amplasate în diverse regiuni ale țării: Dodeni, Reșița, Teleajen, Chișcani, Roman, Hunedoara, Preajmă Tg. Jiu ș.a.

Borzești, Onești, Săvinești, Bicz

Dacă forța de muncă, respectiv militari constructori, era asigurată prin comisariatele

militare, nu existau cadrele de comandă și de specialitate la începutul activității acestei instituții. La aceasta s-a adăugat și lipsa în proporție de cca 70% a echipamentului, hranei și a cazării pentru militarii constructori. Totodată, starea disciplinară a lăsat mult de dorit, din cauza numărului redus de cadre, a timpului scurt pentru instruirea și disciplinarea efectivelor, respectiv o oră pe zi, după zece ore de muncă pe șantier.

Obiectivele prevăzute în planurile anuale și cincinale ce i-au revenit acestei instituții semimilitarizate au fost îndeplinite aproape în totalitate. Prin activitatea lor militarii constructori, ofițerii și subofițerii, gradații și cadrele tehnice au contribuit la construirea și reconstruirea orașului și combinatelor siderurgice de la Hunedoara, precum și a furnalelor de 400 și 600 m.c.; la realizarea blumingului, laminorului, cocseriei și furnalelor de la Călan; la construcția orașului nou Reșița și reconstrucția uzinei din Reșița; la construirea fabricii de motoare Diesel din București; au executat lucrările de suprafață și subteran de la bazinul carbonifer din Valea Jiului; au muncit la înfrumusețarea orașelor Petroșani, Lupeni, Vulcan, Aninoasa; la construirea orașelor noi: Victoria, Lucăcești și Deva; la schimbarea din temelii a unor orașe din țară, cu ajutorul Trusturilor Regionale de Construcții, dând în folosință zeci de mii de apartamente; la construirea în anii 1948 și 1949 a căilor ferate de la Salva Vișeu, Bumbești, Livezeni, la care și-au adus o contribuție deosebită zeci de mii de tineri voluntari brigadieri (muncitori, țărani, elevi, studenți și militari constructori); la realizarea, în perioada 1952-1960, a hidrocentralei de la Bicz, unde ponderea militarilor constructori a fost de peste 70% din numărul total al muncitorilor; la construcția marilor combinate chimice de la Borzești, Onești, Săvinești, Chișcani, Govora, Năvodari, Făgăraș, precum și a rafinăriilor de la Dărmănești, Teleajen, Brazi, unde s-au folosit efective importante de militari constructori; totodată, podul de la Giurgiu, Casa Scânteii din București, Laminorul de la Roman, fabrica de rulmenți de la Bărlad au fost construite în mare parte și cu militari constructori.

La D.G.S.M. și-au satisfăcut stagiul militar prin muncă 520.055 tineri; din cinci tineri apti pentru serviciul militar, unul a prestat stagiul militar în această instituție. Efectivul mediu anual era de 73.000 militari constructori, iar

Partidul Muncitoresc Român, prin organizațiile Uniunii Tineretului Muncitor, a recurs la mobilizarea tinerilor muncitori, țărani, studenți și elevi, folosindu-i ca „voluntari” în anii 1947 și 1948, pe șantierele naționale: A.P.A.C.A.-București, Bumbești-Livezeni (Valea Jiului), Salva Vișeu-Maramureș, Siret Prut-Moldova, Delta Dunării-Tulcea etc.

Totodată, pentru realizarea obiectivelor prevăzute în primul plan de dezvoltare a economiei naționale pe anul 1949, conducerea de partid și de stat a hotărât să se folosească de tinerii ce depășeau posibilitățile de încorporare în unitățile Ministerului Forțelor Armate, care au fost puși inițial direct la dispoziția întreprinderilor interesate prin Marele Stat Major.

Data fiind creșterea continuă a numărului acestor tineri pe șantierele țării, conducerea de atunci a hotărât, la 1 septembrie 1949, înființarea unui Corp de Muncă (format din tineri prisos de contingent), încredințând această sarcină Ministerului Construcțiilor. Întrucât s-a considerat că acești tineri care satisfac serviciul militar în Corpul de Muncă îndeplinesc sarcini la fel de importante ca și cele de apărare a țării, li s-au acordat aceleași drepturi ca și militarilor în termen din cadrul M.F.A. sau M.A.I.

Experiența acumulată în anul 1949 de Corpul de Muncă la executarea lucrărilor de construcții de interes general a determinat Consiliul de Miniștri al R.P.R. să înființeze, prin Decretul nr. 2/14 ianuarie 1950, o instituție semimilitarizată – Serviciul Muncii –, subordonându-l în continuare Ministerului Construcțiilor. În esență, decretul respectiv prevedea ca Ser-

Casa Scânteii, în construcție

viciul Muncii să utilizeze tinerii prisos de contingent la executarea lucrărilor de interes general pe o durată egală cu cei ce prestează serviciul militar sub arme. Atât militarii constructori, cât și cadrele de comandă din Serviciul Muncii aveau toate drepturile și îndatoririle prevăzute de regulamentele militare, fiind supuși jurisdicției Codului Justiției Militare. Organizarea și funcționarea Serviciului Muncii a fost reglementată prin H.C.M. nr. 24/1950.

În perioada 1952-1953, în cadrul Serviciului Muncii a fost înființată a doua Direcție Generală, denumită Direcția Generală de Construcții Speciale (D.G.C.S.), iar D.G.S.M. s-a transformat în Direcția Generală a Efectivelor (D.G.E.). Noua direcție avea în subordine detașamente de muncă ce au executat lucrări pe cont propriu, fiind încadrată cu tehnicieni și mijloace de producție necesare. Prin această direcție au fost realizate lucrări de construcții la Deveselu, Alexeni, București (adăposturi antiatomice), Ianca, Bistrița, Hâmeiuși, Otopeni ș.a.

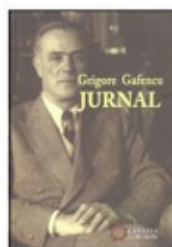
În perioada 1953-1955 au fost organizate și Grupări de Muncă Agricole, depinzând de Ministerul Agriculturii și Silviculturii, care au muncit la întreținerea culturilor agricole și strângerea recoltei. Asemenea grupări au funcționat la București, Brașov, Constanța, Timișoara, Galați ș.a.

Prin Decretul nr. 16/14 ianuarie 1956, Direcția Generală a Serviciului Muncii a trecut în subordinea Consiliului de Miniștri al R.P.R.. Ca urmare, au avut loc unele schimbări organizatorice: Oficiul Detașamentelor de Muncă din Industria Carboniferă (O.D.M.I.C.) a

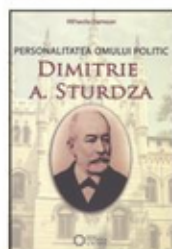

Ședință a Comandamentului D.G.S.M.; în dreptul microfonului, colonelul Corneliu Târnoaveanu; cel ce citește, colonel Cogut Carol

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Grigore Gafencu – JURNAL** (editori **Ion Calafeteanu** și **Laurențiu Constantiniu**)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 598 pp.

● **Mihaela Damean – PERSONALITATEA OMULUI POLITIC DIMITRIE A. STURDZA**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, 244 pp.

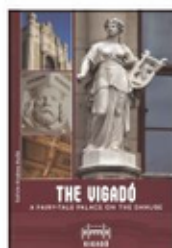
● **SZATHMÁRI. PIONIER AL FOTOGRAFIEI ȘI CONTEMPORANII SĂI** (editor: **Adrian-Silvan Ionescu**)
Editura Oscar Print, București, 2014, 300 pp.

● **Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavril Preda, Mircea Cosma – ALEXANDRU CRETZIANU. UN DIPLOMAT DE CARIERĂ ÎN MIȘIUNE PENTRU PREGĂTIREA IEȘIRII ROMÂNIEI DIN AXĂ** (editat sub egida Societății cultural-istorice „Mihai Viteazul”)
Editura Mectis, Ploiești, 1999, 210 pp.

● **Valentin Păunescu – RESTITUIRI. PAGINI DE PUBLICISTICĂ** (ediție alcătuită de **Valeriu Râpeanu**)
București, 2014, 272 pp.

● **Szilvia Andrea Holló – THE VIGADÓ. A FAIRY-TALE PALACE ON THE DANUBE** (trad. în engleză de **Ákos Dudich**)
Magyar Művészeti Akadémia, Budapest, 2014, 112 pp.

● **Ilie Cristian, Marioara P. Cristian, Marin A. Cristian – CĂLUGĂRENII DE PE NEAJLOV. ÎN TIMP ȘI SPAȚIU**
Editura Grai și suflet – Cultura Națională, București, 2013, 335 pp.

● **Ion D. Tâlvănoiu, Floriana Tâlvănoiu – PUBLICAȚII PERIODICE DIN OLT ȘI ROMANAȚI**
Editura Hoffman, Caracal, 2013, 378 pp.

● **Ion Mihai Pacepa – PROGRAMAT SĂ UCIDĂ. LEE HARVEY OSWALD, KGB-UL ȘI ASASINAREA LUI KENNEDY**
Editura Corint, București, 2013, 462 pp.

● **TRANSYLVANIAN REVIEW**
Vol XXIII, No. 1, Spring 2014, 159 pp.

● **Daria Mihalache, Ion Mihalache – TĂINUITELE NELINIȘTI**
Geea, 2010, 97 pp.

● **REVISTA ROMÂNĂ-AMERICANĂ** (editată de asociația „Amicii Statelor Unite”)
Seria a doua, Martie 2014, Numărul XXV, 295 pp.

efectivul cel mai ridicat, de 143.880, s-a înregistrat în anul 1952, când au fost începute multe lucrări de construcție și bazinele carbonifere, inclusiv cele de extracție a uraniului de la Ciudanovița, bazinul Băița.

Numărul ofițerilor aflați la comanda acestor unități de construcții a fost în anul 1957 de cca 2.300, fiecărui ofițer revenindu-i aproximativ 225 militari constructori. Ei au fost ajutați de subofițeri, gradați și angajați civili; ofițerii și subofițerii proveneau în cea mai mare parte din M.F.A. și M.A.I., precum și dintre cei trecuți în rezervă pentru diverse motive moral-politice, la care s-au adăugat și ofițerii și tehnicienii pregătiți în bazele de învățământ ale D.G.S.M.

Dacă am lua în calcul numai lucrările de hidroameliorații realizate în anul 1958, s-ar fi putut construi un canal de 4 m lățime și 2,5 m adâncime, pe o lungime de 42.761 km, respectiv de 1,07 ori circumferința ecuatorială a Pământului, care este de cca 40.000 km.

Numai în perioada 1951-1955 au fost calificați la locul de muncă, fără scoatere din producție, 57.119 militari, în diferite meserii cu specific de construcții, reprezentând 11% dintre tinerii încorporați în D.G.S.M..

La presiunea organizațiilor internaționale

În perioada 1950-1960 au fost alfabetizați cca 66.500 tineri. Pentru ridicarea nivelului de cultură generală a militarilor de toate gradele, unitățile au primit diferite cărți de cultură generală și tehnică. Pe lângă mari unități au existat echipe artistice, fanfare și formații sportive. În cadrul comandamentului D.G.S.M., respectiv al secției culturale, a funcționat un ansamblu artistic de cântece și dansuri, condus de regretatul maestru Bițu Fălticaneanu, ulterior regizor la Teatrul de comedie „Constantin Tănase”.

Păstrarea sănătății efectivelor de militari s-a datorat și pregătirii fizice. Unii dintre ei au devenit fruntași ai sportului (alergătorul Grecescu, șahistul Victor Ciocâlțea, fondistul Paul Greceanu – campion național, Iosif Schwartz – campion național de box la categoria mijlocie, Ion Cernea, Vasile Bularca – la lupte ș.a.).

În 1957, numărul militarilor constructori, al ofițerilor și sergenților

*Fabrica A.P.A.C.A.,
loc de muncă al brigadierilor*

s-a redus de la 45.000 (câți erau în trimestrul II) la 18.000 (la 30 noiembrie).

După acest an, D.G.S.M. a mai funcționat cu efective reduse până la data de 1 martie 1961, când, și din cauza presiunilor organizațiilor internaționale de muncă, această instituție s-a desființat în baza H.C.M. nr. 2 din 4 ianuarie 1961. Prin acest H.C.M. s-au creat condiții ca militarii constructori să lucreze mai departe ca muncitori civili, pe șantierele respective, iar ofițerii și subofițerii au fost solicitați să rămână ca angajați civili în cadrul întreprinderilor unde își desfășuraseră activitatea.

La mai bine de 40 de ani de la desființarea D.G.S.M., prin Legea nr. 309 din 2002, s-au acordat unele drepturi persoanelor care au efectuat stagiul militar în cadrul D.G.S.M., în perioada 1950-1961. ■

Știința în cuvinte potrivite cu Corina Negrea și Dan Manolache

luni-vineri de la 13.15

CONTROVERSELE LUI 23 AUGUST 1944

VALERIU RÂPEANU

Că Grigore Niculescu-Buzești nu putea da publicității în decembrie 1944 tot ce știa, tot ce se întreprinsese pentru realizarea actului de la 23 august 1944 era de la sine înțeles. Așa cum am scris în numărul trecut, atunci trăiau toți cei care avuseseră un loc central sau participaseră până la un moment dat sau de la un moment dat, într-o măsură mai mare sau mai mică, la izbânda acțiunii. Să nu uităm conexiunile străine, mă gândesc la cancelariile occidentale, la implicarea serviciilor secrete din alte țări. Grigore Niculescu-Buzești nu ar fi putut invoca

Grigore Niculescu-Buzești (în centru) s-a simțit dator să trimită o scrisoare ziarului, fără a putea însă să spună prea multe

atunci acțiunea acestora și nici nu s-ar fi putut dezice de cele două întâlniri cu reprezentanții Partidului Comunist, chiar dacă nu el avusese inițiativa, ci regele Mihai I.

Așa cum am văzut, despre cea de a doua întâlnire unde a participat și inginerul Ceașu (Emil Bodnăraș) a informat chiar de a doua zi conducerea Partidului Național-Țărănesc, de a cărui încredere se bucura. Ca, de altfel, a întregii opoziții democratice. Dovadă stă numirea lui ca ministru de Externe în noaptea de 23 august 1944, într-un guvern de militari.

Se poate riposta că și Lucrățiu Pătrășcanu va face parte ca ministru al Justiției din Guvernul respectiv. Dar aceasta s-a întâmplat în urma insistenței fruntașului comunist, care, în momentul când a venit la Palat, după ora 20.30, și i s-a spus că va face parte din noul Guvern ca ministru fără portofoliu, a răspuns că nu acceptă să fie „un simplu figurant” și că el ține „neapărat” să ocupe portofoliul Jus-

tiției. Invoca situația pe care o aveau membrii Partidului Comunist, „care au suferit foarte mult sub dictatura lui Antonescu, foarte multe din cadrele noastre zac, unele în închisori, iar altele care stau ascunse, fugite din lagăre sau închisori au asupra capului lor ani grei de închisoare” (Ioan Hudiță, *Jurnal politic*, p. 503). Mai mult, îi roagă pe cei prezenți – în fruntea lor se afla regele Mihai I – să-i permită

BRUTĂRELE

1

1766. Carolina Matilda, sora cea mică a regelui George al III-lea al Marii Britanii, trimisă la 15 ani să se mărite cu monarhul nebun al Danemarcei, Cristian al VII-lea, de 18 ani, face pasul în această zi sumbră pentru ea. Sunt veri primari. Tatăl Carolinei este fratele mai mare al mamei lui Cristian. Este ceea ce se cheamă o căsătorie aranjată dezastruoasă. Ducesa de Northumberland scrie că Matilda „a plâns atât de mult, încât aproape că avea convulsii” și că fratele ei William, care o escorta, „era atât de șocat să o vadă într-o asemenea stare, încât era palid ca moartea, de parcă ar fi fost pe punctul de a leșina”. Carolina Matilda a plâns și a jelit încă înainte de a se întâlni cu vărul nebun de pe celălalt țărm al Mării Nordului. Tânărul rege s-a dovedit impulsiv, înspăimântător, pierdut în mintea lui dezordonată, răătăcită.

12

1537. Henric al VIII-lea al Angliei este copleșit de bucurie. Cea de-a treia soție, Jane Seymour, îi naște un băiat. Se trag 2.000 de salve din Turnul Londrei, în vreme ce clopotele bisericilor răsună încontinuu în tot orașul. Regina Jane devine „preaiubită” lui Henric, cea dintâi dintre toate soțiile, în semn de recunoștință pentru că i-a dăruit regelui ceea ce acesta își dorea cel mai mult: un moștenitor de sex masculin, care să ducă mai departe dinastia Tudorilor. Suveranul a așteptat 27 de ani această ocazie extraordinară, între timp descotorosindu-se de două soții și rupând toate legăturile cu Roma. În acest context, moartea lui Jane Seymour, survenită la două săptămâni de la naștere, nu prezintă mare însemnătate. Fiul este cel ce contează, copilul despre care Henric spune că „este cel mai scump giuvaer din tot regatul”. „Cred că bucuria din aceste locuri, datorată nașterii Prințului nostru, după care tânjim de atâta vreme, este la fel de mare precum cea prilejuită de nașterea Sfântului Ioan Botezătorul”, scrie episcopul de Worcester Hugh Latimer.

16

709. Este considerată ziua fondării unui loc sfânt și de pelerinaj al Franței, Muntele Saint Michel, insula stâncoasă din Canalul Mânecii, legată de coastă printr-un dig, în anul 1879. Se spune că, puțină vreme în urmă, episcopului Aubert i s-ar fi arătat în vis arhanghelul Mihail, care i-ar fi cerut să facă un loc de cult pe o insulă stâncoasă și bătută de mare. Aubert se execută. Trimite călugări în Italia, la sanctuarul Monte Gargano, închinat arhanghelului Mihail, pentru a recupera niște moaște. Ei se întorc cu urma unui picior al sfântului, lăsată pe o piatră, și cu un fragment din vâlul său, pe baza cărora se pun bazele unui mic sanctuar care primește 12 canonici. În veacul al XI-lea pelerinii trasează în Franța o rețea densă de drumuri de acces spre Mont-Saint-Michel, așa-numitele „căi ale Paradisului”. Ei vin de peste tot, din Țările de Jos, din Renania, din Alsacia. Găsesc pe drum hrană și gazde primitive. Începe să mijască o economie turistică. Astăzi, cu cei peste trei milioane de vizitatori anual, Mont-Saint-Michel, aflat în Patrimoniul UNESCO, este a doua destinație turistică a Franței.

17

1888. Trenul imperial, pavoizat cu blazonul familiei Romanov, merge spre Harkov, în Ucraina. Cam la 40 de km depărtare de oraș, într-un loc numit Borki, convoiul deraiază. Șapte vagoane sunt făcute fărâme. Familia imperială, care lua prânzul în vagonul-restaurant, scapă de la moarte, acoperișul vagonului îndoindu-se și formând o sferă protectoare. Alexandru al III-lea intră în legendă, susținând, cu umerii săi largi, acest acoperiș curbat deasupra soției și copiilor. A fost un atentat? Nu, un accident spectaculos datorat vitezei prea mari și stării deplorabile a căii ferate. Bilanțul catastrofei: 28 morți și 37 de răniți. O fotografie înfățișează familia țaristă așezată pe niște scaune lângă taluz, revenindu-și de pe urma spaimei. Țarul și toți ai săi sunt convinși: faptul că sunt nevătămați este un semn de la Dumnezeu.

Emil Bodnăraș (dreapta), noiembrie 1944

să-l facă să ia inițiativa armistițiului. Dimpotrivă, i-a replicat istoricului: „continui războiul pe linia fortificată Focșani – Galați – Brăila și aștept să văd ce fac turcii, cărora le-am cerut să intervină urgent pentru salvarea Balcanilor de bolșevism“.

În schimb, în ziua de 23 august, rolul lui Grigore Niculescu-Buzești devine primordial. Trebuia să-i comunice regelui sosirea unor telegrame, una de la Barbu Știrbei, socrul, alta de la Crețeanu, cumnatul (ministru plenipotențiar la Ankara), despre conținutul căruia Ion Antonescu i-a cerut să-l informeze pe rege, ceea ce Niculescu-Buzești a făcut între 08.30-08.45: „Niculescu-Buzești sosește la 12 și un sfert [de la întâlnirea cu Ion Antonescu – n.n.]. E congestionat la față și foarte emoționat: «Dacă avem noroc, începe el, sper să scăpăm de Antonescu chiar azi după-amiază la 5, întrucât l-am convins să treacă neapărat pe la Palat înainte de a pleca la Predeal». Și tot Niculescu-Buzești „ne-a rugat pe Maniu

și pe mine să pregătim textul unei Proclamații pe care regele va trebui să o citească la Radio“.

În ambele versiuni – cea a lui Pamfil Șeicaru, virulent pamfletar, și cea a lui Ioan Hudiță, consemnând cât mai precis desfășurarea faptelor –, Grigore Niculescu-Buzești apare având un rol la un moment dat chiar determinant. De aici nemulțumirea sa față de reportajul din *Jurnalul de dimineață*.

Al doilea actor care ripostează este generalul Constantin Sănătescu, care trimite o scrisoare lui Tudor Teodorescu-Braniște, pe care o reproducem integral.

„Domnule Director,

În No 38 al *Jurnalului de Dimineață*, cu data de 25 dec., d. I. Massoff publică o descriere a pregătirii și înlăturii loviturii de stat de la 23 August.

Dacă acest articol nu ar fi fost intitulat *O pagină de istorie contemporană* n-aș fi avut nimic de obiectat. Cum însă autorul se pare că a avut intenția de a stabili un adevăr

istoric, atunci să-mi fie permis a face unele rezerve.

Articolul d-lui Massoff păcătuiește mai întâi că nu scoate destul în evidență rolul precumpănitor ce l-a avut M.S. Regele în această acțiune.

În ce privește acțiunea politică, sunt unele inexactități, iar în ceea ce privește acțiunea militară care în situațiunea noastră era de cea mai mare importanță se trece sub tăcere.

Vă fac cunoscut că în ziua de 17 August, Eugen Cristescu, șeful Serviciului Secret, a adus la cunoștința Marelui Antonescu și [a lui] Killinger informații complete asupra acțiunii politice, însă n-a reușit să informeze că și o acțiune militară este pregătită în strânsă legătură cu acțiunea politică. Acest fapt a fost spre norocul nostru și numai așa se explică de ce nu s-au luat măsuri imediat contra conspiratorilor.

Ca fost prim sfetnic al M.S. Regelui, sunt în posesia întregii documentări a pregătirii politice și militare precum și a execuției acestei acțiuni, întrucât M.S. Regele a condus întreaga acțiune și a făcut coordonarea între acțiunea militară și politică.

Când situația va fi favorabilă și cu învoirea M.S. Regelui, atunci se va putea desvălui întreaga documentare spre a stabili cu precizie atât faptele, cât și rolul jucat de fiecare în actul istoric de la 23 August.

Cred că sunt îndreptățit de a face această întâmpinare datorită funcției ce am îndeplinit pe lângă M.S. Regele și mai ales faptului că am avut un rol activ în întreaga acțiune, deși d-voastră, domnule director, nu-mi faceți cinstea

● Pătrășcanu nu vrea să fie un simplu figurant ● Pamfil Șeicaru îl acuză pe Niculescu-Buzești de legături cu omul sovieticilor ● Generalul Sănătescu, nemulțumit că n-a fost pomenit ● Cristescu informează pe Antonescu și Killinger despre pregătirile conspiratorilor... selectiv ● Silviu Brucan neagă rolul regelui Mihai ● Atac și la Iuliu Maniu

să publice „chiar în noaptea aceasta un decret de amnistie și de punere în libertate a tuturor prietenilor noștri”. La opoziția lui C. Sănătescu, Lucrețiu Pătrășcanu răspunde că „aceasta e hotărârea întregului său Comitet de partid” și „el nu poate ceda”. Și n-a cedat.

A fost însă cea dintâi mare cedare a regelui Mihai și a reprezentanților partidelor istorice. Pamfil Șeicaru, aflat în exil (plecase din țară în ziua de 11 august 1944, deci cu 12 zile înaintea marii răsturnări), abordează frontal problema. Articolul se intitulează *Partidul Comunist și 23 august 1944* și a apărut în *Chemarea*, an IV, nr. 2, 15 martie 1952, pp. 1-15. Articolul fusese scris la Palma de

Mallorca, în august 1951. Adversar inclement, vehement al actului de la 23 august 1944, Pamfil Șeicaru, în acest articol scris cu verva-i pamfletară specifică, era sugrumat de mânie. El condamnă în termeni duri „graba dezmățată a partidelor burgheze de a încheia cu orice preț un armistițiu”. Vorbește de burghezia românească „gata la orice concesie”, de o „clasă intrată în descompunere”. Pentru cercetarea noastră interesant este atacul împotriva lui Grigore Niculescu-Buzești: „Este de presupus că Kremlinul identificase și posibilitățile trădătoare pe care latent le conțineau ambiția, arivismul disperat al lui Grigore Niculescu-Buzești”. Fără să precizeze data și locul, Pamfil

Șeicaru se referă la cea de a doua întâlnire a diplomatului român cu emisarii Partidului Comunist, despre care am vorbit în numărul trecut. „În 1944, șefia reală a Partidului Comunist Român erau Ana Pauker și Bodnăraș. Când un înalt funcționar al Ministerului de Externe, «sfătuitor și amic a lui Maniu», cum era Grigore Niculescu-Buzești, a putut găsi normal să intre în contact cu agentul trimis clandestin de Moscova, să conspire cu el, să-l adăpostească, să-l informeze de toate mișcările Ministerului de Externe, să-l informeze de situația frontului, se poate concepe o mai strălucită ocazie pentru Rusia sovietică de a ocupa România?”.

Să fie adevărat tot ce spune Pamfil Șeicaru? Era un ziarist foarte bine informat. Atât de bine, încât a izbutit – reamintim – să plece din țară la momentul oportun. După cum versiunea pe care ne-o dă Ioan Hudiță despre zilele de 22-23 august 1944 este una în care Grigore Niculescu-Buzești are rolul determinant. Nu intră în obiectul acestui articol, dar vrem să spunem că, exact contrariul celor susținute până și la procesul lui Ion Antonescu, Ion Mihalache și Gheorghe Brătianu – conform versiunii lui Ioan Hudiță l-au văzut pe Ion Antonescu în ziua de 22 august, și nu 23 august. Lui Gheorghe Brătianu mareșalul nu i-a spus nimic de semnăturile șefilor de partide care

De la stânga la dreapta: Lucrețiu Pătrășcanu, Teohari Georgescu, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lothar Rădăceanu și Ștefan Voitec în tribuna din fața Palatului Regal, primind defilarea trupelor cu prilejul zilei de 23 august 1945 (fototeca online a comunismului românesc, cota: 218/1945)

Just. Numai că această contribuție trebuie să fie adusă la cunoștința străinătății cu toată seriozitatea.

Scrie d. Braniște astfel în numărul din 31 decembrie al ziarului d-sale: «În articolul program apărut în primul nostru număr [al *Jurnalului de dimineață* – n.red.], arătând pentru ce vom lupta, spuneam la punctul 1: pentru desăvârșirea marelui act istoric de la 23 August, DATORIT ÎN ÎNTREGIME M.S. REGE-LUI MIHAI I».

Pentru ca mai departe să scrie: «Trei au fost factorii care au conlucrat: Coroana, Armata și partidele politice».

În modul acesta nu se aduc servicii Coroanei și nu se fixează rolul pe care l-a avut în desăvârșirea actului de la 23 August.

În articolul d-sale *Simplă depoziție*, din același număr, d. Braniște redă cuvintele d-lui Iuliu Maniu, adresate în replică lui Antonescu: «Eu prețuiesc foarte mult cuvântul dvs., dar ce vină are țara să sufere atât pentru onoarea dvs. Dacă dvs. nu puteți să încetați războiul, lăsați locul liber, ca s-o facem noi».

Și adaugă D. Braniște: «Era limpede: vorbind în numele mișcării de rezistență națională, d. Iuliu Maniu își asumase răspunderea».

Aci este neapărat necesară o punere la punct. D. Maniu nu vorbea în numele mișcării de rezistență națională, pentru că poporul român și în fruntea lui organizațiile patriotice «nu prețuiau foarte mult cuvântul» lui Antonescu, dimpotrivă, îl considerau slugă credincioasă a lui Hitler, trădător de neam.

Cu ce impresii ar rămâne opinia publică mondială, aflând că mișcarea de rezistență națională «prețuia» cuvântul acestui trădător. Ne gândim prin analogie cum ar putea prețui patrioții iugoslavi cuvântul lui Nedici, sau patrioții norvegieni cuvântul lui Quisling.

Să vedem acum care este concluzia articolului d-lui Braniște asupra dezbaterii «istorice» din paginile *Jurnalului de Dimineață*: «Mișcarea de rezistență națională, inițiată cu doi ani înainte de domnia Iuliu Maniu și Constantin I.C. Brătianu».

Mișcarea de rezistență națională inițială cu doi ani înainte?

Adică în august 1942, odată cu eșecul ofensivei hitleriste, la Stalingrad, când începea declinul armatei germane!

Este cu totul greșit istoricește, iar din punct de vedere politic un grav capăt de acuzare împotriva luptătorilor patrioți din România.

Pentru că Partidul Comunist din România și organizațiile patriotice din fruntea poporului român nu au așteptat declinul armatei germane ca să ia atitudine hotărâtă împotriva războiului hitlerist și a trădătorului Antonescu. Ci au pornit lupta de mobilizare a poporului român din primul moment al declanșării războiului de jaf și cotropire împotriva popoarelor sovietice, iar Partidul Comunist în această acțiune nu era decât în continuarea luptei antifasciste pe care o purta cu atâtea jertfe și sacrificii grele încă din primii ani ai dezvoltării fascismului în Europa și la noi în țară.

Iar în luna august 1942, când susține d. Braniște că se «iniția mișcarea de rezistență națională», erau maltratați și schingiuiți 19 patrioți, în fruntea cărora se aflau tovarășii I. Vințe, Constanța Crăciun, Marta Țicu, etc., acuzați în rechizitoriul procurorului «de a fi organizat și condus o vastă rețea conspirativă ilegală în anii 1941 și 1942, împotriva războiului sfânt», etc., etc.

Așa stau lucrurile și desigur că ignorarea lor și propagarea în străinătate a unor realități deformate sunt de natură a aduce noi neajunsuri poporului român, care poartă astăzi o luptă atât de grea, cu atâtea sacrificii și privațiuni, pentru a spăla rușinea și crima lui Antonescu și a celor cari l-au ascultat și sprijinit. ■

Între clădirile bombardate de aviația germană ca represalii pentru actul de la 23 august s-a aflat și Teatrul Național

măcar de a-mi pomeni numele printre generalii citați în articolul de fond din No 39 al suscitativului ziar.

Primiți distinse salutări.

General de corp de Armată Adjutant Sănătescu.“

După scrisoarea generalului C. Sănătescu, Tudor Teodorescu-Braniște adaugă un răspuns în care arată pe bună dreptate că *Jurnalul de dimineață* „a afirmat totdeauna că actul de la 23 august este mai înainte de orice opera M.S. Regelui“, aducând argumente în acest sens din articolele sale, inclusiv articolul incriminat de generalul C. Sănătescu, care se intitula *Actul de la 23 august*. În privința omiterii numelui său, generalul C. Sănătescu avea dreptate. În răspunsul citat Tudor Teodorescu-Braniște explică astfel această omisiune – desigur involuntară. „Cât privește faptul că într-un articol al nostru, enumerând câțiva generali care au participat la actul istoric, nu am scris și numele d-lui general Sănătescu explicația e simplă: rolul d-sale în acel act este prea cunoscut, pentru a fi fost nevoie să-l mai amintim, atunci când pome-

nim numai nume despre care s-a vorbit mai puțin“. După care urmează un elogiu adus generalului C. Sănătescu, care, „după ce a luptat pentru dărămarea unui regim nefast, și-a adus aportul hotărâtor și în așezarea regimului de azi din România“.

Tudor Teodorescu-Braniște socotește pe bună dreptate că dezvăluirea din scrisoarea generalului C. Sănătescu legată de faptul că Eugen Cristescu a adus din 17 august „la cunoștința marelui Antonescu și [a lui] Killinger informații complete asupra acțiunii politice [...] rămâne definitiv câștigată pentru istoricul de mâine“.

Dacă scrisorile trimise de Grigore Niculescu-Buzești și general C. Sănătescu – oricâte orgolii personale ar fi fost la originea lor – păstrează un ton decent, chiar dacă nu sunt de acord parțial cu ceea ce s-a susținut în articolele lui Tudor Teodorescu-Braniște și în reportajul lui Ioan Massoff, *Scânteia* de joi, 4 ianuarie 1945, publică sub semnătura lui Silviu Brucan articolul cu un titlu neutru *În jurul lui 23 august*, în care

orice urmă de obiectivitate și de bună-credință dispar. Pentru întâia oară, P.C.R., prin glasul lui Silviu Brucan, începe să nege deocamdată voalat rolul regelui Mihai I în fărâșirea actului de la 23 august și în același timp să afirme locul principal pe care Partidul Comunist l-ar fi avut atunci. În același timp, iese încă o dată la lumină profilul moral de o mare noblete și de un exemplar curaj al celui ce a fost Tudor Teodorescu-Braniște, un apărător neînfricat al valorilor democrației. Calități pe care din iunie 1947 avea să le plătească scump. A fost interzis odată cu *Jurnalul de dimineață*, îndurând o mizerie greu de imaginat. În timp ce Silviu Brucan primea demnități, funcții în țară și peste hotare. Și acum iată articolul.

„O întreagă desbatere cu intenții de restabilire a «adevărului istoric» s-a deschis în coloanele ziarului *Jurnalul de Dimineață*, în urma apariției unui reportaj asupra evenimentelor din jurul lui 23 August, publicat în numărul de Crăciun al acestui ziar.

Nu vom intra în discutarea de fond a problemei, pentru că nu socotim că un reportaj și câteva precizări ale unor personalități mai mult sau mai puțin autorizate ar fi suficiente pentru a lumina actul de la 23 August.

Avem prea mult respect pentru istoria trudită a acestui popor, pentru a ne lăsa antrenati pe această pantă de bagatelizare a unui eveniment important în viața sa.

Care a fost rostul acestei dezbatere? Îl definește directorul ziarului, d. T. Braniște: «Opinia publică mondială trebuie să cunoască și contribuția României» în lupta pentru înfrângerea hitlerismului.

Silviu Brucan (în centru) alături de George Macovescu (în stânga lui)

Mai 1963. Primirea delegației sovietice, în frunte cu Nikolai Podgornii...

potrivit lui Gheorghiu-Dej, România și China ar fi putut acționa împreună, din interiorul C.A.E.R., ca să blocheze planurile de integrare. Despre încercarea României de a aduce China ca membru plin în C.A.E.R., voi scrie cu altă ocazie. Acum subliniez doar că liderii români erau conștienți că, pus în fața unor asemenea aluzii și amenințări indirecte, Hrușciov avea să cedeze și să accepte punctul de vedere românesc.

Acuzații de prietenie nesinceră

În cursul discuțiilor despre integrare din martie-iunie 1963, reprezentanții români fac apel la aceste două tactici în mod repetat. Mai aluziv sau mai direct, sovieticii sunt „informați” că românii lucrau la un „material serios” (numit „document”, „scrisoare” sau „declarație”), menit să prezinte public poziția României și a P.M.R. în problema integrării și în cea a disputei sovieto-chineze. Andropov și Podgornii fuseseră și ei „informați” în aprilie și mai 1963 despre aceste intenții ale românilor. Hrușciov este și el „informat” în acest sens, în iunie 1963. Reprezentanții sovietici insistă că „nu era nevo-

ie de documente” și că „deosebirile de opinie” dintre România și U.R.S.S. puteau fi rezolvate prin discuții secrete. De exemplu, Podgornii declara la 26 mai 1963, la București, că pentru lămurirea situației „tovarășul Hrușciov ar dori să vă

întâlniți mai curând. Totdeauna conducătorii de state se pot întâlni și pot să vorbească și fără documente [...] Îmi spuneți că aveți nevoie de timp ca să întocmiți un material, ca să vă pregătiți. Consider că asta este just. Însă eu consider că nu este nevoie de un document, ci să aveți [Gheorghiu-Dej și Hrușciov] numai un schimb de păreri, eventual la noi, la Kiev, unde aveți condiții minunate să vă odihniți. Nu este necesar să aveți o grămadă de documente. Nu este nevoie [...] Dacă sunt probleme, atunci hai să ne întâlnim, nu este nevoie de material”.

Totuși, românii redactează acest material, care va lua, într-o primă etapă, forma scrisorii din 7 iunie 1963. Această scrisoare prezenta în detaliu poziția liderilor români față de integrarea economică a C.A.E.R., față de disputa sovieto-chineză și față de ideea implicării Chinei în discuțiile privind reformarea C.A.E.R.-ului. Scrisoarea nu este făcută publică, însă.

În scrisoare Gheorghiu-Dej

nota că România nu putea accepta specializarea și integrarea, pentru că acestea contraveneau principiilor suveranității, independenței, egalității în drepturi ale statelor socialiste și pentru că integrarea ar fi avut consecințe economice și politice negative asupra unității lagărului socialist și asupra intereselor statelor socialiste. Pentru prima dată într-un document oficial scris, Gheorghiu-Dej pune acum (chiar dacă indirect) și problema participării Chinei în C.A.E.R. El argumentează că sistemul mondial socialist era doar în parte reflectat de Consiliu, de vreme ce nu includea toate statele socialiste. China, Coreea de Nord sau Vietnamul de Nord nu sunt menționate direct în această scrisoare, dar în discuțiile purtate în martie-iunie 1963 ele sunt de multe ori amintite explicit.

În timpul negocierilor din 24-25 iunie 1963, cele două delegații își prezintă pozițiile și argumentele în liniile conturate cu ocazia negocierilor din martie-iunie 1963. Liderul sovietic insistă că integrarea nu era o amenințare la adresa suveranității și independenței nimănui, că românii au interpretat greșit propunerile sovietice, că integrarea avea să fie realizată doar pe baze voluntare și doar

... și partea română în timpul tratativelor

Continuăm prezentarea, începută în numărul trecut al revistei, a acordurilor dintre Gheorghiu-Dej și Nikita Hrușciov, care au avut ca miză reformarea C.A.E.R.

Cu ocazia celei de a Patra Sesiuni a Comitetului Executiv al C.A.E.R., care a avut loc la Moscova între 16 și 21 februarie 1963, ceilalți lideri ai blocului au propus măsuri concrete de integrare economică. După această experiență, liderii români trag concluzia că întregul bloc era pe cale de a declanșa o ofensivă pro-integrare și că România era nevoită să ia urgent măsuri pentru a rezista acestei ofensive.

Liderii români, Gheorghe Gheorghiu-Dej (stânga), și sovietic, Nikita Hrușciov, pe Aeroportul Băneasa

ÎNTELEGERI SECRETE ÎNTRE GHEORGHIU-DEJ ȘI HRUȘCIOV

ELENA DRAGOMIR

În ședința Biroului Politic din 26-27 februarie 1963, Gheorghiu-Dej a reînviat cele două tactici pe care conducerea de la București le abordase în mai 1962. Astfel, liderul român decide că, pentru a bloca proiectul integrării, reprezentanții români aveau să insinueze (sau chiar să declare deschis), în cursul negocierilor cu reprezentanții sovietici, că: 1) Dacă U.R.S.S. nu renunța la proiectul integrării, atunci România era hotărâtă să facă public (în

forma unei declarații politice, a unei scrisori sau a unui articol în presă) dezacordul româno-sovietic în această privință. Potrivit liderilor români, aceasta ar fi însemnat o recunoaștere implicită a faptului că blocul estic nu era atât de unit în jurul Moscovei, ceea ce ar fi afectat puternic prestigiul internațional al Moscovei. Gheorghiu-Dej era convins că Hrușciov avea să cedeze, odată pus în fața unei asemenea amenințări. 2) Dacă U.R.S.S. nu renunța la

proiectul integrării, atunci România ar fi putut susține public China și P.C.C. în disputa lor cu U.R.S.S. și P.C.U.S., ceea ce iar ar fi afectat iremediabil prestigiul internațional al conducerii sovietice. Mai mult, românii intenționau să insinueze că vor implica China în negocierile privind integrarea C.A.E.R. și că vor încerca să determine China să ceară să devină membru plin al Consiliului. Dacă China ar fi acceptat această propunere, atunci,

In aprilie 1964, luna și anul Declarației de independență, o delegație condusă de Gogu Rădulescu participă la conferința O.N.U. pentru comerț și dezvoltare desfășurată la Geneva, în încercarea de a lărgi relațiile României socialiste cu partenerii occidentali

25 iunie îi determină să își revizuiască poziția și să aștepte să vadă mai întâi dacă sovieticii își respectau angajamentul. În cursul consfătuirii C.A.E.R. din iulie 1963, sovieticii nu fac propuneri concrete de integrare, iar românii decid, în consecință, să amâne și ei *sine die* ideea de a face public diferendul pe care îl aveau cu Moscova.

Discuții tensionate

În a doua parte a anului 1963 și în prima parte a anului 1964, diferiți membri ai blocului, inclusiv Hrușcirov, redeschid discuțiile despre integrarea economică. Acestora li se adaugă acum propuneri de „coordonare” a politicii externe a statelor membre în Pactul de la Varșovia. Considerând că, prin astfel de manifestări, Hrușcirov a rupt înțelegerea din iunie 1963, partea română decide să facă totuși publice pozițiile sale diferite. Această idee este materializată prin faimoasa Declarație a P.M.R. din aprilie 1964 (*Magazin istoric*, nr. 4/2002). După publicarea Declarației, furioși, sovieticii îi acuză pe români că sunt

antisovietici, că au trădat interesele blocului și ale lagărului, că nu sunt comuniști adevărați, că au vândut țara capitalismului etc. Liderii sovietici amenință totodată cu ruperea relațiilor economice sau politice și chiar cu revenirea la relațiile româno-sovietice din timpul lui Ion

Antonescu, ceea ce însemna, de fapt, război.

Între 7 și 14 iulie o delegație formată din Alexandru Bărlădeanu, Leonte Răutu, Emil Bodnăraș, Andrei Păcuraru și Ion Gheorghe Maurer merge la Moscova, unde poartă discuții cu N.S. Hrușcirov, N.V. Podgornii, A.N. Kosîghin, I.V. Andropov, M.A. Leseciko. Românii puseseră pe agenda acestor negocieri 83 de probleme, organizate în 16 subcapitole și trei mari capitole. Sunt ridicate cu această ocazie probleme mai noi sau mai vechi, precum sovromurile, rolul armatei sovietice în eliberarea României în 1944, prezența spionilor sovietici în România, înțelegerea româno-sovietică din iunie 1963 din București, acuzațiile că România ar fi fost antisovietică și că liderii ei ar fi vândut țara capitalismului, Declarația din aprilie 1964, articolul lui Valiev (*Magazin istoric*, nr. 12/2013), integrarea C.A.E.R.,

problema Transilvaniei, funcționarea Pactului de la Varșovia, poziția României față de disputa sovieto-chineză etc.

Discuțiile sunt foarte tensionate. După o săptămână de negocieri, singura concluzie comună la care s-a putut ajunge era aceea că cele două delegații rămăseseră pe pozițiile lor inițiale, dar că amândouă erau dispuse a continua negocierile pentru a salva relația de prietenie dintre cele două state. În consecință, partea sovietică propune organizarea unei întâlniri directe între Gheorghiu-Dej și Hrușcirov pentru luna august. România nu a răspuns acestei propuneri, iar întâlnirea nu a avut loc.

La 27-28 iulie 1964, Podgornii era din nou în vizită în România, încercând încă o dată fără rezultat să-i convingă pe liderii români să accepte organizarea unei conferințe comuniste internaționale fără participarea Chinei. Cu această ocazie, Podgornii se arată ostil României și conducerii sale, acuzând-o, între altele, că manifesta o prietenie nesinceră față de Uniunea Sovietică. O lună mai târziu însă, poziția sovietică se va schimba radical. În august 1964 Mikoian era în vizită în România, participând la celebrarea Zilei Naționale a României.

La tribuna de 23 August din București, Anastas Mikoian și Gheorghiu-Dej

Gheorghiu-Dej conduce la aeroport delegația română care pleca în R.P. Chineză, martie 1964

de către statele interesate. Direct sau voalat, sunt formulate totuși și amenințări. Românii sunt acuzați de atitudini antisovietice, de prietenie nesinceră, de tendințe autarhice și sunt amenințați cu sancțiuni economice, cu ruperea relațiilor economice și chiar politice.

Se decide: amânarea

Nu numai sovieticii negociază dur. Românii amenință și ei, în liniile formulate în februarie 1963. Delegația română argumentează că ar fi fost în interesul comun al întregului sistem socialist mondial ca un stat cu resurse naturale uriașe, China, să facă parte din C.A.E.R. și ca toate statele socialiste să fie invitate să își spună opinia despre reformarea Consiliului. Hrușciov este informat că România intenționa să facă publică poziția sa atât în problemele privitoare la C.A.E.R., cât și în problema „unității lagărului” – un eufemism care se referea de fapt la disputa sovieto-chineză. Hrușciov pricepe aluzia și în fața unor asemenea amenințări indirecte cedează, declarând lui Gheorghiu-Dej că nu este cazul „să facem o problemă din asta” și insistând că românii ar fi trebuit să declare

simpliciter că „nu suntem de acord” cu integrarea, „fără să ridice problema că de ce China, Coreea [de Nord] și Vietnamul [de Nord] nu sunt în C.A.E.R.”. Hrușciov încearcă să acuze pe români că sunt pro-chinezi, dar Gheorghiu-Dej declară senin că „nu pot să spun că tot ce vorbesc tovarășii chinezi sunt prostii” și că „așa cum ne-am spus părerea despre suveranitate ne-o vom spune și despre participarea celorlalte țări la C.A.E.R.”. În fața unor asemenea amenințări, Hrușciov acceptă o soluție de compromis.

Deși fiecare delegație și-a menținut pozițiile inițiale, liderii români au considerat că negocierile din 24-25 iunie 1963 s-au încheiat cu un succes de partea României. Potrivit înțelegerii încheiate între Gheorghiu-Dej și Hrușciov – o înțelegere de multe ori recunoscută explicit de ambele tabere – partea sovietică a acceptat să amâne *sine die* proiectul integrării, iar în schimb partea română a acceptat să nu facă publică poziția sa diferită față de

problema integrării și față de disputa sino-sovietică. În cuvintele lui Ion Gheorghe Maurer, în iunie 1963, la București, divergențele româno-sovietice fuseseră „rezolvate prin amânare”. În plenara din 24 iunie 1964, Gheorghiu-Dej rezuma această înțelegere astfel: „Tovarășii sovietici ne-au rugat atunci «hai să stingem, hai să nu dezvăluim divergențele care s-au ivit între noi». Noi am înțeles și am procedat ca atare și fiecare a rămas pe pozițiile sale. Nu putem să spunem că i-am convins pe tovarășii noștri [sovietici] că nu au dreptate, că se orientează greșit, după cum nici ei nu ne-au putut convinge că dâșii au dreptate și că se orientează just. Deci ne-am înțeles doar [din partea noastră] să nu se dezvăluie, să stingem, și din partea lor să se manifeste atenție, grijă, să nu exercite presiuni sub nicio formă asupra noastră pentru a-și promova acele concepții și ce urmăreau dâșii cu planul acela unic, organ unic de planificare și așa mai departe”.

Pentru o vreme, românii luaseră în considerare posibilitatea de a face publică scrisoarea lor din 7 iunie 1963 și de a transforma această misivă în documentul care să anunțe public poziția diferită a României. Însă înțelegerea încheiată cu Hrușciov în 24-

Delegația română înainte de plecarea spre Moscova, în mai 1964

Castelul din Lusignan străjuit de dragonul-Melusina, miniatură din Cele mai fericite ore ale ducelui de Berry (stânga) și surprinderea Melusinei în timp ce se îmbăia, miniatură din Romanul Melusinei

BASM ȘI ISTORIE UN CAVALER ȘI O SIRENĂ

THEO STĂNESCU-STANCIU

Cu povestea Melusinei au crescut generații întregi de copii din toate colțurile lumii. Frații Grimm sau Hans Christian Andersen și-au rescris propriile variante ale basmului, în care o prea frumoasă sirenă se îndrăgostește de un cavaler. Urmează o căsătorie, un castel și un regat prosper, o familie fericită cu mulți copii dar totul se prăbușește când intervine trădarea.

Rădăcinile mitului coboară adânc în istorie. Cu mult înaintea lui Homer, desene reprezentând sirene, prea frumoase femei cu forme ciudate, alături de bărbați puternici, au fost descoperite în Egiptul antic sau în vechea Asirie. Diverși cercetători au încercat să îi descopere originea, mulți pleddând pentru varianta celtică a obârșiei, subliniind însă și că s-ar putea ca aceasta să fie doar o simplă variantă a unei legende mult mai... „bătrâne”.

Una dintre cele mai vechi povești de dragoste ale lumii, indiferent de limbi și tradiții, păstrează un trunchi comun: într-o noapte, un tânăr nefericit, aproape pe culmea disperării, la un pas de sinucidere, alege să străbată întorto-

cheatele cărări ale unui codru de basm. La miezul nopții, când luna începea să strălucească printre coroanele copacilor seculari, într-o poieniță, trei prea frumoase fete i se ivesc în cale. Una îl fascinează pe vecie și cei doi își jură dragoste eternă. Cu o singură condiție, alesul să îi respecte intimitatea unei singure zile pe săptămână. Urmează o căsătorie spectaculoasă, o viață la castel fără griji, o familie cu din ce în ce mai numeroși membri, un regat înfloritor... Gelos, fratele nobilului nu se poate stăpâni și încearcă să își pună ruda de sânge pe gânduri. Oare ce face cumnata în ziua în care tuturor le era interzis să o întâlnească?! Nu cumva s-ar ocupa cu lucruri nepermise?!

O singură scânteie, și focul este pe aproape. Curios, soțul se furișează până în iatacul iubitei și, siderat, o descoperă îmbăindu-se jumătate femeie, jumătate șarpe... Iubirea este însă prea mare și se pare că ar putea depăși orice obstacole. Mai puțin trădarea și lipsa de încredere: soția află că i-a fost descoperit secretul, decide să părăsească lumea pământească și își ia zborul, asemenea unei păsări.

**Bin Scoția,
în codrii
Poitiersului**

Pentru francezi și chiar pentru o parte semnificativă dintre europeni, mitul a prins contur și chiar localizare gra-

Misterul Mikoian

La 25 august, Mikoian are o întrevedere cu Gheorghiu-Dej, dar cu acea ocazie, reprezentantul sovietic nu se mai arată ostil și critic față de România. Dimpotrivă, Mikoian declară că, între timp, conducerea sovietică a acceptat toate punctele de vedere formulate de români în ultimii ani, atât în domeniul politicii interne, cât și în cel al politicii externe. Mikoian declară că linia economică adoptată de România – inclusiv în domeniile industrializării și zootehnicii – era una „bună” și că liderii sovietici sunt de acord cu concepția avansată de români, concepție potrivit căreia acele „probleme concrete” care au generat „divergențe” nu puteau afecta linia generală a prieteniei bilaterale. Când astfel de „probleme mici” apar între România și U.R.S.S., ele trebuie analizate și discutate, fără a li se permite să afecteze negativ „relațiile de prietenie”, a continuat reprezentantul sovietic.

Răspunzând, Gheorghiu-Dej s-a plâns că liderii de la

Nikita Hrușciov părăsește România

București fuseseră în mod injust acuzați de atitudini antisovietice, de trădarea intereselor de lagăr și de bloc etc. Mikoian declară că acuzațiile se bazaseră pe speculații și că liderii de la Moscova s-au convins între timp că ele nu sunt conforme cu realitatea. Potrivit lui Mikoian, U.R.S.S. nu dorea nimic de la România, „în afară de prietenia ei”. U.R.S.S. considera că la baza relațiilor bilaterale viitoare trebuia pusă „încrederea” reciprocă și accepta poziția României în toate privințele.

Ceea ce dorea în schimb era ca România să nu facă publice părerile sale diferite, pentru că „sunt unele probleme care nu trebuie expuse”. Acceptând propunerea lui Mikoian, Gheorghiu-Dej insistă însă, încă o dată, că România era hotărâtă să-și mențină punctele de vedere diferite, să nu accepte integrarea economică sau condamnarea colectivă a Chinei, de exemplu. Mikoian promite că părerile României aveau să fie respectate pentru că „nu trebuie să ne certăm din asta”.

În concluzie, în august 1964, divergențele româno-sovietice sunt încă o dată rezolvate în favoarea României, printr-o altă înțelegere implicită. Sovieticii au admis că „poziția” României era „principală” și „acceptabilă”, în vreme ce românii au fost de acord să nu „expună” public părerile lor „diferite”, cu condiția ca Moscova să țină cont de ele. De ce s-au răzgândit sovieticii din iulie până în august? Aceasta este o întrebare la care numai viitoare studii în arhivele Federației Ruse pot răspunde. ■

ANTICĂ
(Biverb: 7, 5)

L D E

Laurian BUTURE – Bacău

Soluția integralei CANTACUZINII,
din nr. 9/2014

V – A – T – S – A – CONSTANTIN – A –
UTOPIE – D – PALAT – EFOR – LAZIO –
ANO – PE – I – CANON – XM – TAR – RI –
TAINE – ARAC – NH – NABAB – UDAT – C –
MII – GRIGORE – RO – UL – SERBAN

Soluția jocului DIN ORIENTUL
MIJLOCIU

ȘEF ARAB DIN MEDINA

(SE – FARA – B / D – IN – ME / D – IN – A)

Poitou) de Lusignan, nepotul contelui Aymer de Poitiers și fiul contelui de Forez. Era doborât de durere, căci, cu o zi înainte, într-un stupid accident de vânătoare, își ucisese unchiul, în timp ce hăituiă un porc mistreț. Rătăcind fără noimă, la Fântâna celor Însetați, cunoscută și ca Fântâna Zânelor, a zărit o făptură de vis: nimeni alta decât Melusina. Inima a început să-i bată cu putere – își găsisse aleasa! Ca printr-o minune, tristețea i-a dispărut și cei doi au decis să se căsătorească. O singură condiție i-a pus proaspăta nevastă ca, în fiecare zi de sâmbătă, să fie lăsată să și-o petreacă singură, în încăperile personale, fără să dea ochii cu niciun suflet.

Și pentru cei doi a început o adevărată poveste de dragoste, care părea fără sfârșit. Zi după zi, Raymond descoperea noi și noi talente ale iubirii sale, iar familia se înmulțea cu noi membri. În apropierea fântânii fermecate, tânărul cuplu a decis să ridice un castel, fără asemuire. Și Melusina s-a pus pe treabă: stăpânea ca nimeni alta tainele constructorilor, reușind să ridice un palat în doar câteva nopți. Dar și alte ziduri au apărut, zice legenda, grație darurilor sale atât palate lumești, cât și locuri de închinăciune. Însă opera sa nu era niciodată perfectă îi lipseau fie ferestrele, pe unde să pătrundă lumina

Miniatura reprezentând bătălia de la La Rochelle aflată în cronică de secol XIV a lui Jean Froissart

zilei; fie zidurile nu erau drepte; fie turnurile erau ușor înclinate. La fel, și copiii cărora le-a dat naștere, fiecăruia i-a fost sortit atât un defect, dar și o soartă strălucitoare, conform legendei.

Urien, primul născut, cel care avea să devină regele Ciprului, a avut un ochi roșu și unul verde, dar și printre cele mai mari urechi văzute vreodată la un copil. Și lui Eudes, cel de-al doilea copil, urechile i-au fost inegale, în timp ce la Guyon, al treilea, viitorul rege al Armeniei, un ochi era mai mare decât ce-

lălalt. Antoine, al patrulea, ducele de Luxembourg, a fost marcat cu o pată pe obraz, asemănătoare labei unui leu. Cel care va fi încoronat ca rege al Boemiei, Renaud, ar fi venit pe lume doar cu un singur ochi. Geoffroy a fost procopșit cu un colț de mistreț, care îi ieșea amenințător și dizgrațios din gură, motiv pentru care a și fost poreclit Geoffroy – Dințosul. Lui Fromont, care va lua calea călugăriei, la Maillezaies, o inestetică micuță zonă îmbălnită îi trona pe nas. Horrible după cum îi spunea și numele era cu totul și cu totul de nevăzut: cu trei ochi și cu o forță teribilă, la vârsta de doar patru ani își omorâse deja două dintre doici! Singurii copii normali au fost ultimii Thierry și Raymonnet (alintat și Raymondin).

Cu toate acestea, dragostea dintre cei doi soți a rămas nealterată. Numai că, din nou, nemaiputându-și înfrâna curiozitatea, Raymond și-a încălcat jurământul și a încercat să descopere ce îi făcea soața în fiecare zi de sâmbătă. Nu mică i-a fost uimirea când, coborând în peștera unde Melusina își petrecea zilele de sâmbătă, a descoperit că, de la mijloc în jos, trupul i se termina cu o imensă coadă de șarpe, viu colorată în nuanțe de verde și de albastru. Însă nici pe departe nu s-a arătat speriat de ciudata arătare, ci și-a îmbrățișat

Secretul Melusinei descoperit de soțul neîncrăzător

ție scrierilor lui Jean d'Arras, un trubadur al secolului al XV-lea. După cum o demonstrează inscripția de pe manuscrisul original, datat 7 august 1393, *Romanul Melusinei*, apărut, se pare, la cererea expresă a ducelui Jean de Berry (1340-1416), unul dintre frații regelui Franței, Carol al V-lea cel Înțelept (1364-1380), a făcut parte dintr-o serie dedicată *Nobilei istorii a casei de Lusignan*, familie originară din provincia Poitou, în partea vest-centrală a Franței, unde se află, de altfel, și un orașel cu același nume Lusignan (la 25 km sud-vest de Poitiers).

Povestea transmisă prin pana trubadurului aflat sub protecția ducelui de Berry preia liniile generale ale străvechiului mit, aducând însă istoria pe tărâmurile franceze și populând-o cu personaje reale.

Elinas, regele din Albany (numele vechi al Scoției), rămas de scurt timp văduv, pentru a-și mai îndulci viața, a început să-și petreacă multă vreme la vânătoare. Într-o zi, în căutarea unui izvor, regele auzi o suavă voce de femeie cântând. Fermecat, a încercat să o și zărească și, astfel, în fața ochilor, i-a apărut o tânără făptură plină de grație și mister, pe nume Pressina. Cu toate că fecioara nu a vrut să-i mărturisească de unde vine și care îi e neamul, cu totul și cu totul vrăjit, Elinas a încălcat codurile regale și a cerut-o în căsătorie. Din iubirea lor s-au născut trei fete gemene: Melusina, Melior și Palatina. Supărat pe fericirea părintelui, fiul din prima căsătorie al

regelui Elinas a început să-și urască mama și surorile vitrege și să le urmărească pas cu pas. Decis să fi despartă, el și-a îmbrobodit tatăl cu povești care mai de care mai ciudate, până când Elinas a acceptat să-și spioneze soața. Mai ales că nu știa aproape nimic despre trecutul ei și, mai mult chiar, de la prima întâlnire, Pressina l-a pus să jure că nu va intra niciodată peste ea în două momente anume: când va naște sau când se va îmbăia. Într-o zi, Elinas și-a încălcat jurământul și cei doi, tată și fiu, au dat buzna în încăperile Pressinei, descoperind-o scăldându-se, alături de cele trei fiice. Tulburată până peste poate, regina l-a blestemat și a decis să părăsească palatul, îndreptându-se spre Insula Pierdută.

Numele aceluia loc provenea de la faptul că, oricât ai fi căutat-o, aproape nimeni nu o putea găsi. Acolo, Pressina și-a crescut fiicele, ducându-le în fiecare dimineață pe culmea celei mai înalte coline, de unde se putea zări regatul Albany, și spunându-le că, din cauza lipsei de încredere a tatălui, a fost nevoită să le îndepărteze de părintele lor. Ajunsă la vârsta de 15 ani, Melusina, vrând să afle mai multe despre păcatele tatălui, și-a iscodit mama. Odată aflat adevărul, furioasă, s-a decis să se răzbune. Le-a făcut și pe surori să o urmeze și, fără să sufle un cuvânt mamei, s-au întors în Albany, pentru a-l pedepsi pe Elinas și întreaga sa familie. Folosindu-se de puterile moștenite, Melusina a reușit să-i

ia regelui tot ce avea drag pe lume și să-l alunge departe, pe un munte, de unde nimeni nu mai putea scăpa, undeva prin ținutul Northumberlandului.

Reîntoarse pe Insula Pierdută, s-au lăudat mamei cu faptele lor. Dar Pressina, în loc să le îmbrățișeze, cum credeau fiicele că va face, s-a supărat foarte tare și a decis să le pedepsească pe măsură: pe Melior a închis-o într-un castel din Armenia; pe Palatina a trimis-o alături de tată, pe vârfuri de munte, urmând să fie eliberată doar atunci când un cavaler mândru ar fi salvat-o. Cel mai greu a fost lovită Melusina, instigatoarea complotului – mama a blestemat-o să devină, în fiecare zi de sâmbătă, sirenă: jumătate femeie, jumătate șarpe. Iar asta ar fi trebuit să-i fie soarta, până va întâlni un bărbat care va voi să o ia de nevastă, cu o singură condiție: să nu o vadă niciodată în ziua cu pricina.

Începuturile unei familii de legendă

Alungată de acasă, Melusina a devenit o pelerină. Și, într-o bună zi, după ce a traversat zbuciumatele ape ale Mării Nordului, a ajuns în pădurea de la Colombiers, în Poitou, în locul unde se adunau toate zânele din împrejurimi. Fermecat de regiune, le-a mărturisit suratorilor că va face tot ce îi va sta în puteri pentru a deveni stăpâna ținutului. Și tocmai în acea noapte, prin pădure a trecut tânărul nobil Raymond (sau Raymondin, în dialectul din

care ai participat la atâtea războaie, de ce te arăți înfricoșat?! Nu ai aflat, oare, că eu sunt stăpâna castelului și îți spun acum că trebuie, cu grabă, să îl predai mâine în zori, căci nu mai e cale de întoarcere!“.

Lui Jean de Berry povestea Melusinei i-a servit și în ascensiunea politică. Pe baza relatărilor dedicate Lusignanului, ducele a putut să-și sprijine cererile asupra posesiunii Poitou-ului (care, în 1392, a reprezentat motiv de dispută între regele Franței și cel al Angliei, Carol al V-lea și, respectiv Richard al II-lea). Ele au prins și mai multă putere, înspre 1410, când, tot la comanda ducelui, frații Paul, Jan și Hermann de Limbourg, cunoscuți pictori originari din Olanda, s-au apucat să-i realizeze *Les Très Riches Heures du duc de Berry* (Cele mai fericite ore ale ducelui de Berry), o carte liturgică, renumită de atunci ca, poate, cel mai faimos și mai bine conservat manuscris în franceza gotică. Într-una dintre ilustrații, apare și fortăreața de la Lusignan; deasupra unuia dintre turnuri, se zărește și silueta unui dragon întruchipare a Melusinei, nimeni alta decât fondatoarea castelului și a dinastiei!

La câteva secole distanță, într-o altă scriere a istoricului medieval Pierre de Bourdeille, abate de Brantôme (c. 1540-1614, Elo-

Pierre de Bourdeille,
abate de Brantôme

giul ducelui de Montpensier), apare o însemnare cu privire la soarta și profeția din jurul castelului, distrus în urma asediului ce a avut loc între septembrie 1574-25 ianuarie 1575. Victoria i-a costat greu pe catolicii conduși de ducele de Montpensier, care au reușit, până la urmă, să preia cetatea de la hughenotii ce o stăpâneau încă din 1569. Și, pentru a nu uita niciodată cât de dureroasă a fost confruntarea, Montpensier a decis să radă de pe fața pământu-

lui castelul ce i-a adus atâtea pierderi.

„Am auzit, cu mai bine de 40 de ani în urmă, de la un bătrân veteran, care mi-a povestit cum regele Carol al V-lea, pentru plăcerea vânătorii, a ales Lusignanul, unul dintre cele mai frumoase castele ale țării din acele timpuri. Și nu s-a mai oprit admirând și lăudându-l. La auzul legendei Melusinei, a rămas mut de uimire, mai ales când i s-ar fi spus și că, în unele nopți, mulți ar fi văzut-o scăldându-se în apele fântânii miraculoase, lângă care fusese ridicat palatul. Iar aparițiile sale s-ar lega de tragedii ce ar lovi cetatea. Și, dacă este să ne luăm după mărturisirile unor soldați și ale altor oameni de onoare, participanți la asediu, o figură aparte s-ar fi ivit, în penumbră, însoțită de sunete ciudate, asemănătoare unor vaiete prelungi, de durere“.

Basmele locale spun că, totuși, și după distrugerea fortăreței, în adâncuri ar mai fi rămas tunelurile săpate încă din vremea Melusinei, care ar face legătura cu Poitiersul, adăpost, pe timpul zilei, pentru sirenă, ferind-o de privirile curioase și de lumină.

Oricum, legenda puternicei familii de la Lusignan a prins aripi, devenind cunoscută în toată Europa și datorită unor iluștri membri, care au purtat coroanele Ierusalimului, Ciprului sau Armeniei. ■

Povestea Melusinei a fascinat trubaduri și pictori,
printre aceștia numărându-se și Julius Hübner (1844)

iubirea, crezând, de acum, că nimic nu-i mai poate despărți. Însă Melusina, asemenea mamei, cu ani în urmă, nu a putut accepta trădarea. Și... și-a luat zborul. Din înaltul cerului, i-a transmis un mesaj profetic lui Raymond: de fiecare dată când prezența-i misterioasă va fi resimțită în preajma castelului de la Lusignan, un nou stăpân se va întrona, o moarte plutind în aer. Neîmpăcat, Raymond s-ar fi retras la o mănăstire, pe muntele sfânt, Montserrat, din Catalonia, unde și-a găsit sfârșitul.

Conform unor zvonuri, Melusina s-ar fi ascuns în adâncul unei păduri, în zona muntoasă de la Sassenage, în apropierea oraşului Grenoble.

La doar câțiva ani distanță, înspre 1401, fascinația Melusinei îl cuprinde și pe un alt autor francez, Cou-drette sau Couldrette, se pare la cererea unui alt nobil descendent al familiei conducătoare la Lusignan, Guil-laume al VII-lea Lar-chevêque. În ceea ce privește sursele, Cou-drette a mărturisit că al său *Roman al Me-lusinei* s-a bazat pe „două frumoase cărți

Melusina ascunzându-se în iatac

latinești, descoperite în turnul castelului de la Poitiers... iar, la cinci sau șase luni, strania poveste mi-a fost confirmată și de contele de Salisbury, care deținea, la rândul său, o altă lucrare ce descria mărirea și puterea castelului de la Lusignan“. Versiunea celui de-al doilea scriitor medieval oferea noi perspective asupra legăturilor dintre familia de la Lusignan și stăpânii ținutului.

Ambele variante au prins mai multă substanță, odată cu recursul la istoria reală. În 1369, regele Carol al V-lea a încredințat pământurile de la Poitou, aflate sub stăpânire engleză începând cu semnarea Tratatului de la Brétigny (1360), fratelui său mai tânăr, Jean de Berry. Recucerirea ținuturilor s-a dovedit însă deosebit de dificilă, căci legăturile cu Anglia erau foarte strânse, cu predilecție economice, baronii

din Poitevin fiind filo-
englezi. Campania a debutat cu
bătălia de la La Rochelle, în
1372. Un an mai târziu, con-
tele de Berry a participat și la
asediul castelului de la Lu-
signan. Fortăreața a fost apă-
rată din toate puterile de un
anume căpitan John Cre-
sewell, a cărei mărturie o con-
semnează și Jean d'Arras, în
finalul cărții sale. După spu-
sele acestuia, bravul soldat

ar fi dat ochii cu înșăși Melusina: „cu trei zile înainte de predarea fortăreței, cu toate că mi-am ferecat, seara, cu grijă, toate ușile și toate ferestrele, un șarpe imens mi-a intrat în iatacul unde dormeam alături de soție și a început să dea din coadă, chiar la picioarele patului. Când mi-a văzut spada, arătarea a luat înfățișare de femeie și ne-a vorbit: „De ce tu, cel

Ducele de Berry în manuscrisul pictat de frații Paul, Jan și Hermann de Limbourg
Cele mai fericite ore ale ducelui de Berry

pentru a arăta originea divină a puterii lor, derivată din forța vieții a Tatălui Soare. Câteva dintre podoabele din muzeu erau folosite la ceremoniile de sacrificii umane, oferite Soarelui. Obiectele din aur purtau imaginea jaguarului, marea felină americană care combină vigoarea și agilitatea cu culoarea galbenă a astrului solar.

Mormânt vegheat de zeiță, Parcul Arheologic San Agustín

Colecția muzeului cuprinde și podoabe care se atârnav de nas, diademe ce combină strălucirea metalului cu culoarea penelor de papagal obișnuit și de papagal „ara”, piese purtate pe piept în formă de mare disc solar, cu figuri de animale emblematice, precum acvilele și felinele.

Muzeul Aurului a realizat peste 200 de expoziții pe cele cinci continente. În Columbia, el are șase sedii în diferite orașe, fiind un promotor al culturii și al educației, centrat pe patrimoniul în care fiecare columbian își regăsește istoria și tradițiile.

În acest an, 177 dintre aceste minunate obiecte, cu o vechime de până la 2.500 de ani și având diverse stiluri, au putut fi admirate în cadrul expoziției deschise la Palatul Regal din Varșovia.

La intrarea în muzeu sunt prezentați gânditorii amerindieni care au construit un complex sistem de explicare a lumii, apoi pătrundem într-un spațiu vast, unde lumina pare că provine de la obiectele de aur. Sunt expuse capodoperele artei indigene, evidențiate în vitrine individuale: trompete din aur, măști, omul-liliac, omul-jaguar, stilizat, arătând legăturile de mii de ani dintre

artă și geometrie. Treceam la un recipient cu o delicată formă feminină, femeie șef de trib sau o zeitate care ține în fiecare mână două păsări.

Fotografierea acestor obiecte este dificilă, deoarece orfevrierul de acum 2.000 de ani și-a meșteșugit din mari plăci opera; pentru

el, triumful expresiei artistice nu consta în modelarea aurului, ci în strălucirea metalului, ce sugera puterea Tatălui Soare.

Periplul vizitatorului continuă: apare o plută pe care stau în picioare mai multe personaje. Cel mai mare dintre ele este șeful tribului din Guatavita care, după cum au povestit conchistadorii spanioli – ce nu au văzut niciodată ceremonia pe care o prezintă această piesă –, înainta pe o plută spre centrul unei lagune, nud, acoperit cu praf de aur, în sunetul cântecelor sutelor de participanți la

ceremonie, și arunca în apele sfinte ofrande constând în smaralde și piese de aur. Obiectul mitic este numit *Pluta lui Eldorado*, omul aurit, șeful de trib din țara în care totul era din aur, aur visat de întreaga Europă a conchistadorilor.

La sfârșitul călătoriei prin Muzeul Aurului din Bogota, un perete se mișcă și ne permite să intrăm într-o sală obscură, pe fondul cântecelor sacre ale indigenilor; „ne prinde dimineața” înconjurați de aur. Vizitatorul participă la o ceremonie sacră – finalul de neuitat al vizitei în patria aurului, ascunsă într-unul dintre cele mai interesante muzee ale lumii.

„Poporo quimbaya”, primul exponat achiziționat în 1939 de Banca Republicii

Traducere de
Ana VĂDEANU

Muzeul Aurului din Bogota, exterior și interior

Exclusivitate

Muzeul Aurului din cadrul Băncii Republicii a jucat un rol important în protejarea și mărirea patrimoniului arheologic al Columbiei, în conservarea orfevrăriei prehispanice, un simbol al identității naționale columbiene. La Mu-

zeul Aurului vizitatorul columbian sau străin poate admira patrimoniul unui popor și al unor civilizații ce s-au succedat pe acest teritoriu.

În anul 1939, Banca Republicii, banca centrală a Columbiei, a achiziționat, la sugestia ministrului Educației din acel moment un recipient de orfevrărie de o vechime și calitate excepționale, cunoscut astăzi de toți columbieni ca „poporo quimbaya”. În scrisoarea către autoritățile Băncii, ministrul le solicita „să încerce să cumpere, pentru a le păstra, obiectele de aur și argint de fabricație indigenă din epoca precolumbiană”. Așa s-a născut Colecția Muzeului Aurului.

ELDORADO SE AFLĂ ÎN COLUMBIA

EDUARDO LONDONO LAVERDE,
șef Serviciu de Popularizare Culturală, Muzeul Aurului, Bogota, Columbia

Crearea Institutului Etnologic Național, antecesor al actualului Institut Columbian de Antropologie și Istorie, a marcat începutul cercetării americaniste moderne în Columbia. În 1937 a fost înființat Parcul Arheologic din San Agustín, astăzi situl arheologic cel mai vizitat și apreciat de columbieni și străini, alături de Muzeul Aurului și Parcul arheologic din Ciudad Perdida (Orașul Pierdut).

Dacă între anii 1940-1959 numai oficialii au avut acces la colecții, în 1959 au fost deschise publicului câteva săli situate la subsolul clădirii Băncii.

Abia în anul 1968 colecția Băncii Republicii a devenit un adevărat muzeu, odată cu inaugurarea unei clădiri construite special și

cu formarea unei echipe din care făceau parte arheologi, profesori și alți specialiști.

Muzeul Aurului din Columbia, aflat în capitala Bogota, este, fără îndoială, unul dintre locurile speciale ale continentului sud-american. Impactul este cu atât mai mare atunci când intri într-o clădire modernă cu încăperi boltite și uși de oțel ce adăpostește sute de obiecte antice, lucrate de indigeni înainte de sosirea lui Cristofor Columb. Majoritatea acestor obiecte este din aur – metal ce a fascinat întreaga civilizație prehispanică. Indigenii nu dădeau aurului o valoare materială sau economică, pentru ei era un metal sacru, esența strălucirii soarelui. Din aur erau făcute podoabele șefilor de trib,

Deși stârnea iritarea celor de la Foreign Office, care, după intrarea U.R.S.S. în război contra lui Hitler căutau să evite orice ar fi stârnit nemulțumirea noului aliat, Churchill a creat, la începutul lui 1944, un Comitet Central European, în jurul centrului de la Chatham House. Existau și alte organisme britanice care studiau problema federalizării Europei Centrale și Estice. La începutul războiului, Philip Toynbee, comunist și fiul istoricului Arnold Toynbee, a creat la Balliol College, Oxford, Foreign Research and Press Service (Serviciul de studii externe și presă). Șeful secțiunii Europa de Sud-Est era Robert Seton-Watson (*Magazin istoric*, nr. 7/1983; 11-12/1989; 12/1990). Asistentul acestuia era românul D. Mitran, care conducea o structură separată pentru „Țările Dunărene”, ce a exercitat o influență considerabilă asupra planurilor britanice postbelice. Și Papa Pius al XII-lea vorbea de o Federație de state catolice anticomuniste, care „să se întindă de la Baltică la Marea Neagră”.

Americanii au nutrit și ei astfel de planuri. Allen Dulles, reprezentantul serviciilor americane de spionaj în Elveția, credea în ideea unei confederații și viza Bulgaria, România, Ungaria. El se gândea la stabilirea unor contacte secrete cu lideri din aceste țări care nu nutreau simpatii naziste ferme. „Un astfel de lider era mareșalul Antonescu, din România, care dorea o «Confederație a Europei de Sud-Vest și Centrale [...] în cooperare cu guvernele democratice din Vest».” Afirmația îi aparține lui Stephen Dorril, autorul volumului *MI6. Inside the Covert World of Her Majesty's Secret Intelligence Service* (MI6. În interiorul lumii secrete a Serviciului de Informații Secret al Majestății Sale), apărut la Simon and Schuster, în anul 2002. Din păcate, autorul nu dezvoltă ideea.

Așa cum arăta profesorul american V. Mastny, sovieticii au făcut totul pentru a împiedica orice alianță a statelor din această zonă, ceea ce le-ar fi afectat securitatea lor. Încă din 1942, ministrul de Externe sovietic V. Molotov le-a subliniat Aliatilor occidentali că U.R.S.S. respingea ferm astfel de proiecte, pe care le considera îndreptate împotriva sa.

La începutul războiului și mai ales după

intrarea U.R.S.S. în război, s-a produs un fel de transfer al organizațiilor exilului politic din fostul Imperiu Rus din custodia MI6 către Abwehr. Britanicii nu mai puteau acționa contra noului aliat. Pe măsură însă ce războiul se apropia de sfârșit, s-a petrecut fenomenul invers: MI6 a reluat, treptat, contactul cu aceste organizații. Problema cea mai dificilă era însă aceea că mulți dintre membrii lor erau acum urmăriți internațional pentru colaborarea cu nazismul, unii chiar pentru crime de război. În disperare de

cauză, pentru a-și asigura sursele de informații necesare pe teritoriul fostului aliat din anii războiului, britanicii și americanii au trecut cu vederea, de multe ori, astfel de acuze.

Există un caz concret, care pare a atesta faptul că a existat un soi de colaborare între MI6 și Abwehr în problema sovietică. Unul dintre experții MI6 în domeniu era Charles Ellis. El era staționat la Paris ca om de încredere al lui Stewart Menzies. S-a căsătorit cu sora unui rus alb, iar cumnatul a devenit una dintre sursele lui de bază. Prin acesta l-a cunoscut pe Waldemar von Petrov. În 1940 experta MI5 pe probleme sovietice, Jane Sissmore Archer, a aflat de la defectorul sovietic Valter Krivitski că serviciul militar de informații sovietic GRU îl recrutase pe Waldemar von Petrov, care lucrase și pentru Abwehr. După război, interogarea unui ofițer

Contele Richard Coudenhove-Kalergi

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Europa de Est și Centrală poate supraviețui doar cu o Rusie și o Germanie slabe militar ● Originile proiectului „De la o mare la alta” ● Cum îl vedea Allen Dulles pe Antonescu ● Orice proiect de federalizare, un pericol pentru securitatea Rusiei ● Colaborare cu dușmanul contra aliatului ● Entuziasmul lui Frank Wisner și deziluzia lui James Angleton

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

De 100 de ani, după revoluția bolșevică din Rusia și preluarea puterii de comuniști, Occidentul caută o formulă prin care să ridice aici, în estul Europei, o stavilă în calea ambițiilor Moscovei, aceleași indiferent cum se numește regimul politic, de a aduce sub ascultare Europa de Est și Centrală, ca prim pas către supunerea întregii Europe. Ideea unei Europe Unite a apărut și din acest motiv.

În 1922, contele Richard Coudenhove-Kalergi (*Magazin istoric*, nr. 5/2003) întemeia Uniunea Pan-Europeană, „singura modalitate de apărare contra hegemoniei mondiale a Rusiei”. Un adept entuziast al ideilor lui a fost Winston Churchill.

Ideea Europei Unite era susținută și de Cluburile de Studii Federale Central Europene, create de exilul din țările aflate sub dominația Rusiei, unite în mișcarea numită „Intermarium” (adică „Între Mări”). Potrivit acesteia, de la Marea Baltică și până la Marea Neagră, respectiv Adriatică trebuia creat un „cordon sanitar” care să stăvilească pericolul bolșevic. Mișcarea a beneficiat de sprijinul MI6 (viitorul

șef al Serviciului, Stewart Menzies, s-a ocupat de „Intermarium”) și al serviciilor secrete franceze. Menzies a stabilit legături și cu arhiducele Otto de Habsburg, moștenitorul tronului, despre care avea o părere proastă; l-a sprijinit totuși cu subvenții.

La sfârșitul perioadei interbelice a devenit evident faptul că statele din Europa Centrală și Estică se găseau în siguranță doar atâta timp cât Germania și Rusia erau slabe din punct de vedere militar. Fără o formulă politică care să le adune, nu aveau nicio șansă să supraviețuiască în fața amenințărilor.

În aprilie 1946, cu sprijinul MI6 au fost reunite toate organizațiile naționaliste foste profasciste ale exilului sovietic în Blocul Antibolșevic al Națiunilor (după modelul german din 1943 al Frontului Antibolșevic). Ponderea o aveau ucrainenii. În partea de vest a Ucrainei se dezvoltase, după război, cea mai îndârjită mișcare de rezistență. Pentru a obține sprijin cât mai mare, exilații pretindeau că întreaga Ucraină era cuprinsă de aceste mișcări, dar estul, în realitate, nu respingea stăpânirea sovietică. Existau eternele probleme ale conflictului dintre diferitele facțiuni ale rezistenței ucrainene, agravate și de faptul că britanicii și americanii sprijineau grupări diferite. În 1949, noul ofițer de legătură cu CIA al MI6, Kim Philby, i-a convins pe americani să preia exilul ucrainean, căci britanicii nu mai dispuneau de fondurile necesare. Americanii erau reticenți, din cauza trecutului nazist al ucrainenilor, dar Philby l-a convins pe Frank Wisner (*Magazin istoric*, nr. 5-10/1996) să colaboreze în câteva acțiuni și treptat reticențele s-au estompat.

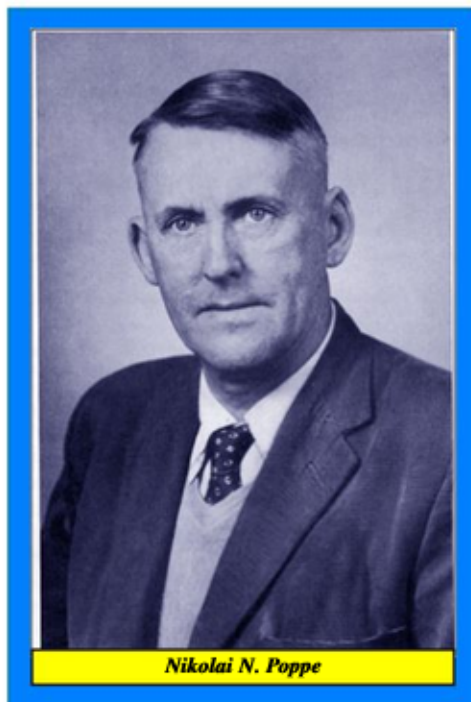
Eficiența tuturor acestor eforturi făcute de occidentali în primul deceniu după război de a pătrunde în spațiul controlat de sovietici și a obține informații vitale despre fostul aliat, devenit rapid noul inamic principal, este astăzi apreciată ca foarte mică. Se consideră că s-au obținut informații foarte slabe și puține, cu costuri umane extraordinar de mari. Și nu doar penetrarea serviciilor secrete britanice de spionii Moscovei a reprezentat cauza ineficienței. Un caz concret ne va lămuri în această privință.

În mod „miraculos“, în 1949 a scăpat în Vest un polonez cu „credenționale de rezistent

impecabile“, Stefan Sienko. El a povestit că organizația militară creată în septembrie 1945, „Libertate și Independență“, încă funcționa și că putea fi revigorată cu bani și echipamente din Vest. În vara lui 1950 s-a stabilit contactul. Curând a devenit o operațiune prea mare pentru a fi controlată de britanici, care i-au chemat în ajutor pe americani. Frank Wisner era foarte încântat, arătând fotografii cu tancuri distruse de aceștia sau clădiri ale poliției aruncate în aer. La un moment dat, s-a cerut chiar trimiterea unui general american, care să-i organizeze mai bine pe rezistenți. Treptat, au apărut și dubii privind credibilitatea organizației, pornind de la cererile exagerate, cât și după ce s-a descoperit rolul jucat de Kim Philby, care participase la întruniri privind acțiunile organizației. James Jesus Angleton șeful contrainformațiilor din cadrul CIA – a repetat mereu că sovieticii erau maeștri ai dezinformării, dar n-a fost luat în seamă.

În final, a ieșit la iveală că Sienko fusese arestat de polonezi și obligat să colaboreze. Toate întâlnirile cu emisari ai Londrei erau organizate în clădiri controlate de forțele de securitate poloneze. Întreaga organizație era o mare operațiune de dezinformare pusă la cale cu controlul sovieticilor. Se înscenaseră chiar confruntări false pentru a mări credibilitatea organizației. Confirmarea au avut-o atunci când unul dintre agenți a scăpat din Polonia și a dezvăluit totul. Începând din 27 decembrie 1952, Radio Varșovia a început să difuzeze o serie de emisiuni care înfățișau activitatea rețelei controlate de britanici și americani. Angleton a fost foarte șocat. El considera că nu Philby a fost elementul principal. „Problema nu a fost că organizația a fost trădată, ci că a părut credibilă pentru CIA“.

(Va urma)

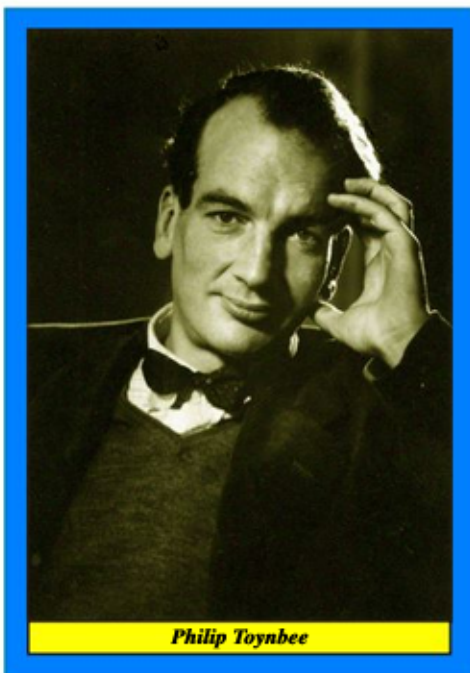
Nikolai N. Poppe

al Abwehr a dezvăluit că von Petrov se lăudase că dispunea de o excelentă sursă de informații în interiorul MI6, Ellis. Prin acesta obținuse multe documente despre MI6, inclusiv informația că telefonul ambasadorului german la Londra, von Ribbentrop, era ascultat de britanici. MI5 a cerut acordul MI6 pentru interogarea lui Ellis, dar a fost refuzat. Peste ani, Ellis a admis că multe dintre afirmațiile lui von Petrov ar fi fost adevărate, dar a respins faptul că ar fi fost recrutat de germani. A pretins că, din nevoia de bani, s-a împrumutat la cumnatul lui, care i-a cerut în schimb informații pe care le vindea germanilor. Încăpățănarea cu care MI6 l-a protejat a dat naștere bănuiei că, de fapt, Ellis făcea un joc ordonat de Stewart Menzies, prin care germanii erau ținuti la curent cu informații despre sovietici, pe care britanicii nu le puteau valorifica din cauza alianței cu Moscova contra... germanilor.

Cu timpul, britanicii au realizat, după încheierea războiului, că „Intermarium“ nu mai dispunea de resurse pentru a obține informații din spațiul sovietic și au „topit-o“, în iulie 1947, în Blocul Națiunilor Antibolșevice, despre care vom vorbi puțin mai încolo.

Ialtă organizație la care britanicii au revenit la sfârșitul războiului pentru a o utiliza în culegerea de informații din spațiul sovietic a fost Liga lui Prometeu (titanul înălțat pe Muntele Kazbek din Caucaz, căruia un vultur îi ciugulea zilnic ficatul, ce se regenera peste noapte, astfel fiind supus unui chin fără sfârșit). Era o organizație creată după revoluția bolșevică din octombrie 1917, din reprezentanții mai multor națiuni înglobate în Rusia. Elementul dominant era cel ucrainean, dar exista o puternică influență poloneză. Încă

de la sfârșitul anilor '30, Liga a trecut sub control german, dar la sfârșitul războiului era văzută de polonezi, care încă mai sperau în crearea Confederației Est-Europene, drept principalul mijloc pentru realizarea proiectului. În cadrul ei au existat, în mai mare măsură decât la „Intermarium“, elemente vinovate de crime de război. Poate cel mai ilustrativ caz este cel al lui Nikolai N. Poppe.

Philip Toynbee

El a fost căutat cu asiduitate de britanici și americani în zona lor de ocupație din Germania. Se născuse în provincia chineză Shantung, unde tatăl lui era funcționar la consulatul rus. Colaborase cu germanii în zona Transcaucazia pentru atragerea minorităților de partea Wehrmachtului. În iarna lui 1942 s-a retras împreună cu armata germană și a colaborat apoi la întemeierea Institutului Wanssee. Parte a Fundației Geografice controlată de SS, Institutul a fost locul unde s-a luat decizia „soluției finale“ exterminarea evreilor din lagărele de concentrare. Institutul era

controlat de serviciul de spionaj al SD, în frunte cu Walter Schellenberg. La sfârșitul războiului, Poppe a fost arestat de un ofițer de informații american, dar a reușit să fugă și a stat ascuns în zona britanică până în 1946, când o agentă britanică l-a avertizat să fugă pentru că sovieticii erau pe urmele lui. Era acuzat că îi sprijinise pe germani să obțină colaborarea kalmucilor. La un moment dat, britanicii i-au abordat pe americani cu rugămintea să îl scoată ei din Germania. Până la urmă, în 1949 a fost evacuat în S.U.A. Și-a continuat cariera științifică, devenind, în 1950, membru al Royal Asiatic Society. În 1978 a fost ales membru al lui British Academy. În septembrie 1947, și Liga lui Prometeu a fost topită în Blocul Națiunilor Antibolșevice.

Rusk și ministrul de Externe al Japoniei, Shiina. Așadar, telespectatorii din America au urmărit în direct transmisiunile de la Jocurile Olimpice de Vară, avantaj de care s-au bucurat și telespectatori din țările occidentale. Altfel, materialele înregistrate pe peliculă sau bandă magnetică erau aduse cu avionul la Londra sau Hamburg, de unde se transmiteau prin releu la Berlin, unde se făceau reînregistrări și, cu ajutorul televiziunii din R.D.G., și telespectatorii din România au putut urmări imaginile video. Se dădeau asigurări că s-au luat măsuri pentru o transmisie cât mai bună, dar distanța mare pe care trebuie să o străbată imaginile le putea altera calitatea, erau preveniți telespectatorii.

Eleva din clasa a XI-a, Mihaela Penes, a adus o medalie de aur României la Jocurile Olimpice de Vară de la Tokyo

Să mai zăbovim o clipă în lumea sportului și să amintim că vineri, 11 septembrie, pe Stadionul „Republicii” din Capitală s-a deschis a XXIII-a ediție a Jocurilor Balcanice de Atletism, la care Viorica Viscopoleanu stabilește un nou record balcanic la săritura în lungime cu 6,46 m. În octombrie, Ion Țiriac devine pentru a șasea oară consecutiv campion național la tenis. Iar la 24 septembrie, în jurul orei 15.45, au trecut prin București automobilisti participanți la primul raliu internațional „Donau-Castrol”, al cărui start s-a dat la Donaueschingen, la izvoarele Dunării.

În episodul trecut (*Magazin istoric*, nr. 8/2014) relatam povestea unei statui gigantice a lui Neptun ce zăcea părăsită într-o curte. În octombrie ziarul *România liberă* primea la redacție, din partea Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, următoarea scrisoare: „Sculptura semnalată în articolul apărut este în bună parte degradată și neexpozabilă. Am intervenit pe lângă Sfatul Popular al Capitalei ca acea statuie să fie ridicată și depozitată în condițiuni corespunzătoare.” Un răs-

puns considerat necorespunzător de redacție.

La Muzeul Național de Antichități s-au executat lucrări de reamenajare. Creat prin decret al lui Alexandru Ioan Cuza, s-a transformat în 1956 în Institutul de Arheologie al Academiei R.P.R., având ca secție muzeul. Colecția cuprinde peste 100.000 piese. Se redeschide acum și Observatorul astronomic de pe Bulevardul Ana Ipătescu, închis și el o vreme pentru lucrări de reamenajare. În sfârșit, a apărut volumul al II-lea al *Dicționarului enciclopedic român* (D-J).

La 15 septembrie, 3,6 milioane elevi merg la școală. La 1 septembrie, peste 6.700 de noi absolvenți ai învățământului superior universitar și pedagogic se prezentaseră la noile lor locuri de muncă.

Odată cu deschiderea noului an școlar se desăvârșește generalizarea învățământului de opt ani.

La 18 septembrie este anunțată instituirea Comitetului Național pentru Sărbătorirea Centenarului Universității din București. Festivitățile sunt organizate în perioada 14-19 octombrie. La Adunarea festivă consacrată Centenarului Universității din București a rostit un cuvânt de salut și studentul Basarab Niculescu.

Zilele acestea – citim în *Scânteia* din „[mașinii] 37 au rămas surprinși: într-una din mașini, autobuzul 790, au văzut un receptor

Leopoldina Balanuța și Lucian Bratu, la Berlin, cu locțiitorul ministrului Culturii din R.D.G., la prezentarea filmului Tudor

obișnuit de telefon și două cutii metalice instalate între capota motorului și parbrizul mașinii. O instalație de radiotelefon. Prin radiotelefon se asigură legătura operativă dintre vehicul și serviciul de coordonare a circulației din cadrul I.T.B.” Și 30 de mașini ale Salvării au fost dotate cu stații radio emisie-recepție. La I.T.B. se experimentează un sis-

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

O știre publicată de toată presa anunța că duminică seara, 6 septembrie, au părăsit Capitala Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnăraș, Alexandru Bârlădeanu, îndreptându-se către Turnu Severin, unde vor participa la inaugurarea lucrărilor la Hidrocentrala Porțile de Fier.

Ceea ce nu știa cititorul obișnuit din urmă cu 50 ani a aflat cititorul revistei noastre: în jurul viitoarei hidrocentrale fusese o aprigă dispută cu Moscova (Magazin istoric, nr. 12/2013), care se înscria în mai amplă divergență dintre conducerea de la București și liderii de la Kremlin (Magazin istoric, nr. 8, 9/2014).

După o vară destul de rece și ploioasă, la începutul lunii septembrie se înregistrează temperaturi de peste 30° C. La sfârșitul lunii însă, un vârtej ciclonic venit din Italia a atras o invazie de aer subpolar din Peninsula Scandinavă. În zonele mai înalte de 900 m, ploile s-au transformat în lapoviță și ninsoare, zăpada atingând 10-25 cm.

Sunt câteva evenimente care rețin atenția. În primul rând, la 5 septembrie se deschide al III-lea Concurs și Festival Internațional „George Enescu”. Și-au anunțat participarea peste 130 de tineri, din 30 țări. Vor prezenta spectacole Filarmonica din Viena condusă de Herbert von Karajan și Ansamblul de balet al Teatrului Mare din Moscova. Va fi cântată în primă audiție lucrarea lui George Enescu *Vox Maris*, rămasă până acum în manuscris. Din păcate, la 1 septembrie a murit dirijorul George Georgescu. La 19 octombrie ne părăsea și George Niculescu-Basu, solist al Operei Române din București.

Luni, 21 septembrie, la miezul nopții, a plecat către Tokyo, cu un avion special al TAROM, primul grup al delegației de sportivi români care vor participa la a XVIII-a ediție a Jocurilor Olimpice de Vară. Printre cei 62 de sportivi se numără: Iolanda Balaș, Viorica Viscopoleanu, Olga Szabo, Ionel

Drămbă. Între marile reușite ale participării sportivilor români, putem menționa medaliile de aur obținute de Iolanda Balaș la săritura în înălțime, cu un nou record olimpic: 1,90 m, și de Mihaela Penes la aruncarea suliței, cu 60,54 m, nou record olimpic (era elevă în clasa a XI-a). Fotbaliștii români pierd cu 2-0 partida cu selecționata ungară în sferturile de finală ale Turneului olimpic de la Tokyo. În minutul 80 Gheorghe Constantin ratează o lovitură de la 11 m, nereușită care avea să îl urmărească toată cariera de fotbalist. La proba ciclismă contra-cronometru, echipa României s-a prezentat la start incompletă, pentru că unul dintre componenți, Ion Cosma, a întârziat nemotivat. Presa vremii nu oferă nicio explicație pentru absența sportivului român. Un alt sportiv, Gheorghe Neagoe, povestește peste ani că lui Ion Cosma i s-a interzis să participe la acea cursă fiind acuzat de dopaj.

Dar marea noutate este modul cum s-au asigurat transmisiunile de televiziune de la Tokyo. Miercuri 7 octombrie s-a realizat legătura de televiziune între Japonia și S.U.A., prin intermediul satelitelui de comunicații „Syncom 3”. Telespectatorii americani au putut urmări o transmisie de 15 minute, în care au apărut președintele Johnson, secretarul de Stat Dean

Un radiotelefon instalat pe o mașină de pe linia 37

CITITORII ÎNTREABĂ

Am primit la redacție rândurile de mai jos, semnate de domnul ION ISAC, din București:

Citesc și recitesc cu multă afecțiune revista *Magazin istoric*, încă de la apariția ei, și am toată stima pentru competența și profesionalismul membrilor redacției și pentru colaboratorii dvs., pe unii cunoscându-i direct. Revista *Magazin istoric* îmi reîmpătează, îmi completează unele cunoștințe de istorie, precum și unele evenimente pe care le-am trăit.

Îmi permit a vă ruga să mă ajutați în clarificarea unor informații legate de viața colonelului Gheorghe Arsenescu.

În articolul semnat de domnul Constantin Vasilescu, *Complotul vânătorilor de munte, o farsă juridică*. (*Magazin istoric*, nr. 9/2013, p. 61) se face afirmația: „Situația este clarificată în bună măsură de către însuși Gheorghe Arsenescu [...] Arestat în 1960...”.

În ziarul *Jurnalul Național*, luni, 21 iulie 2014, la rubrica „S-a întâmplat la 21 iulie. În România” se scrie: „1959 – Conducătorii grupului «Haiducii Muscelului», care acționase timp de zece ani în Munții Făgăraș, frații Petre și Toma Arnăuțoiu, colonelul Gheorghe Arsenescu, împreună cu preoții Nicolae Andreescu, Ion Constantinescu, Ion Drăgoi, Alexandru Moldoveanu, învățătorii Gheorghe Popescu, Ion Mica, sunt executați la Jilava”.

Deci, care-i succesiunea faptelor și care-i adevărul istoric?

Gheorghe Arsenescu

ISTORICII RĂSPUND

Pentru a răspunde întrebării cititorului nostru ne-am adresat domnului CONSTANTIN VASILESCU, care a avut acces la dosarele procesului.

În privința „Haiducilor Muscelului”, pe internet și nu numai, circulă tot felul de articole fanteziste, exagerate sau, în cel mai bun caz, inexacte. Sunt realizate, de cele mai multe ori, de autori care au tratat superficial subiectul sau sunt complet străini de el.

Data de 21 iulie 1959, ca dată de execuție a fraților Arnăuțoiu și a sprijinitorilor lor, este greșită. Execuțiile celor 16 au început în noaptea de 18 iulie 1959 și au continuat pe 19, la un interval de 15 minute. Confuzia ar putea surveni și din cauza unei erori strecurate în procesul verbal de execuție al lui Toma Arnăuțoiu, care, deși este întocmit pe 18, consemnează eronat, la un moment dat, data de 21.

Gheorghe Arsenescu nu s-a aflat printre cei executați atunci pentru simplul motiv că el se despărțise de frații Arnăuțoiu încă din toamna lui 1949. A fost arestat la 1 februarie 1960 după ce a stat ascuns în casa unor binevoitori, la marginea Câmpulungului, și executat la 29 mai 1962, la Jilava. Drept mărturie în acest sens stă chiar procesul verbal de execuție, pe care l-am identificat în arhive.

Așadar, puteți avea încredere deplină în informațiile conținute de articolele din *Magazin istoric*. Deși formatul revistei nu îngăduie existența aparatului critic, fiecare afirmație este pe deplin fundamentată, sprijinindu-se pe surse palpabile (documente, interviuri, memorii), cel puțin în ceea ce mă privește. O versiune extinsă a articolului referitor la complotul vânătorilor de munte, care include și referințele științifice, o puteți consulta la adresa: <http://openness.negruvoda.ro/rezultate/Remembrance.pdf>

Toma Arnăuțoiu

tem automat de control al traficului. Pe linia de tramvai 12, în trei puncte, s-au instalat înregistratori automați, legați prin fir telefonic de o unitate centrală. Ei raportează fiecare trecere, într-un sens sau în altul, a unui tramvai.

La noile vagoane din compunerea trenului accelerat 303-304, pe ruta București - Brașov - Cluj, se introduce noul sistem de numerotare a locurilor. Numărul locului este dat de ultima cifră înscrisă pe tichetul de călătorie, primele cifre indicând numărul compartimentului. Numerele fără soț sunt plasate cu fața spre sensul de călătorie, locurile 1 și 2 sunt lângă ușă, iar 5 și 6 la geam.

Din când în când, nu foarte des și nu la nivel prea înalt, se mai întâmplă ca lucrurile să nu funcționeze cum trebuie. La capătul de la Ștrandul Tineretului, călătorii care merg cu mașinile 48, 49, 61 și 67 sunt obligați să întrebe la ce oră pleacă mașinile respective pe traseu. Asta pentru că nu este afișat orarul. Întrebat de ce, controlorul ridică din umeri și spune că „a raportat“. Situația se regăsește la majoritatea celor 35 de linii de autobuze care fac legătura Capitalei cu comunele din jur, ce nu au afișate orarele. De multe ori, conducătorii auto pornesc în cursă după bunul plac. O altă anomalie semnalată în presă: din Piața Scânteii până în Piața Romană, dacă mergi cu autobuzul 31 sau cu troleibuzul 82, plătești 65 bani, iar cu troleibuzul 86 doar 50 bani. Dacă ieși troleibuzul 81 de la Gara de Nord până la Piața Scânteii plătești 60 bani, iar cu troleibuzul 86 doar 50 bani.

La interval de o lună (25 septembrie și 25 octombrie) Ecaterina Oproiu semnează cronică pentru două filme. Despre *Ghepardul*, în regia lui Luchino Visconti, cu Burt Lancaster, Alain Delon și Claudia Cardinale, scrie: „De fapt, la filmul *Ghepardul* ar trebui scrise două cronici: o cronică entuziasmată pentru toți cei ce n-au citit cartea; o cronică încărcată de nostalgie pentru toți cei ce au citit-o și au sperat să o retrăiască în fața ecranului [...] Filmul a schimbat un-

ghiul cărții. Naufragiul e privit din afară și din afară nu se aude monologul interior. Se vede numai spectacolul. Dar spectacolul este la înălțimea celor mai frumoase spectacole cinematografice și dacă fan-tomele cărții nu te urmăresc părăsești sala obscură într-o stare de mulțumire vecină cu încântarea.“ Al doilea film, *Umbrele din Cherbourg*: „Iată-ne în fața celui mai controversat film din ultimii ani. La Cannes primește Marele

Premiu 1964, dar în unele săli este comentat cu fluierături (și nu cu fluierături admirative ale publicului transoceanic). O revistă de prestigiu scrie «el marchează nașterea cinematografului liric în Franța». Altă revistă de prestigiu spune «este o maioneză». Nimic despre societatea burgheză decadentă etc., cum suna încă majoritatea unor astfel de cronici.

Joi seara, 10 septembrie, la cinematograful „Republica“ a avut loc premiera filmului *Dragoste la zero grade*, o comedie muzicală, al cărui scenariu este semnat de H. Nicolaide și Cezar Grigoriu, regia de Geo Saizescu și Cezar Grigoriu, muzica de George Grigoriu. În rolurile principale apar: Iurie Darie, Coca Andronescu, Dem Rădulescu, Dumitru Rucăreanu, Nae Roman. În aceeași zi se anunță deschiderea cinematecii bucureștene, în sala cinematografului „Carpați“, din Bd. Magheru nr. 28. Va prezenta câte un program săptămânal, format din două filme din repertoriul clasic și un scurt metraj. Spectacolele vor avea loc de marți până duminică, de la ora 19.00. Intrarea se face cu abonamente lunare.

Într-un interviu publicat la începutul lunii octombrie în ziarul *Scânteia*, Liviu Ciulei, directorul teatrului „Lucia Sturdza Bulandra“, anunță revenirea actorului Ștefan Ciubotărașu și sosirea a trei tineri actori talentați: Gina Patrichi, Aurel Cioranu și Emerich Schaeffer.

Editura Tineretului a inaugurat de curând o nouă colecție: „Aventura“. La 25 octombrie, patinoarul artificial „23 August“ primea primii oaspeți. Peste 50 ani se anunță demolarea lui. ■

Oaspeți străini invitați la centenarul Universității din București

Telex Telex Telex Telex Telex

LUDOVIC AL XVI-LEA LA NEW YORK

Vizitatorii Muzeului Metropolitan din New York vor putea admira până la sfârșitul anului 2014, în

Galeria de Artă 624, o expoziție specială *În miniatură* – 35 de portrete miniaturale realizate pe pandantive, cutii de bijuterii, broșe. Miniaturile engleze datează din secolele XVI și XVII, iar cele franceze din secolul al XVIII-lea, din timpul Revoluției franceze și apoi din perioada lui Napoleon. Expoziția cuprinde și cele mai

Tânăr, Nicholas Hilliard, Jean-Baptiste Isabey și alți artiști au fost adunate și expuse pentru prima oară; ele provin din colecții particulare, după cum aflăm din *The New York Times*.

Cele mai valoroase sunt considerate miniaturile semnate de Hans Holbein cel Tânăr (1497-1543), reprezentându-l pe bogatul avocat William Roper și pe soția acestuia, Margaret.

O piesă rară și cu o istorie aparte este portretul miniatural, realizat pe un pandantiv, datat 1787, al lui Ludovic al XVI-lea al Franței pictat de Antoine François Callet (1741-1823). Piesa este rară pentru că până acum nu a fost descoperită

Doă frumoase miniaturi de Hans Holbein cel Tânăr, înfățișându-i pe William Roper, membru al Parlamentului,...

Portretul miniatural al lui Ludovic al XVI-lea

... și pe soția acestuia, Margaret, fiica lui Thomas Morus

frumoase cutii de bijuterii ornate cu miniaturi.

Capodoperele artei miniaturale semnate de către Hans Holbein cel

nicio miniatură pictată de Callet și este unul dintre puținele portrete ale ultimului rege al Franței.

100 DE SCRISORI DE LA HUGH TREVOR-ROPER

Istoricul britanic Hugh Trevor-Roper poate fi văzut într-o nouă lumină, după apariția în acest an a unui volum de scrisori private, de a cărui editare s-au îngrijit Richard Davenport-Hines și Adam Sisman, conform cotidianului *The Guardian*. Volumul adună laolaltă 100 de scrisori care acoperă întreaga viață a celebrului istoric: ofițer de informații în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, reporter la procesul lui Adolf Eichmann sau turist în căutare de anti-

chități grecești. Obsedat de stilul exprimării în scris, Hugh Trevor-Roper susținea că un istoric trebuie să le comunice cititorilor emoția descoperirii sale, nu doar să le relateze sec. Din păcate, volumul nu conține schimburile epistolare ale lui Trevor-Roper cu scriitorul Geor-

ge Orwell, autorul romanului *Ferma animalelor*, o corespondență cu siguranță extrem de interesantă.

Încă din timpul vieții, Trevor-Roper a discutat cu biograful său Adam Sisman problema corespondenței sale private, exprimându-și temerea că publicarea scrisorilor ar fi inutilă, deoarece multe dintre acestea ar fi fost atinse de frivolitate. Într-adevăr, scrisorile publicate în volumul amintit se referă exclusiv la chestiuni personale și dacă nu ar exista semnătura celebrului istoric pe ele ar fi greu să-i fie atribuite. Însă tocmai acesta este și farmecul corespondenței lui Hugh Trevor-Roper: dezvăluie omul de dincolo de studiile și eseurile strălucitoare care i-au adus faima în lume.

Hugh Trevor-Roper...

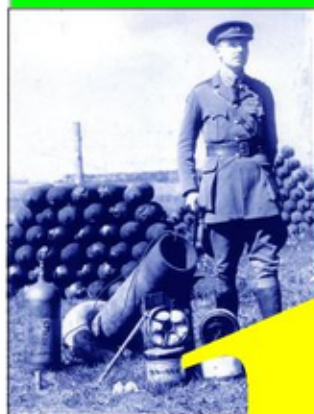

... alături de soție, Xandra, la Oxford, în 1957

UN GIGANT DIN 1916

Iulie 1916. Începutul bătăliei de pe Somme. Trupele germane sunt luate prin surprindere de jerbele de foc sculuate de doi monștri lungi de 19 metri, cântărind 2,5

Inventatorul și aparatul lui...

tone, care își aruncă flăcările la 100 m distanță. Patru asemenea aruncătoare de flăcări fuseseră aduse în zonă, cu câteva zile în urmă, o operație realizată, pentru fiecare dispozitiv, cu 250 de oameni.

Aruncătorul trebuia nu atât să

ucidă, cât să-i terorizeze pe germani, să bage spaima în ei, pentru a permite aliaților să atace. Îl inventase un căpitan britanic, William Livens, inginer în viața civilă, ca să-și răzbune logodnica, îmbarcată pe „Lusitania”, torpilată de germani în 1915. Livens avea să afle apoi că fata ratase îmbarcarea și scăpase cu viață.

Curios este că istoriografia franceză despre bătălia de pe Somme nu menționează aceste aruncătoare de flăcări. În 2005, doi istorici britanici, Jeremy Banning și Peter Barton,

le-au dat de urmă în niște jurnale militare filmate și în arhivele Corpului Regal de Geniu (Royal Engineers), unde li se menționa fabricarea, într-o uzină din Kent, și modul de operare: în tranșee largi de aproape 1 m, acționate de șapte soldați. Fiecare tragere dura 20 de secunde și consuma o tonă de carburant.

Grație geolocalizării prin satelit, în 2010, în vecinătatea satului Mametz, într-un fost șanț, s-au descoperit câteva piese, piulițe și clești, de la unul dintre acești monștri. Trei „dragoni” dormeau încă în apele râului Somme.

Cercetători adepți ai arheologiei experimentale, care refabrică obiecte din trecut, au propus celor de la Royal Engineers să reconstituie un aruncător de flăcări. Cum funcționează? 20 de cilindri de azot sub presiune împing carburantul, kerosen, spre capul dispozitivului. Arma poate trage de trei ori, în mai puțin de patru minute. Sub impulsul Memorialului Marelui Război, de la Péronne, în Picardie (*Magazin istoric*, nr. 1/2011),

în anul 2011 s-a construit un asemenea aruncător de flăcări și în regiunea unde s-au dus multe lupte în timpul conflictului mondial.

... o reconstituire a instalației...

... aranjarea unui dispozitiv într-o tranșee...

... și încărcarea cu cilindri de azot

DIMITRIE CANTEMIR

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

ORIZONTAL: 1) Fratele mai mare al lui Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei între anii 1695-1700 și 1705-1707, căruia Dimitrie îi dedică tratatul de etică *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea* – Oraș moldav, folosit de Dimitrie Cantemir drept cetate de scaun. 2) Tatăl lui Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei între 1685-1693, aflat sub tutela mării boierimi, l-a pedepsit cu moartea pe cronicarul Miron Costin, acuzându-l de hicleie. 3) Sistem defensiv realizat de Dimitrie Cantemir pentru Moldova, printr-o alianță cu Petru I, țarul Rusiei – Fir subțire (biolog.). 4) Dan Tomescu – Orașel în India. 5) Fluviu de coastă în Rusia – Vârul lui Constantin Brâncoveanu, din familia Cantacuzinilor, trimis de „prințul auru-lui” la Poartă, pentru a uneli și a-l înlătura pe Dimitrie Cantemir de pe tronul Mol-

dovei – Pat gol! 6) Oraș din Rusia în apropierea căruia suita lui Dimitrie Cantemir, care se îndrepta spre Harkov, a fost atacată de cetele de tătari și cazaci zaporozjeni, cu intenția de a-l prinde și a-l preda otomanilor – Râu în Serbia. 7) Istoric român care a pus să se scrie pe piatra de mormânt a lui Dimitrie Cantemir, de la Biserica „Sfinții Trei Ierarhi”, cuvintele: „Aici, întors din lungă și grea pribegie, înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei!” – Odată (poet.). 8) Fiul cel mare al lui Adam – Fir de urzeală – Mijloc de trai! 9) Centru din Pisa! – Din nou – Metal prețios. 10) Avantaj la cărți – Sfatul domnesc de pe vremea lui Dimitrie Cantemir, comparat de acesta într-una din lucrările sale cu „gâlceava înțeleptului cu lumea, sau giudețul sufletului cu trupul”. 11) Clară – Specie literară pe care Dimitrie Cantemir o promovează prin romanul social *Istoria ieroglifică*, în care personajele sunt reprezentate prin animale.

VERTICAL: 1) Titlul primit pentru prima dată de un român, în persoana lui Dimitrie Cantemir, în 1714, din partea Academiei din Berlin. 2) Vin după lăsarea serii – Asigură securitatea statului, apărându-l de dușmani. 3) Râu în Rusia – Vârf în toponimia greacă – Aflate în bute! 4) Localitate în India – Prefix referitor la foc. 5) Hotar nemărginit! – Steag la centru! – În ladă! – 6) Localitate în Rusia, unde și-a instalat Dimitrie Cantemir reședința, în perioada azilului primit din partea țarului Petru I – Stânjenel. 7) Înrușiți prin sânge, așa cum susținea Dimitrie Cantemir că sunt românii din Moldova și Țara Românească, în lucrarea sa *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor* – Iarbă cosită a doua oară. 8) În sită! – Istoric român, autorul lucrării *Dimitrie Cantemir și umanismul*, apărute în 1972 – În rate! 9) În acest loc – La revedere – 50, măsura vârsta lui Dimitrie Cantemir, în 1723, când a murit din cauza diabetului și a oboselii pricinuite de campania din Persia, în care l-a însoțit pe țar. 10) Localitate în Pakistan – Țar al Rusiei (1682-1725), cu care Dimitrie Cantemir a încheiat un tratat secret, la Luțk, în 1711, îndreptat împotriva Imperiului Otoman. 11) Oraș în apropiere de Polonia, unde, în aprilie 1711, s-a semnat un tratat de alianță între Dimitrie Cantemir și țarul Petru I – Domeniu în care a activat Dimitrie Cantemir, scriind în limba turco-osmană un tratat de teorie a muzicii turcești și, de asemenea, a gândit pentru prima dată, un sistem de notație a muzicii orientale.

Dicționar: KAVI, EIA, IPEK, TNA, AKRI, ISRU, SNI

Gheorghe BRAȘOVEANU

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Îată un nou fragment din ampla analiză a situației refugiaților români după Al Doilea Război Mondial, intitulată Raport asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document păstrat dactilografiat în limba română, în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Am început să publicăm acest document în Magazin istoric, nr. 5/2012, grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU, cărora le mulțumim și pe această cale.

Astfel a fost posibilă emigrarea atâtor refugiați în Argentina, prin intermediul „Comitetului Român” de la Buenos Aires, care a intervenit pe lângă autoritățile de emigrare din această țară, obținând vize de intrare pentru mulți români. „Misiunea Vaticanului” care a obținut multe intrări în Spania și Statele Unite prin „National Catholic Welfare Conference” și „Ajutorul Ortodox al Episcopiei Române din Statele Unite”, care a obținut intrarea în această țară a celui mai mare grup de refugiați români și care au fost aduși prin „Church World Service”. Trebuie de asemenea să menționăm contribuția mare ce au făcut-o și însăși refugiații mai devreme sosiți în diferite țări și care cunoscând posibilitățile și formele de emigrare și-au croit repede drum în țările adoptive și au înlesnit și prietenilor lor de suferință rămași în urmă emigrarea în țările respective. Cum s-a întâmplat în Canada, Venezuela și pe o scară mai mică în Statele Unite.

A) Emigrarea în Argentina

Argentina a fost una din primele țări care a primit refugiați români. Unul din marile avantaje oferite de către această țară a fost completa lipsă de discriminare în ceea ce privește pregătirea profesională sau vârsta refugiatului. Ca și fiecare altă țară, bineînțeles și Argentina a avut grijă de a nu primi pe infirmi sau bolnavi; totuși selecționarea nu s-a făcut așa de riguros ca cea, de exemplu, din Australia sau Statele Unite.

Numărul destul de important din exilul românesc pe care l-a primit Argentina se datorește „Comitetului Românesc” de la Buenos Aires, care a depus foarte multe insistențe pentru a obține vize de intrare pentru câți mai mulți compatrioți, mai cu seamă că în

acel timp granițele celorlalte țări erau aproape ermetic închise pentru o parte a exilului românesc. Din nenorocire, posibilitățile de emigrare în Argentina au fost de scurtă durată și aproape complet închise pentru neo-refugiați în zilele de azi.

Din informațiile primite de la diferiți refugiați din Argentina se pare că adaptarea la condițiile de trai și muncă s-a făcut cu destulă ușurință, excepție făcând numai adaptarea la climă.

„Comitetul Românesc” din Buenos Aires a organizat în anul 1948 un cămin, denumit „Regina Maria” pentru primirea și adăpostirea temporară a noilor sosiți. Căminul a fost organizat cu ajutorul A.S.I. Domnița Ileana și funcționează în condițiuni mulțumitoare. Are o capacitate de 20 locuri și se întreține în mare parte din contribuțiile refugiaților noștri de acolo.

B) Emigrarea în Australia

Ideea emigrării în Australia fiind cu totul străină refugiaților români la început nimeni nu voia să se înscrie pentru această țară. Motivul acestei atitudini de rezervă este dorința vie care trăiește în sufletul fiecărui român de a se reîntoarce în țara lui de origine. De asemenea, de a putea fi de folos atât în acțiunea ce se desfășoară în străinătate în folosul eliberării României, cât și pentru motivul de a putea veni în ajutorul celor lăsați acasă în robie, prin pachete. Australia, prin distanța enormă la care se află de țara noastră și de Europa, în general, a apărut în ochii refugiaților noștri ca o renunțare totală la aceste idealuri care formează chintesența existenței fiecărui refugiat.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) Carol I My Testament ● I. Scurtu Ferdinand Ist sovereign of a reunited Romania ● C. Noica The foundations of the Unifier reign ● N. Cristea The man behind the sovereign ● G. Torrey The Bolshevik revolution removes Romania from WWI ● M. Cazacu A Brancovan prince is changed with a gipsy child ● C. Rezachevici The Polish lord Jan Krzysztof Tarnowski is shown in a Moldavian hussar costume in a painting ● I.-A. Pop Remember the archaeologist Hadrian Daicoviciu, 30 years after his death ● G. Filitti Letters from former days: Petrache Poenaru tells what he saw in England ● M. Sala New eponymous: D to E ● P. Oprea Aviation projects of the communist regime ● G. Roşu Once upon a time: October holidays ● M. Pocorschi, C. Târnoaveanu The 11 years of forced labour (1950-1961) ● V. Râpeanu Controversies of August 23rd (III) ● E. Dragomir Secret agreements between Gheorghe Gheorghiu-Dej and Nikita Hrusciiov, 1962-1964 (II) ● In Bucharest, 50 years ago ● The readers ask, historians answer: when were executed the Arnautoiu brothers and Gheorghe Arsenescu ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLIII). The situation of the Romanian exile

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Карол I Моё завещание ● И. Скурту Фердинанд I, государь объединённой Румынии ● К. Нойка Основания правления государя объединителя ● Н. Кристя Человек и король ● Г. Торри Большевитская революция снимает Румынию из Первой Мировой Войны ● М. Казаку Князя Брынковяну меняют на цыганского ребёнка ● К. Резакевич Польский магнат Ян Криштоф Тарновски изображён на полотне в форме молдавского гусара ● И.-А. Поп В памяти Адриана Дайковичу, 30 лет после его смерти ● Дж. Филитти Письма былых времён. Петраке Поенару рассказывает о чём он видел в Великобритании ● М. Сала Новые эпонимы D-E ● П. Оприш Авиационные проекты коммунистического режима ● Дж. Рошу Жили-были. Праздники октября ● М. Покорски, К. Тырновяну 11 лет принудительного труда (1950-1961) ● В. Рыняну Споры о 23 августе 1944 (III) ● Е. Драгомир 1962-1964 гг. Секретные соглашения между Георгиу-Дежем и Н. Хрущёвым (II) ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Читатели спрашивают, историки отвечают: когда были казнены братья Арнаутою и Георге Арсенеску ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLIII). Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Piaţa Valter Măărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul.

DIALOG CU CITITORII

Domnul STELIEAN DOGĂREL, din Fieni, județul Dâmbovița ne scrie: Vreau să vă spun că în anul 2013, dar și în 2014, am citit cu drag despre anumiți aviatori ce au luptat în Al Doilea Război Mondial. Citind despre acești eroi, mi-am adus aminte că am cunoscut doi aviatori.

Pe unul dintre ei l-am cunoscut în anii '60 la Eforie, iar numele lui era Agarici. Am avut plăcerea să ascult câteva întâmplări din timpul raidurilor efectuate de el (mai ales în Dobrogea). Aflând că sunt „de pământ” din Dâmbovița, mai precis din comuna Buciuneni, m-a întrebat dacă îl cunosc pe Vasile Pascu. La răspunsul meu afirmativ și la precizarea că am fost coleg de școală cu băiatul lui, acesta a reluat legătura cu Vasile Pascu, dar nu știu cât a durat conexiunea dintre cei doi. Vă pot confirma că soția și fiul lui Vasile Pascu trăiesc și ar fi tare bucurăoși dacă ar apărea câteva rânduri despre el. După câte știu și sper să nu greșesc, Vasile Pascu a efectuat primul zbor deasupra Ploieștilui. A luat parte activ la apărarea rafinăriilor prahovene. Dragă redacție, dacă cineva dorește să scrie un articol despre cel care a fost Vasile Pascu, mă poate contacta pe mine pentru a lua legătura cu soția lui. În opinia mea cred că merită câteva rânduri.

ÎNAINTE DE A PLECA PE FRONT

Domnul SIMION GÂRLEA, din Vitănești, jud. Teleorman ne spune: Am trimis o fotografie xeroxată, care a fost făcută la Constanța, în luna iulie 1942 înainte de a pleca pe Frontul de Răsărit, într-o duminică, la 10 septembrie 1942. În fotografie apar de la stânga la dreapta: Procopie Dumitru, contingentul 1940 Moldova; Chioaru Ion, contingentul 1939 Hârșova-Constanța, care a decedat în anul 2003. După război a lucrat la spitalul din Orșova; Rădulea Alexandru, născut în satul Buda de pe Argeș, comuna Cornetu, județul Ilfov. Nu mai știu nimic de el. Prin anul 1955, trăia. Chioaru și Rădulea m-au instruit de recrut în lunile noiembrie 1939-martie 1940.

Cu ei am fost pe front la Cotul Donului, Batalionul II, Compania a 8-a mitraliere; Simion Gârlea, contingentul 1940, din Râșpopeni, Jud. Orhei, Basarabia. În poză mai apar și doi soldați germani, originari din Ardeal.

Despre contingentul 1940 nu mai știu nimic. Din aceste șase persoane numai eu mai sunt în viață. Am 96 de ani și din ziua de sâmbătă, 15 septembrie 1945, locuiesc în Vitănești, Teleorman. Faptul că în perioada 1939-1945 am fost numai sub drapel și am avut ca domiciliu Cazarma Regimentului 34 Infanterie Constanța s-a datorat următoarelor evenimente: în ziua de vineri, 28 iunie 1940, Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța au fost ocupate de armata rusă. La acel moment s-a cerut ca toți basarabienii care erau în armată să fie lăsați liberi pentru a merge acasă. În această situație, eu și cu camaradul Brega Mihai, tot din contingentul 1940, am dat declarație că rămânem în armata română.

Întrucât se insista ca basarabienii care erau în armată să plece acasă, eu am dat a doua declarație. Am fost încorporat miercuri, 22 noiembrie 1939 și demobilizat vineri, 7 septembrie 1945.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul ALEXANDRU LĂZĂRESCU, din București, oferă spre achiziție o parte din colecția de reviste Magazin istoric: colecția completă pentru anii 1967-1987 (numerele 1-249), colecția completă din 1978, 2002, 2003 și numerele: 6, 7, 9/1967; 5/1969; 1/1973; 12/1976; 1977 (lipsă nr.3 și 5); 1,8-10/1980; 1,4,7-9/1981; 8/1982, 3,7-9/1983; 4,12/1984; 1/1985; 8/1989; 1-3/2001; 1/2004.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074 10